UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

Pastýř jako antropomorfismus Boha

The Shepherd as the Anthropomorphism for God.

Diplomová práce

Vedoucí práce:
ThDr. Eva Vymětalová Hrabáková Th.D.

Autor:
Bc. Petra Pospíšilová DiS.

Praha 2021

Poděkování

Děkuji za ochotný přístup ThDr. Evě Vymětalové Hrabákové Th.D. Za její odborné vedení diplomové práce, poskytnutí cenných rad, podnětných připomínek k obsahu i k formální stránce práce. Také děkuji svému manželovi a dětem za podporu a trpělivost.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci „Pastýř jako antropomorfismus pro Boha“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 17. 11. 2021 Bc. Petra Pospíšilová DiS

Anotace

Úkolem diplomové práce „Pastýř jako antropomorfismus Boha“ je pomocí literární rešerše a komparace textů, exegeze a reflexe vlastních zkušeností objasnit roli pastýře ve starověku a dnes a přednést tuto vědomost v užívání antropomorfismu pastýře v biblických textech. Práce obsahuje úvodní kapitoly o pastýři v minulosti a dnes a o pasených zvířatech. V následujících kapitolách je pojednáváno o jednotlivých pasážích bible, kde je užita metafora pastýře se speciálním zaměřením na exegezi žalmu 23. Závěr obsahuje reflexi, shrnutí a vyhodnocení poznatků v práci uvedených.

Klíčová slova

pastýř, Hospodin, Izrael, ovce, antropomorfismus, žalm 23,

Anotation

The task of the diploma thesis "The Shepherd as the Anthropomorphism of God" is to clarify the role of the shepherd in antiquity and today and to present this knowledge in the use of the anthropomorphism of the shepherd in biblical texts by means of literary research and comparison of texts, exegesis and reflection of own experience. The work contains introductory chapters about the shepherd in the past and today and about grazing animals. In the following chapters, the particular passages of the Bible are discussed, where the metaphor of the shepherd is used with a special focus on the exegesis of Psalm 23. The conclusion contains a reflection, summary and evaluation of the findings in the thesis.

Keywords

shepherd, The Lord, Israel, sheep, antrophomorphism, psalm 23,

Obsah

1. Úvod 8
2. Osoba pastýře 12
   2.1 Pastýřská hůl – berla 15
3. Pastýř v Tanachu a ve starém Izraeli 22
4. Pastýř ve starověké mytologii 32
5. Pastýř dnes 41
6. Pasená zvěř 46
   6.1 Prase 46
   6.2 Ovce a koza 47
      6.2.1 Beránek 50
7. Antropomorfismus pastýř 53
8. Antropomorfismus pastýře v Tanachu 56
   8.1 Antropomorfismus pastýře v Žalmech 57
   8.2 Antropomorfismus pastýře u Izajáše 58
   8.3 Antropomorfismus pastýře u Jeremjáše 60
   8.4 Antropomorfismus pastýře u Ezechiele 61
   8.5 Antropomorfismus pastýře u Micheáše 64
   8.6 Antropomorfismus pastýře u Zacharjáše 65
9. Antropomorfismus pastýře v Novém Zákoně 71
   9.1 Téma pastýře a ovce v Synoptických evangeliích 73
      9.1.1 Podobenství „O ztracené ovci“ 78
   9.2 Téma pastýře a ovce v Janově evangeliu 81
      9.2.1 Podobenství „O dobrém pastýři“ 82
      9.2.2 Rozhovor se Šimonem Petrem 85
   9.3 Téma pastýře v ostatních novozákonních knihách 88
10. „Pastýř“ přenesený název pro služebníka Hospodinova 89
   10.1 Nevěrný pastýř 92
11. Ovce, stádo jako označení, symbol pro Boží lid. 95
12. Hospodin je můj pastýř – exegeze Žalmu 23 97
   12.1 Exegeze 101
13. Závěr 115

14. Seznam použité literatury 119
14.1 Primární literatura 119
14.2 Sekundární literatura 119
14.3 Internetové zdroje 123
14.4 Encyklopedie a slovníky 128
15. Přílohy 129
15.1 Příloha č. 1 – Ježíš jako dobrý pastýř 129
15.2 Příloha č. 2 – Dobrý pastýř a ovce 130
15.3 Příloha č. 3 – Starořecká socha z terakoty Hermese Kriofora 131
15.4 Příloha č. 4 – Hermes Kriophoros 132

Seznam zkratek

Označení biblických knih odpovídá zkratkám, které používá Český ekumenický překlad Bible.

apod. - a podobně

atd. - a tak dále

kap. - kapitola

pozn. - poznámka

např. - na příklad

s. - strana

sv. - svazek

SZ - Starý zákon

tj. - to je, to jest

viz. - odkaz na jinou stránku

vyd. - vydání

ČEP - Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: Český ekumenický překlad.

1. Úvod

V poslední době si čím dál více uvědomuji odloučenost dnešního člověka od přírody a zemědělství. „*Nejen environmentalisté si uvědomují, že jednou z mnoha změn, kterými společnost v posledních desetiletích prochází, je i proměna vztahu lidí k přírodě. Člověk si zdokonaluje svůj vlastní svět a příroda se mu čím dál častěji stává pouhou kulisou. Při troše štěstí ji sleduje při pohledu z okna nebo je místem jeho občasných víkendových či dovolenkových povyražení.*“[1] Uvedený úryvek je ze sborníku Zeleného kruhu, který se zabývá udržitelnosti současného vztahu člověka k přírodě. Na prvních stránkách uvádí: „*O svém dobrém vztahu k přírodě se rád rozpovídá ledaskdo. Zahrádkář, turista, přírodovědec, ekologický aktivista, lesník, pastevec, běžec sportující v přírodě, i dobrodruh putující po exotických zemích. Stačí je chvíli poslouchat a člověka napadne, že každý mluví trochu o něčem jiném.*“[2] V dřívějších dobách byl člověk na přírodě zcela závislý, musel s ní spolupracovat, žít v souladu s ní, což vyžadovalo respekt k ní a podřízení se přírodním vlivům. Moderní doba přinesla odloučení člověka od přírody. Byť v obecném hledisku je člověk stále na přírodě závislý, jednotlivci jsou od ní odtrženi. Maso i mléčné výrobky si většina z nás kupuje v obchodech, zabalené s datem spotřeby. Málokdo má vaničku s masem spojenu s přírodou, životem, který někde žil, byl a rostl. Byl zde, abych já mohla žít, najíst se. Život člověka i jeho vzdělávání je rozdrobeno na mnoho částí. V jednotlivých částech získáváme vědomosti, víme, jaké maso je zdravé, které méně, které má velký podíl bílkovin apod. Zdá se, že v tom všem vědění se ztrácí úcta k přírodě, k zvířeti, které položilo život, k samici, která dala mléko a k životu jako takovému. Život zvířete a jeho produkty se stávají samozřejmostí a jsou značně zvěcněné. Jsou objektem zkoumání a bádání nebo nástrojem k získávání potřebných surovin.

Několik let jsem pracovala jako průvodkyně na jedné rodinné farmě. Na tamní

---

[1] JANDOVÁ, Jana, ČINČERA, Jan, Člověk *+ příroda = udržitelnost? Texty o proměně vztahů lidí k přírodě, environmentální výchově a udržitelnosti,* Praha, Zelený kruh v rámci projektu APEL 2009, S. 2, ISBN: 978-80-903968-5-2.

[2] JANDOVÁ, Jana, ČINČERA, Jan, Člověk *+ příroda = udržitelnost? Texty o proměně vztahů lidí k přírodě, environmentální výchově a udržitelnosti,* Praha, Zelený kruh v rámci projektu APEL 2009, S. 4, ISBN: 978-80-903968-5-2.

exkurze chodily děti v rozličném věkovém rozmezí, od předškolních po středoškoláky. Bylo pro mě zajímavé pozorovat propast v jejich informovanosti. Děti na druhém stupni spolehlivě rozeznají sudokopytníka od lichokopytníka, býložravce od všežravce, vyjmenují všechny čtyři části žaludku krávy. V leckterých ohledech mají hluboké vzdělání, ale když pak byly dotázány na základní informace, nevěděly. Tyto děti jejich rodiče, i jejich učitelé již nevyrůstali spolu se zvířaty, nebyli na nich od útlého věku závislí, neučili se o ně pečovat a bohužel na tento fakt nezareagovalo školství.

Po tom, co jsme si popovídali o odborných orgánech kravího trávení, jsem se na exkurzích zeptala: „Mám pro vás otázku, koupila jsem si tele, malou jalovičku, protože chci mít domácí mléko. Kravička mi vyrostla, má dva roky, ale zatím žádné mléko nemá, kdy ji budu moci podojit?“ Je neuvěřitelné kolik dětí nezná odpověď! Před sto lety by mi na mou otázku odpovědělo každé dítě, které by šlo do školy. Dnes ani učitelé mnohdy neznají odpověď. Tato zkušenost zrcadlí zoufalost celé situace. Dnešnímu člověku chybí základy. K čemu pak veškerá odborná znalost? Člověk dnes do přírody chodí převážně odpočívat, někteří i pracovat. Nežijeme s ní však plně v souladu, tak jako žil člověk kdysi. Dřív lidé věděli, že chuť kravského mléka je u každého jedince jiná, je jiná, když změníte louku, je jiná, když kráva přejde z trávy na seno a naopak. Lidé věděli, že po teleti má kráva mléka více a pak postupně ubírá. Věděli, že když mají krávu, podojí kolem dvaceti litrů, když mají ovci, tak podojí tak dva litry. Věděli, jaký je rozdíl mezi mlékem ovce, kozy a krávy. Věděli, že se sušeným pečivem a jinými pamlsky se to u býložravců nesmí přehánět, protože jejich žaludky jsou citlivé. Věděli, že slepice sedí na vejcích přibližně měsíc, než se jí narodí kuřata. Věděli spoustu jiných dalších věcí, protože žili spolu s těmito hospodářskými zvířaty, přizpůsobovali se jim, vážili si jich, protože je potřebovali k přežití.

Vzhledem k této zkušenosti pro ně byly biblické metafory a příběhy výrazně pochopitelnější. Bible počítá s tím, že člověk žije v souladu s přírodou a rozumí jí, a skrze tuto zkušenost se snaží k člověku metaforicky mluvit. Problém, který nastal v posledních generacích, činí propast mezi českým člověkem a jeho židovsko-křesťanským kulturním kontextem, spojeným s povědomím o biblické tradici. Mnohdy nechápeme biblické poselství právě díky našemu odtržení od přírody. Jsem přesvědčena, že v současnosti je pro teology nutná propojenost s přírodou. To, co měly minulé generace dány pozorováním a životem, se budeme muset naučit. Bible se nám v tomto ohledu vzdaluje.

To, co ji činilo dříve srozumitelnou, je pro naši generaci něčím, co ji činí nesrozumitelnou.

Toto jsou hlavní důvody, proč jsem se rozhodla napsat tuto práci. Vlastním s manželem stádo ovcí, máme také kozu a jiná hospodářská zvířata. V této mé práci chci čerpat i ze svých osobních zkušeností. Při pozorování ovcí si uvědomuji, jak je pro ně člověk důležitý. Role a funkce pastýře ve společnosti se velmi proměnila. Představa, kterou měl biblický pisatel starozákonních či novozákonních textů bude pravděpodobně zcela odlišná od představ, které máme my. Dnes málokterý teolog má zkušenosti s pastevectvím či s chovem bravu. Vzhledem k metaforickému a antropomorfnímu užití pastýře na stránkách Bible jsem se rozhodla toto téma zpracovat v této diplomové práci.

Jsem ráda, že existují teologové, kteří propojují teologii s ekologií, a moc si jich vážím. Obdivuji v tomto ohledu práce: Marka Orko Váchy[3], Zdeňka Kučery[4], Jana Hellera, Jiřího Beneše[5] a dalších. Velmi si cením postoj současného papeže Františka, který vydal encykliku Laudato si, kde vyzývá k péči o zemi, která je naším společným domovem.[6] Ekologii chápu jako nauku a zároveň jako ochranu životního prostředí. Těší mě zájem o tato témata ze strany teologů i církve. Zmiňovaný Jan Heller označuje stvořeného člověka jako pastýře stvoření, který se proměnil v plenícího lovce. Volá po návratu k pastevectví – jakožto péči o zemi.[7] Osoba pastýře je v jeho podání rolí teologického ekologa.

Cílem této práce je pochopit představu starověkého člověka o pastýři a jeho metaforickém užití nejen v Bibli, ale i ve staroorientální mytologii a přenést ji do dnešní doby. Pochopit co si pod pojmem pastýř představil starověký člověk a co si pod tímto pojmem představí dnešní člověk. Zjistit co pro tehdejšího člověka znamenala metafora

---

[3] VÁCHA, Marek Orko. *Místo, na němž stojíš, je posvátná země: o kruhu úcty k člověku, přírodě a celému vesmíru*. Brno: Cesta, 2008, ISBN 978-80-7295-104-8.

[4] VOGEL, Jiří a Dalibor VIK. *Kapitoly z dialogu mezi vědou a vírou*. Chomutov: L. Marek, 2013. Pontes pragenses (L. Marek), ISBN 978-80-87127-65-0.

[5] BENEŠ, Jiří. *Desítka: Desatero, aneb, Deset slov o Bohu a člověku*. Praha: Návrat domů, 2008, ISBN 978-80-7255-177-4.

[6] *Laudato si' papeže Františka: encyklika: o péči o společný domov*. Druhé, jazykově a odborně revidované vydání. Přeložil Milan GLASER. Praha: Paulínky, 2018, ISBN 978-80-7450-280-4.

[7] HELLER, Jan, *Člověk, pastýř stvoření*, dostupné z: http://pozp.evangnet.cz/knihovna/clovek-pastyr-stvoreni.html.

pastýře a co říká dnes a co může říct dnes při důsledné hermeneutice. Metody práce jsou literární rešerše, komparace dostupné i cizojazyčné literatury a její reflexe s přihlédnutím k vlastním zemědělským zkušenostem. V práci s biblickými texty postupujeme formou interpretace biblických textů, ve kterých jsou antropomorfismy pastýře uvedeny, komparace dostupných výkladů a vlastní reflexe.

V prvních kapitolách pojednáváme o osobě pastýře a jeho výbavě se zaměřením na hůl. Pak se zaobíráme osobou pastýře v jednotlivých obdobích – ve starověku, v Tanachu a dnes. Komparujeme dostupnou literaturu o této tématice a snažíme se ji reflektovat. V kapitole o dnešním pastýři čerpáme z dostupných dokumentů o této tematice a z vlastních zkušeností s chovem ovcí a z rozhovorů se zemědělci chovajícími ovce.

V šesté kapitole pojednáváme o pasených zvířatech – vepř, koza se speciálním zaměřením na ovce a berana, potažmo beránka. V této kapitole vycházíme z dostupné literatury, biblických textů a vlastních zkušeností s těmito zvířaty. Pojednáváme i o obětech a svátku Pesah. Od sedmé kapitoly se zabýváme přímo antropomorfismem pastýře a jeho užití v konkrétních biblických textech. Zabýváme se exegezí jednotlivých textů užívajících tento antropomorfismus a to nejprve ve spisech Tanachu a pak ve spisech Nového zákona se speciálním zaměřením na text: „O dobrém pastýři“ a „O ztracené ovci“.

Závěrečné kapitoly jsou věnovány metafoře stáda v přirovnání k Božímu lidu a přenesení výrazu „pastýř“ na služebníka Hospodinova, v těchto kapitolách zpracováváme biblické texty metodou literární rešerše, komparací dostupné literatury a exegezí biblických textů doplněných vlastní reflexí. Poslední kapitola je věnována exegezi žalmu 23 s komparací dostupných výkladů, výkladem a analýzou hebrejského textu. Závěr obsahuje reflexi, shrnutí a vyhodnocení poznatků v práci uvedených.

2. Osoba pastýře

Pastýř, pastevec je člověk, který se stará o stádo hospodářských zvířat, vodí je na pastvu, hlídá je a koná vše potřebné okolo stáda. Stádo je tvořeno býložravci, jejichž hlavní potravinou je velké množství rostlin, jež na pastvě konzumují a tráví. Nejčastěji pase ovce, ale mezi pasenou zvěří může být i tur, kozy, prasata (především pastevecká plemena prasat). Přežvýkavci mají složité trávení a jejich pastva se skládá ze stále se opakujících činností. Nejdříve spasou trávu, pak si lehnou a přežvykují (strava se z první části žaludku vrací zpět do úst, kde ji zvíře musí opět rozmělnit) pro tuto část trávení potřebují zvířata klid, ideální je místo ve stínu a v suchu, kde mohou ležet a v klidu přežvykovat, po této části přichází opět sběr rostlin. Ovce jsou schopny se pást i v noci. Pokud je období vegetačního klidu, přechází na stravu ve formě sena, kterou zpracovávají obdobným způsobem. V mezidobí jsou schopné vypásat starou trávu v zapomenutých částech pastvin, či jiné rostliny, kterým dávají přednost před senem. Ovce přežije i na ne šťavnaté, staré trávě. K ochočení praskotu došlo cca od 9. do 7. tisíciletí př. n. l.[8] (Více o pasené zvěři v kapitole 6.)

Když se dnes řekne pastýř, obvykle si lidé představí mladíka s kloboučkem a píšťalkou na zelené louce a okolo něj nějaké stádečko oveček. V mých dřívějších představách to byl takový flegmatický hlupák. Případně je představa obohacena o psa a hůl. Málokdo si dnes představí povinnosti pastýře a psychickou namáhavost této práce.

Pastýř v biblických dobách nosil pastýřský plášť z ovčí kůže, který v noci nebo v chladném počasí mohl sloužit i jako přikrývka. Na potravu měl pytlík – tlumok a jako zbraň nosil prak (1S 17,40) a pastýřskou berlu nebo hůl.[9] Pomocníkem pastýřů byl a je pes. I v dobách biblických pomáhal pes pastýřům hlídat stáda (Jb 30,1) a děje se tak i dnes. Dnešní doba má své vymoženosti. Některá plemena jsou přímo šlechtěna jako pastevecká, jiná jako ovčácká. Mnozí mezi těmito druhy psů nerozlišují. Ovčácká plemena jsou určena k hlídání stáda a ochraně před predátory. Pastevecká plemena jsou schopná pomoci pastýři v manipulaci se stádem. Pastevecký pes umí stádo shromáždit a nahnat k pastýři či rozdělit na dvě poloviny a nahnat na přesně určené místo – např.: na dojení, stříhání apod. Je schopen ovládat několik povelů pastýře a výrazně usnadnit manipulaci

[8] *Encyklopedie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 1999, S. 301, ISBN 80-85983-58-3.

[9] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník.* Praha, Kalich, 1956, S. 596.

se stádem. Takto vycvičit pastevecké plemeno psa je velmi náročné a nákladné. V dnešní době trvá vycvičení takového psa několik let a pořizovací cena je pak velmi vysoká.

Úkolem pastevce je pečlivě se starat o stádo, zajistit mu potravu, vodu, stín a odpočinek na přežvykování. Musí postupně získat důvěru ovcí. Ovce je velmi bázlivé, lekavé zvíře, které má zpravidla k člověku nedůvěru a utíká od něj. Nemá smysl se za ní honit, když ji člověk chce chytit. Ovce je rychlejší. Vzhledem k anatomii hlavy a schopnosti jejího oka, ovce vidí za sebe, nemá smysl se k ní blížit zezadu. V tomto ohledu ji nelze přelstít. Důvěry je možno dosáhnout pomocí různých pamlsků, které ovšem ve větším množství mohou ovci ublížit, nebo ji dokonce zahubit. Proto je potřeba jich užívat omezeně. Druhá možnost je klidný pobyt s ovcemi v jejich blízkosti, trpělivost a zvykání si na sebe navzájem. Jakmile vznikne vztah mezi člověkem a ovcemi je možné ovce vodit a vést.

Ovce poznají člověka, který o ně pečuje, poznají svého pastýře. Když jim něco chybí, reagují, jen když tento člověk je nablízku. Je zajímavostí, že dokonce poznají zvuk motoru auta, který používá člověk, jenž se o ně stará. V Janově evangelium, používá tento příměr Ježíš J 10,2-5: *„Amen, amen, pravím vám: Kdo nevchází do ovčince dveřmi, ale přelézá ohradu, je zloděj a lupič. Kdo však vchází dveřmi, je pastýř ovcí. Vrátný mu otvírá a ovce slyší jeho hlas. Volá své ovce jménem a vyvádí je. Když je má všecky venku, kráčí před nimi a ovce jdou za ním, protože znají jeho hlas. Za cizím však nepůjdou, ale utečou od něho, protože hlas cizích neznají.“* Tento text mluví reálně o ovcích, nejedná se o nadsázku, což asi starověký, biblický člověk chápal, dnešní člověk tomu již plně nerozumí. Ovce se takto opravdu chovají. Když jsou v blízkosti člověka, který o ně pečuje, přijdou za ním, dělají mu společnost, nechají se pohladit, podrbat, následují ho.

Pastýř musí na své funkci pracovat, získat si důvěru stáda a pak chodit před ním a vodit je. Pastýř musí ovce hlídat, aby šly pospolu, aby se žádná nikam nezatoulala. Staré ovce zpravidla jdou se stádem, ale mladá jehňata nebývají tak adaptovaná na chod stáda a čas od času se někde zapomenou. Jsou hravá a skotačivá jako každá mláďata a při hře se snadno ztratí. Pastýř musí i na toto dbát, ovce počítat, střežit, pro odpočinek vybírat místo s minimalizací útoku predátorů – nejlépe na velkém prostranství, daleko od všech možných úkrytů různých predátorů. V obraně stáda pomáhá pastýři již zmiňovaný pes. V biblických textech jsou čtenáři obeznámeni s tím, že pastýř lehal na noc do dveří ovčince, aby stádo chránil před lupiči a dravou zvěří (J 10,3, 1S 17,34, Iz 31,4, Am 3,12,

Gn 31,39) a musel být s ovcemi ve dne v noci (Gn 31,40, L 2,8).[10]

Pastýřskou povinností je také pečovat o nemocné kusy, vyprošťovat ovce, které uvízly, pomáhat při bahnění, starat se ovcím o paznehty. Ovce je bojácná, plachá, nedůvěřivá, lekavá a stádová. Lekne-li se jedna ovce, rozutečou se všechny. Pastýř musí být klidný, trpělivý a koncentrovaný i ve chvílích, kdy se mu práce nedaří, nebo ovce nedělá to, co on potřebuje. Ovce často, dělají pravý opak toho, co po nich člověk chce, ale pastýř se musí umět ovládnout, nesmí se rozhněvat, nesmí spěchat, udělat prudký pohyb, nesmí jakkoli vybít své naštvání, protože v tom okamžiku ztratí důvěru ovcí a ony utečou.

Ovce jsou plně na člověku závislé, neumí si samy obstarat potravu. Pastýř musí jít před stádem a vést jej na pastvu, nepopohání je zezadu. Zezadu jsou ovce občas směrovány, pokud je potřeba je zahnat do ovčince, či nějaké ohrady. Ale nikdy popohánění není fyzické, jen jsou vedeny – jelikož ovce vidí dozadu, jak již bylo zmíněno, stačí v klidu jít za ní a maximálně pomocí hole simulovat ohradu. Pastýř vždy ovce vede, nežene je, fyzicky je netrestá. Pokud se ovcí fyzicky dotýká, je to při péči, pohlazení, podrbání, dojení.

Doteky musí být klidné a příjemné. Stříhání nebývá pro ovci příjemné, byť je pro ni prospěšné. Obzvláště v letních měsících ovce po ostříhání pookřeje. S ohledem na zachování důvěry k pastýři, je dobré, když ovce stříhá někdo jiný, cizí, koho ovce neznají. Dnes ovce zpravidla stříhá střihač, ne chovatel ovcí. I v biblických textech jsou také zmiňovaní střihači jako osoby vůči stádu cizí (Gn 38,12, 1S 25,11, Iz 53,7). V Palestině byla stříž ovcí dvakrát do roka a vždy se jednalo o slavnost (Gn 38,12, 1S 25,2-36, 2S 13,23).[11] *„Dobrý pastýř své stádo miloval, a proto ochotně snášel tvrdost a odloučenost pastýřského života (Gn 31,40), jeho ustavičné putování a bydlení ve stanech (Iz 38,2) případně i v jamách (Sof 2,6). Není divu, že SZ učinil pojem pastýře symbolem nejvyšších služebníků Božích.“*[12]

Pastýřské povolání nebylo a není jednoduché. Mohli jej vykonávat muži i ženy. I v Bibli jsou pastýřky, o tom v následující kapitole. Více než o fyzickou sílu šlo při výkonu

[10] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník.* Praha, Kalich, 1956, S. 596.

[11] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník.* Praha, Kalich, 1956, S. 574.

[12] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník.* Praha, Kalich, 1956, S. 596.

pastýřského povolání o koncentraci, trpělivost, klid, sebeovládání a dobrou organizaci práce. Vyžadovalo obětavost a velké časové nasazení, skoro trvalou přítomnost u stáda. Z výše uvedených důvodu je zřejmé, že pastýř byl obtížně zastupitelný.

Pokud budeme chápat tuto charakteristiku pastýře v metaforickém pojetí pastýře, vykreslí se nám „dobrý pastýř" v plnějším obsahu a jeho charakteristika a chování nabere ostřejší rysy. Plně pochopíme, že pastýřem nemůže být každý a že být dobrý, či dokonalý pastýř je opravdu velmi namáhavé, náročné a skoro až nedosažitelné.

2.1 Pastýřská hůl – berla

Pastýřská hůl či berla byla pomocníkem pastýře, ale má i svou symbolickou stránku. Berla byla na vrchním konci zahnutá a to z praktického důvodu. Zahnutí sloužilo jako hák, pomocí něhož lze ovci chytit a manipulovat s ní. Sloužila tedy jako prodloužená ruka pastýře s její pomocí mohl ovce směrovat, chytit, vyprostit. Hůl i dnes umožňuje pastýři snadnou manipulaci s bravem. Kdykoliv pastýř potřebuje ovci ošetřit, ostříhat, pomoci jí, je obvykle, pro plachost ovce, obtížné ji chytit. Dnešní pastýř nemá hůl dřevěnou, ale zpravidla hliníkovou zahnutou na obou koncích. První zahnutí slouží stejně, jako v dobách minulých – je koncipované na krk ovce, za který se hůl zahákne a umožňuje manipulaci s ní. Druhé zahnutí je koncipováno na končetiny ovce, umožňuje pastýři, či chovateli zvednout nohu ovce a ošetřit ji v případě nějakého poranění, nebo při pravidelné údržbě paznehtů. Dnešní pastýř či chovatel má tedy hůl trochu jinou než v dobách minulých, ale je stále nepostradatelnou pomůckou.

V obrazné řeči je hůl, či hůlka chápána jako symbol moci, postavení, úřadu a znalosti o nadpřirozenu.[13] Lze rozlišovat několik druhů holí dle moci a úřadu, v Egyptě byly ukládány do hrobek jako důležitá součást pohřební výbavy.[14] Hole byly součástí vladařské výbavy. Králové měli žezla, v pozdější době biskupové měli své berly a význam těchto holí byl hlavně symbolický stejně jako úkony s nimi spojené.

V biblickém slovníku je k termínu „berla" uvedeno: „*Obyčejně se míní prut, hůl,*

---

[13] HEINZ-MOHR, Gerd, *Lexikon symbolů, obrazy a znaky křesťanského umění.* Praha, Volvox globator, 1999, S. 71, ISBN 80-7207-300-1.

též: BECKER, Udo, *Slovník symbolů.* Praha, Portál, 2002, S. 89, ISBN 80-7178-612-8.

[14] BECKER, Udo, *Slovník symbolů.* Praha, Portál, 2002, S 89, ISBN 80-7178-612-8.

žezlo, zvláště pak berla nebo hůl pastýřská. Užívání berly k vyjádření své svrchovanosti nebylo jen výhradou králů, ale vůdců, předáků a královských poslů k vyznačení jejich nejvyšší moci.“[15] Berla a žezlo je v biblickém textu výrazně propojeno s vládnutím. Žezlo pak v mnohých textech symbolizuje vládu, či nadvládu (Gn 49,10. Nu 24,17. Ž 45,7. Am 1,8. Mt. 27,29. Žd 1,8).

V Eposu o Kirtovi přišla Šatiqat ke Kirtovi, aby jej uzdravila a tím zvítězila nad Mótem – personifikovanou smrtí. Nástrojem jejího uzdravování byla hůl, jíž udeřila, z textu však není jasné kam. Tímto úkonem porazila smrt.[16] Kubáč tento epos také zmiňuje: „*V Kenaanské oblasti se holí vyháněly z těla nemoci, za jejichž sídlo se pokládala hlava. V eposu o Karitovi čteme, jak bohyně Šutaqat přichází k nemocnému Karitovi a dotýká se holí (berlou) jeho spánků, nemoci na jeho hlavě, zatímco v řecké mytologii bůh Hermes sesílá spánek na oči lidské, kouzelnou berlou se jich dotýkaje*.“[17] V mytologii měl pastýř i jeho berla či hůl ne bezvýznamné postavení. O tom pojednáváme v kapitole čtvrté.

Hůl hraje významnou roli i v příběhu o Judovi a Támar, kde Juda dává Támar, převlečené za nevěstku, do zástavy pečetidlo, šňůrku a hůl (Gn 38,18). Hůl a pečetidlo byly nástrojem k identifikaci daného muže. Byly odznakem jeho ctnosti.[18] Jednalo se o velmi důležité předměty. Hůl tedy odkazovala na identitu jejího vlastníka. Dodávala mu důstojnost, určovala jeho postavení a úřad. Jednalo se o velmi důležitý předmět ve výbavě muže (Gn 38,18. Gn 38,25). Hole byly výrazně a pečlivě zdobeny a vyřezávány.[19]

I u praotce Jákoba hrála hůl – berla zvláštní roli a to při jeho smrti. V Žd 11,21 čteme: „*Jákob věřil, a když umíral, požehnal oběma Josefovým synům a poklonil se přitom k vrcholu své berly*.“ Tento verš odkazuje na příběh z Gn 47,31. Překlady se v tomto verši různí. V ČEP je uvedeno: „*I poklonil se Izrael k hlavám lůžka.*“ Novotný uvádí: „*Umírající Jákob se poklonil navrch své hůlky. Někteří badatelé se domnívají, že tu jde o špatné čtení*

[15] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník.* Praha, Kalich, 1956, S. 66.

[16] ANTALÍK, Dalibor. *Na stezkách domu Baalova: náboženské texty literární a kultické*. Praha: OIKOYMENH ve spolupráci s Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze, 2014. Starověké písemnictví Levanty. S 115, ISBN 978-80-7298-511-1.

[17] KUBÁČ, Vladimír, *Člověk před Boží tváří*, Praha, Vyšehrad 2016, S. 235, ISBN978-80-7429-754-0.

[18] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník*, Praha, Kalich 1956. S. 229.

[19] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník*, Praha, Kalich 1956. S. 229.

hebrejského textu. Jiní mají za to, že jde o terafim (posvátný obraz) umístěný na vrcholku hole. Jiní překládají: „poklonil se, opřev se o vrcholek hole“.“ Obě slova: „hůl“ (*matteh*, *mattah*) i „lůžko“ (*mittah*) se bez punktace píší stejně: מטה a jsou tedy možné oba výklady. Úcta k holi může vyjadřovat úctu k prožitému životu, protože hůl člověka neustále doprovázela, byla jeho součástí. Poklonění se může vyjadřovat poděkování za prožitý život.

Významnou roli měla hůl u Mojžíše při exodu Izraele z Egypta. V jeho případě nebyla symbolem Mojžíšovy moci, ale moci Hospodinovy. Pomocí hole Mojžíš činil zázraky a v Ex 4,20 je Mojžíšova hůl nazvána „holí Boží“. Mojžíš má holí činit zázraky ve jménu Boha Hospodina (Ex 4,17. Ex 17,9). Identita Mojžíše je touto holí spjata s Hospodinem a jeho mocí, Mojžíš je nositel Hospodinovy hole a s její pomocí je zvláštně a speciálně propojen s Bohem Hospodinem. Kubáč zmiňuje, že hůl vlastnili i nebeští poslové a pomocí hole činili zázraky (Sd 6,21).[20]

Hůl vlastnil i nástupce Mojžíše – Áron a i on s ní, podobně jako Mojžíš, činil zázraky (Ex 7k-9k). Speciálně je vyzdviženo, když Áronova hůl vykvetla na znamení vyvolení Árona pro vedení Izraelské pospolitosti (Nu17,17-25). „*Mojžíš k Izraelcům promluvil a všichni jejich předáci mu odevzdali dvanáct holí, za každého předáka po holi za jeho otcovský rod; Áronova hůl byla uprostřed mezi jejich holemi. Když pak nazítří Mojžíš vešel do stanu svědectví, hle, Áronova hůl za dům Léviho vypučela, vyrazilo poupě, rozkvetl květ a dozrály mandle.*“

Holí je vybaven i Géchazí, který na Elíšův pokyn má vzkřísit mrtvého chlapce. Hůl má být činitelem zázraku. V tomto případě se však zázrak nezdařil. Chlapec byl později probuzen Elíšou (2 Kr 4,29-35). V počátečním vyprávění je hůl vyzdvižena jako hlavní stimulant zázraku. Elíša však přichází bez jakékoli pomůcky jen s vírou a modlitbou. Text zde odkazuje na důležitost víry a modlitby, ve srovnání s pověrou v magické působení náboženských komponentů.

Speciální hole vlastnili pastýři (východní měli údajně dvě hole – jednu na manipulaci s ovcemi a druhou v podobě kyje na obranu ovcí), dále pak bojovníci (1 S 14,27. 1S 14,43), dozorci, kouzelníci (Ex 7,9-12. Oz 4,12) a panovníci, jejichž hůl byla

[20] KUBÁČ, Vladimír, *Člověk před Boží tváří*, Praha, Vyšehrad 2016, S. 235, ISBN978-80-7429-754-0.

symbolického charakteru. Je nazývána žezlem.[21] K holi, prutu je přirovnán Moáb (Jer 48,17). Je vyřčeno, že bude zlomen a jeho zkáza je přirovnána ke zlomení silné hole. Hůl je symbolem politické moci a samostatnosti.[22]

Ježíš, když vysílá své učedníky na cestu a přikazuje jim, aby si nic na cestu nebrali, mají mít jen hůl (Mk 6,8-9): *„Přikázal jim, aby si nic nebrali na cestu, jen hůl: ani chleba, ani mošnu, ani peníze do opasku, aby šli jen v sandálech a nebrali si dvoje šaty.“* Hůl se v tomto kontextu jeví jako nenahraditelná a nejdůležitější věc, kterou člověk má mít stále při sobě. Je tedy důležitou součástí člověka na cestách a to jak v podpoře chůze, obraně ale i k jeho identifikaci. V Mt 10,10 je doporučeno vyjít bez hole: „*neberte si na cestu mošnu ani dvoje šaty ani obuv ani hůl, neboť ,hoden je dělník své mzdy*“ Zdá se, že hůl je zde míněna jako nástroj na obranu, s nímž by se dělník domáhal své mzdy. Z tohoto důvodu Matouš hůl zakazuje.

V Jakubově apokryfním evangeliu je zmíněn zázrak, kdy z Josefovy hole vylétne holubice (kap. 8,6-11): *„A hle, anděl Páně přišel k němu a pravil: „Zachariáši, Zachariáši, odejdi a svolej všechny vdovce mezi lidem a nechť každý z nich přinese svoji hůl a u kterého Pán dá svoje znamení, ten budiž manželem Marie." I bylo to rozhlášeno po celé Judei a trouby Páně zněly a všechen lid se sběhl a shromáždil. A také Josef, odhodiv svoji sekeru, odešel s lidem, a když se sešli, dostavili se k velekněze a každý muž přinesl svoji hůl. A když velekněz sebral jejich hole, vstoupil do chrámu, aby se modlil. A když končil svoje modlitby, vzal hole a odešel a rozdal je jim, ale žádného divu se nestalo. Ale poslední hůl byla vzata Josefem a hle, z hole vyletěla holubice a sletěla na Josefovu hlavu. Tento div je stvrzením Josefa za manžele Marie.“*[23] Obdobně je tento příběh líčen i v pseudo-Matoušově evangeliu, kde také z jediné Josefovy hole vylétne holubice bělejší než sníh na znamení vyvolení Josefa za manžela pro Marii.[24] I zde je hůl zdrojem zázraku, ale uvedeném textu je zajímavá zmínka o tom, že všichni muži – vdovci vlastní hůl. Potvrzuje se tím

---

[21] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník*, Praha, Kalich, 1956, S. 229.

[22] *Starý zákon: překlad s výkladem – 12 Jeremjáš – Pláč,* Starozákonní překladatelská komise, Praha, Kalich, 1983, S. 278.

[23] *Jakubovo evangelium*, dostupné z: https://www.fatym.com/abcd/k/000088.htm.

[24] POKORNÝ, Petr a Jan Amos DUS. *Novozákonní apokryfy*. Praha: Vyšehrad, 200, Knihovna rané křesťanské literatury, S. 295, ISBN 80-7021-406-6.

domněnka, že hůl byla běžnou výbavou muže.

Mezi Josefovy atributy v ikonografii patří i hůl, a to hůl rozkvetlá. Ikonografie se zde opírá o jiné apokryfní líčení, kde jediná Josefova hůl vypučí, zazelená se a rozkvete na znamení Josefova vyvolení. V časopise Svatá Lilie je příběh líčen následovně: „*Všichni mládenci modlili se zároveň s kněžími v chrámě. Dle rozkazu Hospodinova dána každému suchá ratolest, na nížto mělo býti patrno, kdo z nich vyvolen za chotě dcery Davidovy. Že pak všeobecné byly známy ctnosti a přednosti Panny Marie, snadno lze pochopili, že každý z mladíků si vroucně přál, aby mohl býti chotěm Panny, Bohu i lidem milé. Jenom Josef, syn Jakubův, se domýšlel, že takové důstojnosti hoden není. Avšak právě ratolest, kterou Josef držel v ruce, rozkvetla mezi modlitbou. Nad to také bílá holubice snesla se nad Josefem, usednuvši nad hlavou jeho. Nyní bylo již věcí zřejmou, že Josef od Hospodina za chotě Panny Marie jest vyvolen.*“[25] Tento příběh velmi připomíná vyvolení Árona pro vedení Izraelské pospolitosti (Nu 17, 17-25)

Kubáč vnímá hůl v Písmu jako znak pastevectví (Ž 23,4. Za 11,7. Zj 19,15), hůl zakončenou křížem připisuje Janu Křtiteli, který odkazuje na pastýřský úřad Ježíše přicházejícím po něm.[26] Hůl je dávána jako atribut světcům, v jejich případě je symbolem zázraků – odkazuje k nadpřirozenu (např. sv. Florian, sv. Prokop, sv. Patrik, sv. Martialis, sv. Antonín atd). U světců se objevují hole ve tvaru kříže nebo písmene T. (sv. Prokop, sv. Florian, sv. Antonín atd.) či biskupské berly. „*Podle slov sv. Ambrože má být biskupská berla dole zašpičatělá, aby mohla pobízet ustrnulé, uprostřed rovná, aby mohla ovládat slabé, a nahoře zakřivená, aby mohla shromažďovat zatoulané*.“[27] cituje Ambrože Heinz-Mohr.

Velmi často v umění i zmrtvýchvstalý Kristus má v ruce hůl zakončenou křížem. Mezi velmi známé obrazy, kde tuto hůl můžeme spatřit, patří: „Zmrtvýchvstání Krista“ od Mistra Třeboňského oltáře. Podobný motiv nalezneme i ve Vyšebrodském cyklu. Ježíš

---

[25] *Lilie sv. Josefa a uctívání sv. rodiny: měsíční list pro křesťanský lid, zvláště pak pro bratry a sestry III. řádu sv. Františka z Assisi*. V Brně: Jos. Schmidt, 1894, 5(1), S. 22, dostupné také z: http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:94c844a0-15a5-11e8-8485-5ef3fc9ae867.

[26] KUBÁČ, Vladimír, *Člověk před Boží tváří*, Praha, Vyšehrad 2016, S. 292, ISBN978-80-7429-754-0.

[27] HEINZ-MOHR, Gerd, *Lexikon symbolů, obrazy a znaky křesťanského umění*, Praha, Volvox globator, 1999, S. 71. ISBN 80-7207-300-1.

jako „Dobrý pastýř“ přichází po svém vzkříšení poté, co přemohl smrt. O Ježíši jakožto pastýři pojednáváme kapitole 7.2. V Mt 27,28-29 je napsáno: *„Svlékli ho a oblékli mu nachový plášť, upletli korunu z trní a posadili mu ji na hlavu, do pravé ruky mu dali hůl, klekali před ním a posmívali se mu: „Buď zdráv, židovský králi!“* V tomto líčení je hůl součástí Kristovy královské výbavy.

V Bibli se také objevuje obrat počítání pod holí. Počítal se brav či skot. Proč pod holí? Hůl napřažená nad zvířaty tvoří jakousi bránu či závoru, pod kterou zvířata prochází. Jsou takto vedena na pastvu, tam kde s nimi bude pastýř a budou jím vedeni a pod jeho ochranou. Hůl usnadňuje počítání. Když by nějaká ovce chtěla jít zpět, je možno hůl dát dolu a simulovat ji tím plot. Takto hůl mohla směrovat ovce a usnadňovat manipulaci s nimi. Zároveň pokud chtěl pastýř nějakou oddělit, také mohl hůl dát do úrovně ovce – vytvořit plot, či závoru a ovci nechat odvést na jiné místo. V Lv 27,32 je napsáno, že takto má být každý desátý kus oddělen pro Hospodina - v nařízení o desátcích. Obraz procházení pod holí je užit i prorokovi Ezechielovi 20,37: *„A provedu vás pod holí a uvedu vás do závazku smlouvy.*“ Hůl, jakožto nástroj pastýře a její funkce, je užita i v metaforickém smyslu. Tyto úkony jsou dnes běžnému člověku naprosto nesrozumitelné a neevokují v něm onu ochranu, péči, starost a individuální přístup. Ke stádu je připodobněn Izraelský lid a k pastýři Hospodin, který drží hůl, počítá a vede svůj lid – ke smlouvě. Hůl je tedy nejen symbol moci, ale i ochrany, je zbraní, která chrání stádo.

Hůl byla i nástrojem k vykonání trestu. V Izraeli existoval trest ranami holí. Jednalo se obvyklý trest, počet ran nesměl být vyšší než čtyřicet (Dt 25,3. 2K 11,24-25).[28] Job připodobňuje svůj úděl k trestu holí, trestajícím je myšlen Hospodin: „*Kéž by odňal ode mne svou hůl a nepřepadal mě jak postrach“* (Jb 9,34). Obdobně ve verši Jb 21,9. Hůl jako symbol trestu se objevuje i v knize Přísloví, kde je uvedeno, že kdo je bez rozumu, na něj dopadne hůl. Trest holí je následek hlouposti a svévole (Př 10,13. Př 22,8. Př 26,3. Př 29,15). Rodiče jsou pobízeni k používání hole při výchově dětí (Př 13,24): „*Kdo šetří hůl, nenávidí svého syna, kdežto kdo jej miluje, trestá ho včas.“ Také* ve verši 22,15.

K holi, či k hrozbě holí jsou přirovnávány národy, které osočují Izrael: Asýrie (Iz 10,24), Egypt (Iz 10,24. Iz 36,6 – zde je nalomená hůl) i Moab (Jer 48,17), který byl

[28] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník*, Praha, Kalich 1956, S. 229.

zlomen jako silná, pevná hůl.

Hůl jako nezbytný doplněk starověkého člověka byla jeho součástí, odrážela jeho identitu, provázela jej, podpírala v případě potřeby, chránila v případě ohrožení, vychovávala jeho děti. Stejně tak pro pastýře byla nezbytným doplňkem a to nejen pro podepírání, ale i pro péči o stádo, jeho ochranu a manipulaci s ním. Jako symbol byla starověkému člověku ve své pestrosti srozumitelná, jelikož byla jeho součástí, svou hůl měl a věděl, co pro něj znamená.

3. Pastýř v Tanachu a ve starém Izraeli

V zemědělství ve starověku pracovala většina obyvatel. V helenismu došlo k jeho většímu rozkvětu díky rozvoji řemesel a obchodu.[29] Povodí Jordánu zajišťovalo úrodnou zem pro pěstování plodin. Izraelci tak nebyli zcela závislí na srážkách jako třeba Sýrie. Krajinách bez úrodného povodí řek, byly velmi oblíbené vegetativní kulty zajišťující vláhu a úrodu.[30]

Z domácí zvěře chovali hlavně ovce, kozy, osly, ale i tury. V přímořských oblastech byl zdrojem obživy i rybolov. Palestina (a okolní země) poskytovala ideální podmínky pro pastevectví (Nu 32,2) a stala se tak „pastýřskou zemí". Během roku se pastviny měnily, proto byli pastýři nuceni žít nomádským způsobem života.[31] Poměr chovu bravu a skotu byl v historii kolísavý, ale od druhého století př. n. l. převažoval chov ovcí a koz. V kombinovaných stádech převládala ovce a oproti dnešní situaci vrhy dvojčat byly výjimkou a trojčata byla vnímána za zlé znamení.[32] Dnes je vrh dvojčat považován za standard. Chovu dobytka se zpravidla věnovala celá rodina (Gn 37,2-17, 1S 16,11-19). Bohatí majitelé stád si mohli pastýře najmout (Gn 30,31nn, 1S 25,2-16, Za 11,12, J 10,12). Pastýř ručil za ztrátu ovce (Gn 31,39), Mojžíšův zákon chránil pastýře, který ztrátu nezavinil (Ex 22,10-13).[33]

Finkelstein uvádí, že v této oblasti žili dvě skupiny lidí, které působily mimo usedlý život ve městech a vesnicích. Byli tzv „Šosu" a „Apiru". *Šosu* byly kočovné skupiny pastevců. *Apiru* byli vyhnaní zemědělci a pastevci. *Apiru*, někdy též *Hapiru*, byli považování za nepřátele Egyptských zájmů – jednalo se o pastevce zbojníky.[34]

Ovce byly ve starém Izraeli oblíbenou komoditou zajištující mléko, maso, kůži i vlnu. Dalšími produkty z nich vyrobených byly: smetana, máslo, sýry, tuky, kyška.

---

[29] POKORNÝ, Petr, *Řecké dědictví v Orientu,* Praha, OIKÚMENÉ, 1993, S. 84, ISBN 80-85241-50-1.

[30] POKORNÝ, Petr, *Řecké dědictví v Orientu,* Praha, OIKÚMENÉ, 1993, S. 85, ISBN 80-85241-50-1.

[31] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník*, Praha, Kalich, 1956, S. 596.

[32] *Encyklopedie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 1999. S. 302, ISBN 80-85983-58-3.

[33] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník*, Praha, Kalich, 1956, S. 596.

[34] FINKELSTEIN, Israel a Neil Asher SILBERMAN. *David a Šalomoun: počátky mesianismu ve světle moderní archeologie*. Praha, Vyšehrad, 2010, Teologie (Vyšehrad), S. 44, ISBN 978-80-7429-016-9.

Izraelci zpracovávali i rohy, kosti, šlachy a vnitřnosti.[35] V izraelských podmínkách nebyl jejich chov náročný. Ovce je schopná se napást i v kamenitých, kopcovitých terénech. Je schopna se uživit i na vyprahlejších místech a přežít do období, kdy je větší vláha. Vzhledem k její velikosti s ní lze dobře manipulovat a má širokou užitkovost. Pravděpodobně tyto důvody vedly k oblibě chovu ovcí v Izraeli.

Ovce potřebovaly pravidelnou péči, kterou jim poskytoval pastýř. Pastýř se o ovce staral, vodil je na pastvy, chránil před predátory či jiným nebezpečím. Zároveň pastevectví bylo zdrojem pro biblické metafory. K dobrému pastýři bývá připodobňován Hospodin, či dobrý vládce v Novém zákoně Ježíš. K nedobrému pastýři jsou připodobňování špatní vůdci lidu, sobečtí králové, neschopní kněží. O metaforách a antropomorfismech pojednáváme v následujících kapitolách.

Pastýř je časté povolání biblických postav. Hned na počátku se prvním lidem – Adamovi a Evě narodí dva synové: Kain a Ábel. O prvorozeném Kainovi je napsáno, že byl zemědělec – zde je myšlena rostlinná výroba (Gn 4,3) a o Ábelovi je napsáno, že byl pastýř ovcí (Gn 4,2). Již u prvních narozených dětí se zemědělství rozdělí na dva sektory – živočišnou a rostlinnou výrobu. Klademe si otázku, proč se Ábel stal pastýřem ovcí? V Gn 1,29-30 je napsáno, že člověku i zvěři jsou za pokrm dány veškeré zelené byliny. K jakému účelu pásl Ábel ovce? Kvůli obětem pro Hospodina, kůži, vlně? Bible o účelu chovu neinformuje. Člověku byla zvěř za pokrm dána až po potopě (Gn 9,2-4). Ellicottův komentář k tomuto textu je následující: *„Adam si ochočil zvířata již v ráji: těm se Ábel věnuje, pečuje o ně a získává z nich bohaté a snadné prostředky k obživě, dokonce vyšší než plody ráje"*[36] Ellicott se s Ábelovým pastevectvím vypořádává jako s nástupnickou rolí za Adama v jemu svěřené péči o zvířata v ráji (Gn 2, 19-20), kdežto Cambridgeský komentář v Ábelově pastevectví spatřuje metaforickou rovinu role pastýře: *„Ábel je zde zmíněn jako první, jako představitel pastýřského života. Kain následuje zemědělský život, který byl Adamovi přikázán (Gn 3,17; Gn 3,23). Povolání Ábela je povolání, pro které měli Izraelité zvláštní zálibu. Metafory převzaté od pastýře a ovcí patří k nejčastějším a nejvýraznějším*

[35] *Encyklopedie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 1999, S. 302, ISBN 80-85983-58-3.

[36] *Ellicott´s Commentary for English readers,* dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/genesis/4-2.htm.

v Písmu svatém."[37]

Metaforické pojetí Ábelovy role je mi také blízké. Jako pastýř vytváří ve čtenáři dojem pozitivní postavy v příběhu a zároveň, symbolicky, je v zaměstnání obou bratrů přítomný zdroj obživy tehdejších lidí – zemědělství a pastevectví. Jeví se jako nerozlučitelné. Zemědělství je však člověku zkomplikováno při vyhnání z ráje, kde je spojeno s neúspěchem, namáhavostí a může budit dojem prokletí, což je symbolizováno postavou Kaina. Ábelova činnost je zakořeněna v ráji, kde člověk dostává tvořivý úkol pojmenovat zvířata – starat se o ně. Je to činnost tvořivá, nezatížená důsledky hříchu. Tuto činnost symbolicky ztvárňuje Ábel.

Mnoho významných postav Tanachu se alespoň po nějaký čas ve svém životě živilo pastevectvím. Byl to již zmiňovaný Ábel, ale i praotcové Izraelců: Abraham, Izák, Jákob.[38] Jákob se staral o stáda u Lábana. Jákob pásl ovce a kozy zároveň. V popisu jeho služby u Lábana jsou čtenáři obeznámeni s jeho technikami jak zajistit různě barevné kombinace bravu (Gn 30,37-42). Jákob popisuje svou službu jako velmi namáhavou a vyčerpávající. Obzvláště náročné je celé dny čelit povětrnostním vlivům. Jákob popisuje, že ve dne jej sužovalo horko a v noci chlad. Stáda bylo potřeba hlídat ve dne i v noci (Gn 31,38-40). Avšak své úsilí hodnotí jako prospěšné – jelikož jeho péče o brav byla důsledná, ovce a kozy nezmetaly[39], počet kusů neklesal (Gn 30,38). Všechny rozsápané ovce Lábanovi nahradil ze svého (Gn 31,39). V tomto případě je dle Mojžíšova zákona nahrazovat nemusel (Ex 22,10-13), Jákob toto vnímá jako křivdu, vnímá, že z tohoto důvodu byl okraden (Gn 31,39).

Pastevectvím se živili muži i ženy. Žena, o které se dovídáme, že byla pastýřka je Ráchel (Gn 29,9). Ráchel přišla se svým stádem ke studni, kde se do ní zamiloval Jákob. Nejednalo se tedy o čistě mužskou práci. Pastýř musel být fyzicky zdatný, aby zvládl být celý den, za každého počasí, na nohou, eventuálně musel manipulovat s jednotlivými kusy bravu, ale zároveň se od něj očekávala péče o brav, naslouchání, pozorovaní bravu, aby věděl, co potřebuje. Myslím, že z těchto důvodů bylo povolání vhodné pro obě

---

[37] *Cambridge Bible for Schools and Colleges,* dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/genesis/4-2.htm.

[38] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník*, Praha, Kalich, 1956, S. 596.

[39] Zmetat znamená potratit, odtud hojně užívané slovo zmetek. Zmetek je tedy potracený plod.

pohlaví. V některých oblastech více vynikali muži, v jiných ženy vzhledem k rozdílnostem mezi pohlavími. Pravděpodobné ideálním pastýřem by byl pár – muž a žena, doplňující se navzájem ve svých povinnostech. Oznámení, že Ráchel byla pastýřka, je tedy vyjádřením jejích kvalit. V příběhu Jákoba je popsáno, jak je toto povolání namáhavé. Ráchel byla tedy velmi schopná žena, fyzicky i psychicky zdatná, protože uměla zastat povinnosti pastýře. Do kontrastu k těmto jejím schopnostem je dána její neplodnost, kde ji předčí její „neduživá" sestra Lea.

Jméno Ráchel má i symbolický význam: ovce. Touto ovcí je míněna matka – tedy bahnice, jako opozitum berana.[40] Bahnice je ovce, která je matkou, má mláďata. Mladá ovce bez mláďat je zpravidla nazývána jehnička. Ráchel je tedy pastýřka – bahnice, která je dlouho neplodnou. Její jméno skrývá zajímavý protimluv. V dobách, kdy nemohla mít potomka, mohlo být její jméno vnímáno jako posměšek nebo jako zaslíbení. Balabán spojuje Ráchel s knihou Píseň písní, kde je velmi častý motiv pasení a polibků. Polibek dostane při prvním setkání s Jákobem.[41] Dubinová na Ráchel odkazuje jako na pramatku utěšitelku, s odkazem na proroka Jeremjáše (31,16).[42]

Její jméno především odráží její kvality, je schopná a pečující žena. Její jméno zároveň obsahuje zaslíbení – stane se pastýřkou bahnicí, bude mít potomka. Zajímavé je, že obdobné kombinace vzájemně si odporujících označení jedné osoby z pasteveckého prostředí najdeme i v Novém zákoně, kde je Ježíš označován zároveň za pastýře i beránka. O tom pojednáme v kapitole 9.

Dalšími ženami pastýřkami jsou dcery Midjánského kněze, kterých se zastal Mojžíš (Ex 2,16-17). Z těchto dcer si později vyvolil svou ženu Siporu. Pravděpodobně i ona měla zkušenosti s pastevectvím. Jejich setkání je podobné setkání Jákoba a Ráchel. I Sipora je u studny se stádem ovcí. Studna – zdroj vody je symbolem života. Becker

---

[40] HELLER, Jan, *Výkladový slovník biblických jmen*, Praha, Advent-Orion, 2003, S. 423, ISBN 80-7021-725-1.

[41] BALABÁN, Milan. *Jímavé portréty biblických žen: milovnice, trpitelky, bojovnice i kněžky noci*. Praha, Kalich, 2009, S. 150-154, ISBN 978-80-7017-122-6.

[42] DUBINOVÁ, Terezie. *Ženy v Bibli, ženy dnes: sborník přednášek z cyklu Terezie Dubinové, PhD. ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze leden 2007 - leden 2008*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2008, S. 58, ISBN 978-80-86889-69-6.

k symbolu studny píše: „*V bibli se studna pojí s očistou, požehnáním a vodou života.*“[43] Ke studni vodí pastýři svá stáda k napojení, dochází u nich i k rozepřím mezi nimi. Zároveň u studny dochází k osudovým setkáním. Studna je místo, kde se lidé schází, jejich životy se zde prolínají. Je místem, kde lidé i brav spočinou, odpočinou, načerpají sílu do dalšího žití. Někdy toto spočinutí může být zlomové, jako tomu bylo v případě Ráchel či Sipory. Ve výkladech ke Starému zákonu je uvedeno: „*V Midjánské zemi se Mojžíš usazuje u studny. Bylo to nejvhodnější místo k navázání styku s domorodci. Voda byla a je v těchto krajinách velmi cenná. Jedna studna zásobovala vodu bezpochyby dosti širokou oblast. K ní přicházeli kočovníci, kteří se dočasně zdržovali v okolí. Čerpali z ní vodu k pití i k napájení stád, pro něž byly v blízkosti studny udělány žlaby*.“[44] Mojžíš se u studny zastane dcer midjánského kněze Jetra, kde ženy od studny násilím odhání opozdivší se pastýři, Mojžíš zasáhne a zastane se utiskovaných žen a jejich žíznivého stáda (Ex 2,16-17)

Jákobovi synové byli také chovateli stád, pastýři ovcí (Gn 37,2, Gn 46,32). V příběhu o Josefovi se dočítáme, že pro Egypťany byli pastýři ovcí ohavností (Gn 46,34). V textu není blíže specifikováno proč. Zda pohrdali způsobem této obživy nebo zda pastevectví měli spojené s konkrétním národem, menšinou, kterou opovrhovali, či z jiného neznámého důvodu. Gruber tuto skutečnost vysvětluje: „*Za pastýře se prohlásili dokonce všichni Izraelci, když přišli do Egypta, aby mohli žít odděleně od Egypťanů, pro které bylo nepřijatelné žít s lidmi, kteří jedli berany, zatímco oni je považovali za zvířata posvátná. Chnum - bůh plodnosti a stvořitel všeho živého - byl v Egyptě zobrazován jako beran nebo muž s beraními rohy.“*[45] Ve výkladech ke Starému zákonu I. je k tomu uvedeno: „*Odpor Egypťanů k pastýřům stád vyplýval zřejmě z náboženského despektu, s nímž pohlíželi na polo nomády a kočovníky, spjaté ponejvíce s docela jinou sférou náboženskou, kulturní a sociální. Dobytek pěstovaný v Egyptě pásli namnoze cizinci, také zde doznával*

[43] BECKER, Udo, *Slovník symbolů*, Praha, Portál, 2002, S. 280, ISBN 80-7178-612-8.

[44] STAROZÁKONNÍ překladatelská komise, *Výklady I. ke Starému zákonu*, Praha, Kalich, 1991, S. 211, ISBN 80-7017-408-0.

[45] GRUBER, Jiří, *Biblická zoologie, Ovce*, in: Setkávání. Dostupné z: https://adoc.pub/evangelicka-cirkev-v-brn901da562122270a1a15166adbf66875e17645.html.

odpor proti pasteveckým Hyksósům, kteří si ve svých výbojích kdysi podmanili Egypt."[46] Text tedy chce zdůraznit podřadné postavení Izraelců, jakožto pastevců, v Egyptě. Možná pohrdavý postoj mohl vyplývat z mimořádného postavení hlavních pastevců v okolních národech. V Mezopotámii byli hlavní pastýři ve vedení státu.[47] Pastýři tedy zastávali vedoucí postavení nejen vůči bravu a skotu, ale i vůči lidu. V zemích Předního východu byli tedy pastýři vážení lidé, a tato vážnost a úcta k nim mohla být důvodem pohrdání ze strany Egypta. V Egyptě zemědělci patřili k nejnižším vrstvám obyvatel, k tzv. neprivilegovaným. Tato skutečnost odporuje tvrzení Grubera o odporu k pastevcům vycházejícího z úcty k bohu Chnumovi. Pochopitelné je pohrdání pastevci, kteří umožňují pojídání posvátných zvířat, zatím co egyptští pastýři by v tomto ohledu měli být váženi, jelikož se starají o posvátná zvířata.

Pochopitelný by byl odpor Egypťanů k pasteveckým skupinám „Šosu" a „Apiru". Finkelstein k těmto skupinám uvádí: „*Z egyptských textů je ovšem jasné, že se tak neoznačuji konkrétní etnická skupina skupina jako spíše problematická socioekonomická třída. Apiru byli vyhnaní zemědělci a pastevci. Z některých se stali lupiči, jiní se nechali najímat jako žoldáci tím, kdo jim nabídl nejvíce. Šosu i Apiru představovali rušivý element, který znemožňoval úsilí místních vládců či egyptské správy trvale si zajistit moc…. Zemědělci stáli na nejnižším stupni společenské hierarchie, byli vystavováni vysokými daním, nuceným pracím a útlaku ze strany místních úřadů.*"[48] „Šosu" a „Apiru" jako problematické skupiny pastevců byly v očích Egypta opovrhovanou skupinou.

V tomto kontextu je o to výraznější změna v životě Mojžíše, který vyrůstal na faraonově dvoře jako vnuk faraona (Ex 2,10), a po svém životním obratu se v Midjánské zemi věnuje pastevectví (Ex 31). Živí se tedy způsobem v egyptské zemi podřadným a ohavným. Mojžíš se musel pokořit a projít změnou myšlení. Jako pastýř nalezne Hospodina, respektive Hospodin osloví Mojžíše (Ex 3, 1-22). Vymětalová zmiňuje midraš

---

[46] STAROZÁKONNÍ překladatelská komise, *Výklady I. ke Starému zákonu*, Praha, Kalich, 1991, S. 183-184, ISBN 80-7017-408-0.

[47] *Encyklopedie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 1999, S. 302, ISBN 80-85983-58-3.

[48] FINKELSTEIN, Israel a Neil Asher SILBERMAN. *David a Šalomoun: počátky mesianismu ve světle moderní archeologie*. Praha: Vyšehrad, 2010. Teologie (Vyšehrad), S. 44, ISBN 978-80-7429-016-9.

Exodus raba, který označuje Mojžíšovo pastevectví jako zkoušku od Hospodina.[49] Pastevectví tedy bylo přípravou na úkol, který jej čekal.

Mojžíš od Hospodina obdrží hůl, kterou má činit znamení (Ex 4,17). Hůl byla a je neodmyslitelnou pomocnicí pastýřů i symbolem moci. „*Mojžíš, sám zachráněný a Bohem oslovený, je reprezentantem bytí, které proměňuje budoucnost. Mojžíš byl, je a bude pastýřem a jeho hůl znamením i nástrojem Boží moci*.“[50] poznamenává Vymětalová. Mojžíšova hůl je nástrojem Božích znamení a Mojžíš je prostředník, skrze kterého jsou tyto divy činěny. Mojžíš je povolán k vyvedení Izraelců z Egypta. Je tedy první „pastýř“ vedoucí lid. Byl vychováván jako panovník a v Midjánské zemi se živil jako pastevec. Obě tyto své role mohl zhodnotit při vedení lidu. Jakkoli se obě jeho životní role jeví nesourodě až protikladně, v konečném důsledku se vzájemně doplňují a to právě v jeho největší roli při exodu. Na konci svého života Mojžíš žádá Hospodina o nového vůdce lidu (Nu 27,16-17): „*Nechť Hospodin, Bůh duchů všech tvorů, ustanoví nad pospolitostí muže, který by před nimi vycházel a vcházel a který by je vyváděl a přiváděl, aby Hospodinova pospolitost nebyla jako ovce bez pastýře.“* Role Mojžíše je viděna jako pastýřská vůči lidu. Zde je poprvé slovo pastýř použito metaforicky pro vůdce lidu. Mojžíš žádá, aby bylo v pastýřském vedení lidu pokračováno. Novým „pastýřem“ lidu byl Jozue. Mojžíš se tak stává archetypem pastýře, který se přes pastýřské povolání stane „pastýřem“ lidí (Iz 63,11).

Dalším archetypálním pastýřem byl David – pastýř stád (1S 16,11, 1S 16,19). Jišaj po svém synovi Davidovi posílá Saulovi kozlíka (1S 16,20). Není jasné, zda pásl jen ovce či i jiný brav a je pravděpodobné, že stáda, která pásl, byla smíšená. V pastevectví je pasení smíšeného stáda náročnější než pasení pouhých ovcí. Ovce a kozy mají rozličné návyky, chutě a preference na pastvě. Kozy jsou rychlejší, raději okusují stromy a keře, jsou vybíravé. Ovce má raději poklidnější pohyb, preferuje trávu a potřebuje klid na

[49] VYMĚTALOVÁ HRABÁKOVÁ, Eva, Marie ROUBALOVÁ a Tomáš BUTTA. *Mojžíš a Mirjam - průvodci ke svobodě: prameny, výklady, kázání*. Praha: Církev československá husitská, 2019, S. 15, ISBN 978-80-7000-155-4.

[50] VYMĚTALOVÁ HRABÁKOVÁ, Eva, Marie ROUBALOVÁ a Tomáš BUTTA. *Mojžíš a Mirjam - průvodci ke svobodě: prameny, výklady, kázání*. Praha: Církev československá husitská, 2019, S. 17, ISBN 978-80-7000-155-4.

přežvykování. Kombinované stádo, které měl už i Jákob vyžaduje větší úsilí pastýře o kompatibilitu stáda. Z hlediska spasené louky je kombinované stádo výhodné, protože ovce a koza se ve svých preferencích rostlin k spasení doplňují. Louka s kombinovaným stádem je ideálně spasena, tolik se na ní nemnoží plevel, bodláčí a jiné nechtěné rostliny, které by louku znehodnotily svou invazí.

David byl od pasení stád nejprve povolán Samuelem a byl pomazán za krále (1S 16, 12-13), podruhé byl od stád zavolán králem Saulem, aby se stal jeho zbrojnošem (1S 16,21). Finkelstein vyjadřuje domněnku, že David patřil k tzv. *Apiru* a vnímá v jeho příběhu biblickou podobu legendy o zbojníkovi, který získá obdiv lidu. Posléze se stane váženým panovníkem a ochráncem lidu.[51]

David byl krásného vzhledu, ryšavých vlasů, s hezkýma očima, statečný bohatýr, udatný bojovník a výřečný (1S 16, 12 a 18). Mackey poukazuje, že David měl schopnost přemoci Goliáše díky zkušenostem nabytým z pastevectví.[52] Později se stal králem. I v něm se druží role královská s pastýřskou, jak již bylo zmíněno u Mojžíše. Pastýř ovcí se stává pastýřem Izraele. Hunziker-Rodewald poznamenává, že funkce pastýře je úzce spjata s Davidovou narativní postavou.[53] David je archetyp krále, který by měl být správným pastýřem svého lidu. Tak jako byl pastýřem lidu Mojžíš, i Jozue. Bůh vyvolil pastýře za krále. Myslíme, že tyto dvě role jsou záměrně spojovány. V 2S 7,7 jsou všichni Izraelští vůdci (i soudci) označeni jako ti, kteří pásli Hospodinův lid. Vedení lidu je tedy nazýváno pastvou.

Král musí být pastýř a ve starověké společnosti byli lidé bez krále vnímáni jako ovce bez pastýře. Výjimečný v tomto pohledu byl Izrael, který zachovával určitou skepsi vůči roli krále a podřizoval ji kultu.[54] V ostatních zemích tomu bylo naopak. Král byl představitelem kultu, mnohdy byl prohlášen za boha. V Izraeli byl král Bohu podřízen.

---

[51] FINKELSTEIN, Israel a Neil Asher SILBERMAN. *David a Šalomoun: počátky mesianismu ve světle moderní archeologie*. Praha: Vyšehrad, 2010. Teologie (Vyšehrad), S. 45, ISBN 978-80-7429-016-9.

[52] MACKEY, Damien, F., *David a true shepherd*, dostupné z: https://www.academia.edu/43526299/David_a_true_shepherd.

[53] Willitts, Joel, Matthew's mesianic shepeheard-king, S. 54, dostupné z: https://www.academia.edu/26672766/Matthews_Messianic_Shepherd_King?email_work_card=view-paper.

[54] *Encyklopedie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 1999, S. 193-194, ISBN 80-85983-58-3.

Díky Davidovi jako vzoru panovníka, se metafora pastýře přenáší i na mesiáše, který bude vládnout jako David.

David se stal archetypem krále, ale i pastýře. David jako král se o svůj lid stará jako pastýř. Pastevectví je náplní práce krále a obsahem jeho služby pro lid. Bůh vyvolil krále Davida a vůdce lidu Mojžíše, kteří byli dobrými pastýři. V tomto pohledu pastevectví člověka formovalo, utvářelo v něm kvality důležité pro vedení lidu. Možná proto se u praotců tak často setkáváme s tímto zaměstnáním. Bylo důležité pro formování jejich osobnosti.

Dalším významným chovatelem ovcí byl Job. Jeho stádo čítalo sedm tisíc kusů. Kromě ovcí choval Job i osli, velbloudy a skot (Jb 1,2). O zvířata se mu starali čeledíni (Jb 1,15-17). Job o veškerý svůj majetek přišel. Je zmíněno, že ovce pozřel oheň z nebe. V příběhu tedy uhořelo sedm tisíc ovcí včetně čeledě. Na konci příběhu je Jobův majetek dvojnásobný, má čtrnáct tisíc ovcí a koz (Jb 42,12). Mezi velké chovatele ovcí patřil ještě Nábal, který měl stádo čítající tři tisíce kusů (1S 25,2).

Povolání pastýře nalezneme i mezi proroky u malých proroků je Amos zmiňovaný jako pastevec a pěstitel smokvoní, ekumenický překlad uvádí sykomory. (Am 7,12-15) V první kapitole této knihy se také dočítáme, že byl drobopravec, kraličtí překládají haruspec. Drobopravec věští z vnitřností ptáků. Drobopravci byli nábožensky nečistí pro Izraelce. Pro prorockou službu byl touto praxí diskvalifikován, byl nevěrohodný a přesto i tento pastýř byl povolán k tomu, aby mluvil k Hospodinovu lidu.[55] Obdobný osud zakoušel i jeho současník prorok Ozeáš, který se na Hospodinův příkaz oženil s nevěstkou – protagonistkou konkurenčního náboženského kultu. Také byl nábožensky nečistý. Jejich sňatek symbolizoval vztah Izraele a Hospodina.

Symbolika manželství pro vztah Izraele a Hospodina se stává námětem alegorického výkladu knihy: „Píseň písní“. Kniha je sbírkou svatebních písní všech dob.[56] I v této knize zastoupeno téma pastevectví: „*Pověz mi ty, kterého tolik miluji, kde budeš pást, kde necháš odpočívat stáda za poledne! Proč musím být jako zahalená poběhlice při stádech tvých druhů? „Jestliže to sama nevíš, nejkrásnější z žen, vyjdi po šlépějích stád*

[55] BENEŠ, Jiří. *Dvanáctka: úvod do studia Malých proroků*. Praha: Teologický seminář Církve adventistů sedmého dne, 2006, S. 83 a 22, ISBN 80-903827-0-3.

[56] ČEP, úvodní poznámky ke knize Píseň Písní, S. 619.

a kůzlátka svá pas u pastýřských kolib.“ (Pís 1,7-8) V této knize jsou použita přirovnání k ovcím a kozám (Pís 4,1-2. Pís. 6,5).

Pastýř odpočívající se svým stádem je symbolem zdravé země. Země, která je v pořádku, ničeho se nemusí bát: „*Toto praví Hospodin zástupů: Na tomto místě, které je v troskách, bez člověka a bez dobytka, i ve všech jeho městech budou opět nivy pastýřů, kde budou s ovcemi odpočívat.*“ (Jr 33,12). Na stránkách Tanachu jsou zmínky i o špatných vlastnostech pastýřů nebo záporech při pastevectví. V příběhu o Izákovi, je zmíněno, že se pastevci hádali o vodu (Gn 26,20), stejně tak si vodu přivlastňovali pastevci v již zmiňovaném příběhu dcer Midjánského kněze, které chtěly napojit svá stáda a pastýři je odháněli (Ex 2,17). Pastýři, stejně jako ostatní lidé, snadno podlehnou sobectví a chtějí jen to nejlepší pro své stádo, což v jádru není zlé, pokud jejich chování není na úkor jiného člověka a jeho stáda. K tomu došlo ve výše zmíněných případech. Pastevci byli tak zahleděni na sebe a prospěch svého stáda, že jim unikly potřeby druhých a stejné právo ostatních na uspokojení potřeb svých ovcí.

O pastýřích nepečujících o své stáda, kteří se špatně starají o svěřený dobytek, je užito metaforicky v knihách: Jeremjáš, Ezechiel, Zacharjáš. O tomto metaforickém užití pojednáme v kapitole 8. a 10.

4. Pastýř ve starověké mytologii

Téma pastýře je zastoupeno i ve starověkých mýtech. Pastýř je vyobrazen jako vládce, Pán zvířat. Významným božským pastýřem je akkadský Dumuzi, hebrejsky nese název Tamúz, což je přeneseno z aramejštiny. Řecká podoba jeho jména je Daonos a byl ztotožňován s Adonisem - Syrským bohem vegetace.[57] Vegetační božstva symbolizují koloběh přírody, střídání léta a zimy a pomocí mýtu starověkému člověku pomáhají k jeho ukotvení v ročních cyklech. Mýty obsahují jeho vysvětlení a uchopení, které se děje pomocí umírajícího a povstávajícího božstva, které je v čase vegetačního klidu mrtvé a každoročně povstává při probouzení vegetace. Bůh Dumuzi v podobě pastýře je tedy vegetačním bohem, pastýřem povstávajícím a umírajícím.

Tamúz, v sumerské podobě Dumuzi má význam: „pravý syn“, význam hebrejského ekvivalentu Tamúz je nejasný.[58] Jedná se o Boha plodnosti a úrody, Jeho otcem je veden Enki, vládce praoceánu, jeho matka je neznámá bohyně Duntur. Měl sestru, Geštinannu se kterou měl hezký vztah, navzájem si pomáhali.[59]

Dumuzi je pastýř, který zvítězil nad bohem rolníků Enkimduem při zápasu o přízeň bohyně Inanny. Z didaktického hlediska mýtus objasňuje vzájemnou podmíněnost chovu dobytka a plodin. „*Inanně je nejprve bližší Enkimdu, který se ji snaží získat pivem a potravinami. Pastýř Dumuzi nemůže nabídnout nic k okamžité spotřebě a oba rivalové se dokonce poperou. Potom se před Inannou vzájemně vychvalují a zdůrazňují přednosti svého povolání. V textu se objevují i ojedinělé obrazy krajiny (pole, lučiny pastviny) a výčty finálních produktů zemědělství. Inanna se nakonec rozhodne pro Dumuziho, ale spor končí smírem. Enkimdu je pozván na svatbu, kam slibuje přinést na hostinu řadu užitečných darů.*“[60] V jiném mýtu se Inanna dostane do podsvětí. Jde tam jako náhrada za Inannu, která se do podsvětí rozhodla sama svévolně odejít. Když chtěla

---

[57] HELLER Jan, *Starověká náboženství*, Praha, Edice Kalich, 1978, / bez dalších informací/, S. 146-147.

[58] PROSECKÝ, Jiří, HRUŠKA, Blahoslav, SOUČKOVÁ, Jana, BŘEŇOVÁ Klára, *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu,* Praha, Libri, 2003, S. 56, ISBN 80-7277-188-4.

[59] PROSECKÝ, Jiří, HRUŠKA, Blahoslav, SOUČKOVÁ, Jana, BŘEŇOVÁ Klára, *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu,* Praha, Libri, 2003, S. 56, ISBN 80-7277-188-4.

[60] PROSECKÝ, Jiří, HRUŠKA, Blahoslav, SOUČKOVÁ, Jana, BŘEŇOVÁ Klára, *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*, Praha, Libri, 2003, S. 57, ISBN 80-7277-188-4.

podsvětí opustit, musela za sebe poslat náhradu, tou se stal Dumuzi – její manžel.[61] Dumuzi chtěl uniknout svému osudu a na radu švagra, slunečního boha Utua, se promění v hada a skryje se v ovčinci. Démoni jej tam naleznou, je poraněn a odvlečen do podsvětí, kde měl zůstat natrvalo. Vysvobodí ho jeho sestra Geštinanna, bohyně vinné révy, která se nabídne, že se s ním bude v podsvětí střídat.[62] Dumuzi tedy nebyl trvale v podsvětí, ale odcházel tam na část roku. Dumuzi je tak zařazen mezi mizející (umírající) božstva. Tento mýtus se dochoval v řadě opisů a v několika verzích.

Jako alternativní verze je považován mýtus „Dumuziho sen", který začíná jeho strachem ze smrti. Jeho strach se zdá být nesmyslný, jelikož jako bůh by měl být nesmrtelný. Pronásledují jej démoni z podsvětí a snaží se jej chytit. V úniku před podsvětím Dumuzimu pomáhá sestra Geštinanna, která chce démony zahnat, ale je jimi také chycena. Pomocí Utua je proměněn v Gazelu a démonům uniká, nakonec je však v ovčíně své sestry dopaden a odvlečen do podsvětí.[63]

V mýtech o Dumuzim je zajímavá podoba pastýře, který pravidelně vstává z mrtvých. Dumuzi je mýtickým archetypem zmrtvýchvstání. Dalším zajímavým obrazem je božský pastýř, pobývající v podsvětí. Mýty se však nezmiňují, že by v podsvětí měl nějakou funkci. V pozdějších časech se z něj stalo i válečné astrální božstvo.[64] Zajímavostí je propojenost božského pastýře Dumuziho a jeho ženy Inanny s intronizací posvátného sňatku, kde panovník byl připodobněn k Dumuzimu a vybraná dívka k Inanně. Tato dívka byla následně uvedená do kněžského stavu.[65] V tomto aktu jsou propojeny tři role v jedné osobě: panovník, pastýř a představitel kultu. Na stránkách Bible se o kultu boha Dumuziho zmiňuje prorok Ezechiel (Ez 8,14), který se v textu zmiňuje o ženách, oplakávajících Tamúza a hodnotí to jako ohavnost.

---

[61] HELLER Jan, *Starověká náboženství*, Praha, Edice Kalich, 1978, / bez dalších informací/, S. 146-147.

[62] PROSECKÝ, Jiří, HRUŠKA, Blahoslav, SOUČKOVÁ, Jana, BŘEŇOVÁ Klára, *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu,* Praha, Libri, 2003, S. 57, ISBN 80-7277-188-4.

[63] PROSECKÝ, Jiří, HRUŠKA, Blahoslav, SOUČKOVÁ, Jana, BŘEŇOVÁ Klára, *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*, Praha, Libri, 2003, S. 57, ISBN 80-7277-188-4.

[64] PROSECKÝ, Jiří, HRUŠKA, Blahoslav, SOUČKOVÁ, Jana, BŘEŇOVÁ Klára, *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu,* Praha, Libri, 2003, S. 58, ISBN 80-7277-188-4.

[65] PROSECKÝ, Jiří, HRUŠKA, Blahoslav, SOUČKOVÁ, Jana, BŘEŇOVÁ Klára, *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu,* Praha, Libri, 2003, S. 58-59, ISBN 80-7277-188-4.

Heller zmiňuje, že Dumuzi měl různé tituly. Jako jeden z významných vnímá „pastýř země“, kdy zemí je eufemicky myšleno podsvětí. Jako důvod uvádí jeho ztotožnění se souhvězdím Orion, zvaný Sib-zi-an-an, což znamená pravý nebeský pastýř.[66]

Dalším významným pastýřem je legendární sumerský panovník Etana. Je označován přízviskem „pastýř“. V mýtu o Etanovi je hlavní zápletkou neplodnost jeho ženy. Etana hledá pomoc u Šamaše (Uta). Ten jej pošle k jámě, kde leží nemocný orel. Etana jej zachrání a orel mu slibuje pomoc v hledání zázračné rostliny. Pravděpodobně se jim povedlo rostlinu najít, pokračování mýtu se nedochovalo. Jejich úspěch je možné vyvodit z dochovaného Sumerského královského seznamu, kde je uvedeno jméno jeho syna. Jmenoval se Balich. Mýtus se dochoval v opisech z různých období (starobabylonského, středo asyrského a novo asyrského období).[67] U tohoto mýtu je opět zajímavé propojení role pastýře a panovníka, který je zároveň svým mýtem propojen s kulty bohů.

Stará báje o božském Pastýři, jenž zemře v boji se zvěří a následně je oplakáván svou milou, je pravděpodobně základem mýtů o Usirovi. Usir je egyptské zpodobnění kenaanského kultu o Baalovi, či Adonisovi, stejně tak je alternativou k mezopotámskému Dumuzimu a chetitskému Telepinuši. Usir byl nejvýznamnější vegetační bůh Egypta. Obdobně jako Dumuzi byl část roku mrtvý.[68] Heller poznamenává: „*Zdá se, že vegetativní božstva jsou personifikací plodivých sil přírody, které začal člověk uctívat, když přešel k zemědělskému způsobu života a snažil se magickými obřady rozhojnit plodivou sílu přírody, na níž byl jeho život závislý. Střídání období růstu s obdobím vegetativního klidu bylo vysvětlováno tím, že bůh vegetace na čas přestal působit, a to proto, že buď odešel, nebo byl přemožen, zabit, uvězněn v podsvětí. Oplakávání vegetativního boha bylo ve všech okruzích velmi závažné, byl to způsob, jak vzdáleného či mrtvého boha přivolat a oživit.*“[69] Pozdní podoba jeho mýtu líčí boj Usira s jeho bratrem Sutechem. Sutech byl bohem

[66] HELLER Jan, *Starověká náboženství*, Praha, Edice Kalich, 1978, / bez dalších informací/, S. 146-147.

[67] PROSECKÝ, Jiří, HRUŠKA, Blahoslav, SOUČKOVÁ, Jana, BŘEŇOVÁ Klára, *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*, Praha, Libri, 2003, S. 78, ISBN 80-7277-188-4.

[68] HELLER Jan, *Starověká náboženství*, Praha, Edice Kalich, 1978, / bez dalších informací/, S. 31.

[69] HELLER Jan, *Starověká náboženství*, Praha, Edice Kalich, 1978, / bez dalších informací/, S. 31.

pouště, je znázorňován jako zvíře s kopyty. Jejich funkce byly tedy protikladné – úrodná pastvina, pole či louka oproti nehostinné, neúrodné, vyprahlé poušti. Usir byl Sutechem rozsekán na kusy a hozen do Nilu, tak se Sutech ujal vlády. Domnělé části jeho těla byli uctívány jako relikvie.[70] Bohyně Eset našla jeho tělo, oživila je a spolu s ním zplodila syna – Hora. Ten Usira pomstil a přemohl Sutecha.[71] Usir se stal vládcem říše mrtvých a postupně byla jeho postava spojena s postavou boha Re – umírajícím bohem, který byl zároveň spojován se slunečním kultem i s říší zemřelých.[72]

Zajímavostí tohoto mýtu je, že je zde jako protiklad k pastýři – respektive k místu, kde pastýř vládne (louka a pastvina), je dána poušť. Jako místo absolutně neúrodné, neplodné, jako místo smrti. Podle mýtu se Usir stal králem podsvětí. Protiklady se najednou prolínají. Tak jako se navzájem doplňuje představa pastýře a zvířete s kopyty. Bůh pastvin, luk, úrodného a životadárného kraje vládne v podsvětí, kde všechno toto životadárné chybí. Jako pastýř podsvětí, je spojován se smrtí. Zároveň se v jeho mýtu zrcadlí jakási posmrtná naděje, stále je i bohem toho úrodného a životodárného.

S Usirem byli ztotožňováni mrtví faraonové. Panovník musí vládnout i po smrti, stává se tedy vládcem podsvětí. Sutech byl ztělesněním královské moci. Panovník tedy za svého života potřeboval oba bratry, během panování na zemi Sutecha a po smrti Usira. Mrtvý Usir dodává půdě plodnost a proto je k němu třeba chovat náležitou úctu.[73] V Usirovi se opět spojuje panovník, kult a pastýř. Navíc je v tomto mýtu krásně propojen zdánlivý protiklad úrodné a neúrodné krajiny. V mýtu je tento koloběh znázorněn jako souboj dvou bratrů. Krajina, aby mohla být úrodná, musí být někdy neúrodná (spát, odpočívat), aby mohla plodit, musí být spojena s úhynem. Mrtví živočichové a rostliny půdu hnojí a obohacují o výživné látky, které pak dávají živiny dalšímu životu. Tak je vlastně propojena úroda a plodnost se smrtí, neplodností a umíráním. Životodárný

---

[70] VERNER, Miroslav, Ladislav BAREŠ a Břetislav VACHALA. *Encyklopedie starověkého Egypta*. Praha: Libri, 2007, S. 487-488. ISBN 978-80-7277-306-0.

[71] HELLER Jan, *Starověká náboženství*, Praha, Edice Kalich, 1978, / bez dalších informací/, S. 31.

[72] VERNER, Miroslav, Ladislav BAREŠ a Břetislav VACHALA. *Encyklopedie starověkého Egypta*. Praha: Libri, 2007, S. 488. ISBN 978-80-7277-306-0.

[73] HELLER Jan, *Starověká náboženství*, Praha, Edice Kalich, 1978, / bez dalších informací/, S. 31, 34.

pastýř je umístěn do podsvětí. Protiklad, který je nadějí.

Heller k Sutechovi uvádí: „*Divoký osel – stará podoba Sutechova je ztělesněním pouště i ve Starém zákoně.*“[74] Význam pouště je také protikladný. Poušť je na jedné straně symbolem pustiny, opuštěnosti a vzdálení od Boha a je to místo, kde pobývají démoni. Na druhé straně je poušť místem, kde je člověk blízko Bohu, kam odchází meditovat, aby našel Boha.[75]

Postava pastýře nesoucího na ramenou ovci nebo tele je častým vyobrazením řeckého boha Herma, ale i častým vyobrazením Ježíše Krista jakožto pastýře (viz. přílohy 1-4). S tímto obrazem je možné se setkat v umění staré Mezopotámie i Řecka. Obraz odkazuje na obětní kult.[76] „*Objevuje-li se figura pastýře v křesťanských katakombách ještě dříve než postava oranta (postava se zdviženými rukami), není vždy jisté, zda se jedná o tuto obrazovou tradici nebo o znázornění jednoho z mnoha tehdy žijících pastevců římské oblasti. V každém případě je dosavadní typus pojat nově. Jednoznačně se vztahuje na Kristovo označení sama sebe jako „Dobrého pastýře“, pod obrazem pastýře a spasitele duší je vypsáno křesťanské přesvědčení o spáse duše a jejím životě v Bohu.*“[77]

Špillingová ve své práci popisuje Herma následovně: „*Ve vztahu k bohům je poslem, tlumočníkem jejich vůle lidem. Ve vztahu k lidem je jho úkolů mnohem více, je patronem poutníků a cest, bohem obchodu, směny, výhry a náhody, zároveň ale také bohem zlodějů a mistrem lstí. Ve vztahu k přírodě je ochráncem a pastýřem stád, je prvním řečníkem a mistrem interpretace. Jeho úřad průvodce duší pak zahrnuje bohy i lidi. Doprovází zemřelé i bohy do Hádu a některé z nich vyvádí zpět na zem. Dovede na člověka seslat spánek a přivodit mu dobré či špatné sny, stejně tak jej dovede i „uspat“ do smrti.*“[78]

---

[74] HELLER Jan, *Starověká náboženství*, Praha, Edice Kalich, 1978, / bez dalších informací/, S. 34.

[75] BECKER, Udo, *Slovník symbolů*, Praha, Portál, 2002, S. 227, ISBN 80-7178-612-8.

[76] HEINZ-MOHR, Gerd, *Lexikon symbolů, obrazy a znaky křesťanského umění*, Praha, Volvox globator, 1999, S. 197, ISBN 80-7207-300-1.

[77] HEINZ-MOHR, Gerd, *Lexikon symbolů, obrazy a znaky křesťanského umění*, Praha, Volvox globator, 1999, S. 197 -198, ISBN 80-7207-300-1.

[78] ŠPILLINGOVA Eva, *Hermés – bůh mezi světem lidí a bohů a jeho proměny v čase.* Praha, 2006, S. 9, dostupné z:

Jako posel bohů, hlavně Dia, musí občas vykonat i to, s čím nesouhlasí. Také je průvodcem duší do podsvětí, kde je předává převozníkovi Cháronovi, který je převeze přes řeku Styx. Do podsvětí smí z bohů jen Persefona, Hádes a Hermes.[79] Kratochvíl k jeho charakteristice uvádí: „*Většinou se nemůže postavit silou, ale chytrostí. Není statečný. Z nebezpečí se musí vylhat, nebo vykroutit. Často se tváří nevinně až naivně. Nemá rád konflikty, raději se jim vyhne. Má tendenci porušovat pravidla hry. Na překrucování skutečnosti, lži a krádeži nevidí nic až tak špatného. Nelze mu tedy zcela věřit. Nezajímá jej etika, ale vyřešení problému. Dělá si legraci, ale vědomě nikomu příliš neublíží. Spíše pomáhá z nesnází. Je to zachránce dětí a mládeže. Persefonu vyvádí z podsvětí, zachraňuje Área z vězení, podobně i Dionýsa. Umí si udělat legraci i ze sebe a nehraje si na lepšího. Má-li zrovna z čeho, rozdává dary. Rychle se orientuje a improvizuje. Neustále lže, všude byl, všechno zná, všechno umí a ví, co chcete slyšet… Jde za úspěchem, ale ne za cílem. Nemá dlouhodobé cíle, jde mu o proces poznávání a zkoumání a také aplikaci vyzkoumaného do každodenní praxe. Není specialistou, jeho zájmy jdou více do šířky, než do hloubky. Má zájem o všechno, svět je pro něj fascinující místo k životu*.“[80]

Dle zmíněné charakteristiky Herma, jde o pastýře v podsvětí, který je nezodpovědný, neetický, nedůvěryhodný. Svou povahou je tedy spíše opakem charakteristiky dobrého pastýře. Od takového pastýře by jemu svěřená zvěř spíše utekla. Je to tedy někdo, kdo má určitou roli, ale nemá pro svou roli správné schopnosti a vlastnosti. Pastýřem v podsvětí je někdo nekompetentní. Jeho role je výsměch smrti na jedné straně a její beznadějnost na straně druhé. Člověk od Herma, jakožto pastýře v podsvětí nemůže čekat žádnou oporu, zastání ani pomoc.

V římské mytologii byl ztotožněn s Merkurem, jehož dominantní funkcí byl obchod, ale i on provázel mrtvé do podsvětí. Byl podobného charakteru jako Hermes. Byl patronem zlodějů. Byl zpodobňován s heroldskou holí ovinutou dvěma hady. Byl považován za prostředníka mezi lidskou a božskou moudrostí. Jeho kult byl velmi

---

https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/7892/DPTX_2003_1_11280_L02DEF02_1308_0_381.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Husitská teologická fakulta. Vedoucí práce: PhDr. Jan Janoušek.

[79] KRATOCHVÍL, Zdeněk, *Hermés*, dostupné z: http://jirik.tk.sweb.cz/bobove/galerie/hermes.htm.

[80] KRATOCHVÍL, Zdeněk, *Hermés*, dostupné z: http://jirik.tk.sweb.cz/bobove/galerie/hermes.htm.

rozšířen a přežíval dlouho do doby křesťanské.[81]

Pastýři vystupují v několika římských mýtech. V mýtu o Caeculovi, synu Boha Vulkana. Dva pastýři (Depidiové nebo Digidiové) zachránili a vychovali nalezené miminko, které bylo zplozeno jejich sestrou jiskrou z krbu. Caeculus se později přiznal ke své božské přirozenosti a synovství boha Vulkana. Dokázal to spolu s Vulkánem zázračným uhašením ohně. Následně se stal zakladatelem a ochráncem města Praeneste.[82] V tomto mýtu je zajímavá role pastýřů, coby náhradních rodičů. Jejich funkce je tedy pečovatelská, opatrovnická, vychovatelská a ochranitelská. Pastýřská role jim umožňuje nahradit roli otce i matky. Tento mýtus ukazuje na genderovou rovnost a vyrovnanost ve funkci pastýře. Mýtus ukazuje, že ve funkci pastýře se pojí obě pohlaví se svými schopnostmi.

Dalším legendárním mytologickým pastýřem je Faustulus. Faustulus byl najatý královský pastýř, který jednoho dne pronásledoval vlčici a v jejím doupěti nalezl dva novorozence Romula a Rema. Novorozenci byli božského původu, synové boha Marta a vestálky. Na rozkaz Amulia byli dáni do košíku a posláni po proudu řeky Tibery. Zachytili se u břehu, kde je nalezla vlčice. Vlčice je odnesla do svého doupěte a odchovávala je se svými mláďaty. Novorozence ve vlčím doupěti nalezl pastýř Faustulus a vzal si je k sobě domů, kde je se svou ženou vychovali. Byli vychováni, po vzoru adoptivního otce, k pastevectví. Mezi pastevci vynikali statečností a zdatností. Když dospěli, Faustulus je seznámil s jejich minulostí a ukázal jim košík, ve kterém je nalezl. Ten byl klíčem k jejich původu. Bratři následně zabili Amulia – diktátora na trůně, který je nechal vhodit do řeky, a vrátili trůn svému dědovi Numitorovi. U Numitora nechtěli zůstat a vyžádali si založení nového města na březích Tibery, v místě kde byli zachráněni vlčicí. Mezi bratry však došlo ke sporu v tom, kdo město založí, jak se bude jmenovat a kdo mu bude vládnout. V tomto sporu byl Remus zabit Romulem. Ke dni založení města

[81] NEŠKUDLA, Bořek, *Encyklopedie bohů a mýtů starověkého Říma a apeninského poloostrova*, Praha, Libri, 2004, S. 132-133, ISBN 80-7277-264-3.

[82] NEŠKUDLA, Bořek, *Encyklopedie bohů a mýtů starověkého Říma a apeninského poloostrova*, Praha, Libri, 2004, S. 39-40, ISBN 80-7277-264-3.

byl stanoven datum 21. dubna a tento den se stal svátkem – Parilií.[83]

Parilia je jeden z nejstarších svátku v Římském kalendáři. Během tohoto svátku měli pastýři speciální funkce. Měli se omýt rosou, pít mléko a proskakovat ohněm. Při tomto svátku proskočení ohněm bylo umožněno všem lidem a přinášelo kultické očištění. Jako oběť se božstvu přinášel koláč a mléko. Jednalo se o veselý svátek, k němuž v pozdějších dobách přibyly hry v cirku.[84]

V mýtu o Romulovi a Removi je opět zajímavá rodičovská role pastýře, který je vhodným adeptem na náhradního rodiče – otce. Mýty ukazují souvislost a návaznost role pastýře a otce. Tuto souvislost je možné pozorovat i na stránkách Tanachu, kde Bůh zastává roli pastýře a následně se jeho role proměňuje na roli Boha Otce. Antropomorfní pojetí Boha se v Tanachu proměňuje, stejně jako se osoby proměňují v těchto mýtech i v biblických textech.

Faustulus své adoptivní syny vychovává k pastevectví. I zde je motiv známý ze stránek Tanachu, kdy velcí vládcové a vůdci lidu byli zprvu pastýři (o tom již více v kapitole 3.). V tomto mýtu jsme také seznámeni s tím, jak budoucí zakladatel mocného Říma, je vychován jako pastevec, ale i mezi pastevci vyniká svou statečností a zdatností. Je tedy výjimečně schopným pastevcem. Další zajímavostí mýtu je vlčice. Vlk je nepřítel pastevců i jejich stád. Je symbolem něčeho špatného. Stejně tak v římské mytologii byl symbolem smrti. Hádes, vládce podsvětí byl zobrazován v zoomorfní podobě s vlčí hlavou.[85] Vlčice je tedy v tomto mýtu atypická. Místo rozsévání smrti zachraňuje život. Místo škody, kterou mohla pastýři napáchat, mu přináší radost, dává mu adoptivní syny a následně schopné pracovníky a pomocníky.

Mezi božské ochránce pastýřů a stád v římském náboženství patřil Silvanus, také bůh divoké krajiny i obdělávaných polí, lesíků, hájů a sadů. Patří mezi stará italická a etruská božstva. Někdy bývá znázorňován s pastýřskou flétnou. Bývá ztotožňován

---

[83] NEŠKUDLA, Bořek, *Encyklopedie bohů a mýtů starověkého Říma a apeninského poloostrova*, Praha, Libri, 2004, S. 21, 69, 168-170, ISBN 80-7277-264-3.

[84] NEŠKUDLA, Bořek, *Encyklopedie bohů a mýtů starověkého Říma a apeninského poloostrova*, Praha, Libri, 2004, S. 149, ISBN 80-7277-264-3.

[85] NEŠKUDLA, Bořek, *Encyklopedie bohů a mýtů starověkého Říma a apeninského poloostrova*, Praha, Libri, 2004, S. 18, ISBN 80-7277-264-3.

s řeckým bohem stád Panem nebo s Faunem. [86]

Dalším bohem stád a pastevců, ochráncem pastvin je bohyně Pales. Původně se patrně jednalo o partnerskou božskou dvojici (muže a ženu), oba měli stejné jméno a jejich funkcí bylo ochraňovat samce a samice stád. Ženská podoba boha samice, mužská podoba samce. Postupně se z dvojice bohů stalo jen jedno božstvo, nejčastěji zpodobňované v ženské variantě, ale dochovala se i mužská podoba tohoto božstva. Pales byla uctívána při slavnosti Parilia. Jako ochránkyně palatinských pastýřů. Úcta je odvozována od podobnosti jejího jména s vrchem Palatin, kde měla chrám.[87] Další římskou bohyní stád a pastevců je Faustitas.[88]

Pastýři v římském božstvu a mýtech měli své zastoupení. Je zajímavá jejich genderová vyrovnanost ať už v mýtech či v božstvu. V římské mytologii nejsou spojováni s podsvětím. S podsvětím je spojován Merkur (římská obdoba Herma), ale ten v římské podobě ztrácí antropomorfismus pastýře. Z výše uvedeného vyplývá, že starověkému člověku byla role pastýře známá a metaforicky ji obsazoval i do svých mýtů. Pastýř je obvykle viděn jako pozitivní, rodičovská postava pečující o své svěřence, chránící a doprovázející je, pomáhající jim, není genderově vyhraněná.

[86] NEŠKUDLA, Bořek, *Encyklopedie bohů a mýtů starověkého Říma a apeninského poloostrova*, Praha, Libri, 2004, S. 180-181, ISBN 80-7277-264-3.

[87] NEŠKUDLA, Bořek, *Encyklopedie bohů a mýtů starověkého Říma a apeninského poloostrova*, Praha, Libri, 2004, S. 147, ISBN 80-7277-264-3.

[88] NEŠKUDLA, Bořek, *Encyklopedie bohů a mýtů starověkého Říma a apeninského poloostrova*, Praha, Libri, 2004, S. 69, ISBN 80-7277-264-3.

5. Pastýř dnes

V současnosti je pastevectví a chov ovcí velmi okrajovou zemědělskou činností, obzvláště v Česku. Oblíbenou komoditou jsou ovce v Austrálii a na Novém Zélandu, kde se chovají i pro vlnu. Jejich chov roste v Číně, Rusku, Uruquayi a Argentině. Nejvíce ovcí je chováno v Africe a v Asii. Celosvětově jejich popularita stagnuje nebo klesá. V Evropě je oblíbený chov ovcí v horských oblastech, zejména v Rumunsku a na Slovensku.[89]

V Čechách ovce chovají spíše drobní zemědělci a to především pro maso a mléko. Poptávka po ovčích produktech je nízká. V mléčné produkci je výrazně výhodnější chov krav, kdy jedna kráva pokryje produkci cca deseti kusů ovcí. Maso má svou specifickou chuť a nepatří mezi oblíbené maso v Česku. Po skopovém ani po jehněčím mase není poptávka a tak nejsou důvody k chovu ovcí u nás. Kvůli vlně se v Čechách ovce nechovají z důvodu špatné kvality tuzemské vlny a malé poptávce po vlně celkově.

Pastýři ovcí se u nás říkalo také bača, nebo ovčák. Obydlí pastýře byla salaš. Dnes jsou ovce obvykle na pastvě bez pastýře a jeho funkce je rozdělena mezi zoology, chovatele, majitele, veterináře a také ji nahrazují elektrické sítě či ohradníky, kterými jsou pastviny oploceny. Minimalizují se tak náklady na chov ovcí. Ovce jsou pomocí sítí chráněné od predátorů. V případě nedostatku potravy na pastvě může kdykoli ohradník přemístit. Chovatel musí zajistit ovcím vodu a pravidelnou péči, kterou dříve zajišťoval pastýř. Obzvláště v období bahnění je potřeba stádo hlídat a případně pomoci bahnici, či jehněti. V pravidelné péči o ovce je nutné dbát na minerály a sůl, ošetřit paznehty, ostříhat jednou do roka vlnu a odčervit. Tuto činnost dnes zpravidla vykonávají chovatelé či majitelé ovcí.

V našich podmínkách lze na pastýře občas narazit v horských oblastech (např. okolí Abertam v Krušných horách), a to z důvodu pasení v chráněných oblastech, kde je omezeno používání fixních ohradníků. Pastevectví v těchto oblastech je podporováno kvůli udržení horské flory, která je na pastevectví závislá a bez symbiózy s bravem by zanikla. *„Řada rostlinných druhů, dnes již chráněných zákonem, se v minulosti vyskytovala naprosto běžně na loukách, které byly obdělávány tradičním intenzivním způsobem, ke kterému chov ovcí, koz i skotu neodmyslitelně patřil. Na suchých teplomilných trávnících,*

[89] PŘIBÍK, Oldřich, *Chov ovcí pomalu nabírá dech.* Zemědělec, dostupné z: https://www.zemedelec.cz/chov-ovci-pomalu-nabira-dech/.

využívaných po generace pouze intenzivní pastvou, se vytvořil typ vegetace, snášející okus a sešlapávání zvířaty. Ovce a kozy, na rozdíl od skotu, vytvářejí svými končetinami optimální tlak na zapojený drn, citlivě ho tak rozrušují a dělají prostor pro vyklíčení a růst semen mnoha druhů vzácných rostlin. Kozy navíc velmi intenzivně spásají i listy náletových dřevin, které se jinak za léta neobhospodařování na okrajích pastvin silně rozrůstají. Louky a pastviny s výskytem chráněných rostlin byly v posledních letech udržovány v kulturním stavu pouze kosením a dobytek se na tyto lokality prakticky nedostal. Při kosení a sklizni sena jsou z lokality stále odebírány živiny. Při pastvě zůstává většina živin prostřednictvím trusu na stanovišti a je dále přístupná pro rostliny. Také z tohoto důvodu je dnes již pohled na údržbu lučních porostů výrazně pozměněn."[90]

Pastevectví v této oblasti je výhodné i z důvodu opětovného výskytu vlků a jiných predátorů, před kterými člověk stádo lépe ochrání než ohradníky. Na pastýře jako ochránce před vlky může zemědělec získat finanční dotaci.[91] Pastýř tak zajistí zemědělci a jeho bravu bezpečí a zároveň tím nijak neomezuje návrat vlků a jejich opětovný život na českém území. I jejich životní prostředí je třeba hájit a umožnit jim život v divoké přírodě. V dřívějších dobách zemědělci vlky likvidovali jako škodné živočichy, tento názor je však již vyvrácen a vlci jsou důležitým článkem potravinového řetězce v naší divoké přírodě.[92]

Pastýř také lépe ochrání stádo s jehňaty před dravci, krkavci apod. Jeho role je v jistém smyslu nezastupitelná, ale vzhledem k časové náročnosti v běžných podmínkách finančně nerentabilní. Ve zmiňovaných chráněných oblastech jsou pro zemědělství jiné dotační tituly.[93]

---

[90] OCHRANAPRIRODY, *Pastva,* dostupné z: https://www.ochranaprirody.cz/pece-o-prirodu-a-krajinu/projekty-aopk-cr/obnova-nelesnich-biotopu/life-stepi-lounskeho-stredohori/projektove-aktivity/pastva1/.

[91] NAVRATVLKU, *Chovatelé mohou nadále žádat o 100% dotaci na ochranu stád.* Dostupné z https://www.navratvlku.cz/aktuality/chovatele-mohou-nadale-zadat-o-100-dotaci.

[92] NAVRATVLKU, *Vlk jako přirozená součást životního prostředí.* Dostupné z: https://www.navratvlku.cz/o-vlkovi-vlk-jako-prirozena-soucast-zivotniho-prostredi/.

[93] EAGRI, dotace, *Platby pro oblasti s přírodními, či jinými omezeními*. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2014/opatreni/m13-platby-pro-oblasti-sprirodnimi-ci/?date=2018-1&type=&root=11789&pageSize=50.

V České republice je dnes počet pastýřů velmi malý, jedná se zpravidla o jedince pečující o stáda v horských oblastech. Chovatelé ovcí poptávají tyto pastýře v zahraničí, především na Slovensku, kde je situace v tomto ohledu lepší a počet osob věnujících se pastevectví je větší. Obliba pastýřů ze Slovenska je především v jejich zkušenostech s pasením. Neexistuje žádná škola pro pastýře, dnes se této činnosti věnují lidé se zemědělským vzděláním (zoolog, farmář aj.) a se zkušenostmi s chovem ovcí.[94] Pro dnešního pastýře je jeho nejdůležitější funkce střežení stáda, všechny ostatní funkce jsou buď nahrazeny ohradníky či zajištěny chovatelem, popřípadě majitelem. V této ochranitelské funkci mu pomáhají pastevečtí psi, dle velikosti stáda je doporučen jejich počet pro optimální ochranu.[95] Soudobý pastevec by měl být obeznámen s metodikou pasení.[96]

Obdobná situace je i s pastevectvím jiných hospodářských zvířat. U turu je jeho obliba u nás větší, ale funkci pastýře i zde nahradily elektrické ohradníky a pečovatelé či chovatele dobytka. Jejich přítomnost u stáda není celodenní. Věnují mu pravidelnou péči u kravína a stádo kontrolují v průběhu dne namátkově na pastvě. Zpravidla pomocí terénního auta, traktoru či čtyřkolky.

Ještě v nedávné minulosti do 20. století existovala funkce obecního pastýře. Několik chovatelů si najalo jednoho pastýře, který vyzvedl zvířata, odvedl je na pastvu a večer je přivedl zpět. Vodil na pastvu všechna pastevecká užitková zvířata najednou (krávy, ovce, kozy, prasata). Pokud byla obec větší, měla více pastýřů, ti pak měli zvířata rozdělena podle druhu. Většinou pomáhal pastýři v práci cvičený pes. Obecní pastýř bydlel v tzv. pastoušce a byl důležitou osobou v obci. Uměl léčit hospodářská zvířata, plnil tedy funkci dnešního veterináře a mnohdy uměl léčit i lidi. Zvířata k pastvě svolával

---

[94] Z osobního rozhovoru se zemědělcem zaměstnávajícím pastýře. P. Zacharda. Další informace: https://www.farmazvirat.cz/o-nas/.

[95] NAVRATVLKU, *Jak ochránit stáda před útokem vlka? Představujeme doporučená ochranná opatření na zabezpečení hospodářských zvířat.* Dostupné z: https://www.navratvlku.cz/prevence-ochranna-opatreni/.

[96] HAVLÍČEK, Zdeněk. *Pastevní chov zvířat v podmínkách cross compliance*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2008, ISBN 978-80-7375-237-8.

troubením na pastýřskou troubu.[97]

Pastýři a pastýřky byli častým námětem pro malíře. Výtvarné umění takto dokládá existenci žen pastýřek i v nedávné minulosti.[98] Dnes vzhledem k výraznému poklesu tohoto povolání se s ženami pastýřkami, ale ani s muži pastýři moc nesetkáváme. Toto povolání bylo tedy genderově nevyhraněné nejen ve starověku, ale po celou dobu jeho existence.

V dnešní době je chov pasteveckých zvířat z ekonomického hlediska uzpůsoben tak, aby nutnost pobytu člověka se zvířaty byla minimální. Chov je tak ekonomicky výhodnější, ale zvířata se tak stávají „strojem" na maso, mléko, kůži a chov je značně odlidštěn. Mizí vztah mezi pastýřem a jeho stádem. Z chované zvěře jsou pouhé kusy, určené k porážce či chovu, kdy se veškerá péče přepočítává na ekonomickou rentabilitu.

Chov bravu i skotu má v neposlední řadě i krajinotvorný efekt. Pastviny aktivně spásané jsou lépe chráněné před nálety a expanzivními rostlinami. Přirozeně půdu hnojí a pomáhají k celkově lepšímu vzhledu krajiny. V tomto ohledu jsou kombinovaná stáda

---

[97] VONDRÁČKOVÁ, Michaela, *Vyžeňte kravičky, pastejř jde*, Český rozhlas Plzeň, dostupné z: https://plzen.rozhlas.cz/vyzente-kravicky-pastejr-jde-zapomenuta-krasa-pastyrskeho-vytrubovani-znovu-6717454.

[98] BOUGUERAU, William, Adolphe. Obrazy: *Pastýřka*. *Malá pastýřka*, dostupné z: https://www.slavneobrazy.cz/bouguereau-adolphe-mala-pastyrka-ido-2765. https://www.obrazy-nabytek.cz/vr15-21-adolph-william-bouguereau-pastyrka/.

GOGH, Vincent, Van. Obraz: *Pastýřka,* dostupné z: https://www.nejlepsiceny.cz/obrazy/reprodukce-r2-296-vincent-van-gogh-pastyrka.html.

HUNT, Wiliam, Holman. Obraz: *Pastýř*, dostupné z: http://fishtuna.com/moore/p2c3/2_3.htm.

MILET, Jean-Francois. Obrazy: *Pastýřka se stádem. Mladá pastýřka*, dostupné z: https://www.slavneobrazy.cz/millet-j-f-pastyrka-se-stadem-ido-1888. https://cz.pinterest.com/prokopovakolman/millet-f/.

MORISOT, Berthe. Obraz: *Nahá pastýřka*, dostupné z: https://www.slavneobrazy.cz/morisot-berthe-naha-pastyrka-ido-13986.

PISSARRO, Camile. Obraz: *Pastýřka*, dostupné z: https://www.aliexpress.com/item/32741584031.html?dp=400637-117682.6595536&aff_fcid=ded6584b2fb84c49a9c84953a9d7b710-1637517006744-04232&aff_fsk&aff_platform=api-new-product-detail&sk&aff_trace_key=ded6584b2fb84c49a9c84953a9d7b710-1637517006744-04232&terminal_id=d28266a83a394ff6b53f4fc097445360.

předností. „*Pastva je tedy významným způsobem managementu maloplošných lokalit s travinnými společenstvy. Její typ musí samozřejmě být dobře zvolen, úživnosti pastvin musí být přizpůsobena velikost stáda. Pastva je nejlepší způsob k udržování bezlesí, který obohacuje nejen danou lokalitu, ale také všechny, kteří se do kontaktu se stádem dostanou.*“[99]

Z výše uvedeného vyplývá, že dnešní člověk se se zaměstnáním pastýře setkává minimálně. Neví, jakou roli hraje ve vztahu ke stádu ani neví, jakou roli hrál. Problém je nejen v minimalizaci dříve velmi častého povolání pastýře ale i ve změně jeho funkcí a roztříštění jeho činnosti mezi jiná povolání.

[99] OCHRANAPRIRODY, *Pastva*. Dostupné z: https://www.ochranaprirody.cz/pece-o-prirodu-a-krajinu/projekty-aopk-cr/obnova-nelesnich-biotopu/life-stepi-lounskeho-stredohori/projektove-aktivity/pastva1/

6. Pasená zvěř

Na stránkách Bible se setkáváme různými formami pastevectví. Pasenou zvěří byly nejčastěji ovce, ale jsme obeznámeni i s jinými druhy pasených zvířat. Např. marnotratný syn pásl vepře (Lk 15,15), vepře pásli i pastevci v Gadaře či Gerase, do jejichž stáda vyhnal Ježíš zlé duchy (Mt 8,28-33, Mk 5,1-20, Lk 8,26-39). Jákob u Lábana měl smíšené stádo koz a ovcí (Gn 30-31). Job měl i stáda skotu – tedy krav (Jb 1,2), pastva krav je v Bibli velmi okrajovou záležitostí, z tohoto důvodu ji nebudu v této kapitole jako pastevní zvíře blíže rozvíjet.

6.1 Prase

Existovala a existují speciální plemena pasteveckých prasat. Není tedy možné pást jakékoli prase. Je zajímavé, že ČEP užívá pro hebrejské slovo: חֲזִיר jen překlad vepř, ale toto slovo označuje veškeré označení prasete – čili svině, prasnice, kanec, vepř i divoké prase (kde rozlišujeme bachyni a kňoura).[100] Vepř je vykastrovaný kanec domácího prasete, určený k porážce na maso. Jako vhodnější překlad bych viděla užití obecného slova „prase“. V řečtině je uveden výraz Χοίρος, který taktéž označuje nejen vepře, ale i svini, prase a kance. V Novém zákoně je tento výraz opět přeložen jen pojmem vepř. Tímto jednostranným překladem je ochuzen výklad textu z ČEP, který je takto omezen jen na kastrát samců prasete domácího a může být zavádějící.

Muslimové i židé považují prase za nečisté zvíře. V Novém zákoně jsou nečistí duchové vyhnáni do stáda vepřů (Mt 8,28-33, Mk 5,1-20, Lk 8,26-39). Novozákonní texty odkazují na oblibu chovu pasteveckých prasat u nežidovského obyvatelstva. Jako symbol je vepř obrazem žravosti, neumírněnosti, nevědomosti a sobectví.[101] U Řeků, Keltů a Egypťanů je svině (prasnice, která má selata) symbolem plodnosti a štěstí.[102] Novotný k vepři uvádí, že u pohanů byl posvátným zvířetem určeným k obětem a proto, bylo Izraelcům zakázáno jej konzumovat.[103] Myslím, že zákaz konzumace prasat je spojen i se

[100] PÍPAL, Blahoslav, *Hebrejsko – český slovník ke starému zákonu.* 2. vydání, Praha, Kalich, 1974, S. 52.

[101] HEINZ-MOHR, Gerd, *Lexikon symbolů, obrazy a znaky křesťanského umění*, Praha, Volvox globator, 1999, S. 292, ISBN 80-7207-300-1.

[102] BECKER, Udo, *Slovník symbolů*, Praha, Portál, 2002, S. 230, ISBN 80-7178-612-8.

[103] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník*, Praha, Kalich, 1956, S. 1184-1185.

zákazem konzumace krve. Prase jako všežravec je znečištěno konzumací zvěře s krví. V Lv 11,7 a Dt 14,8 je uvedeno jako důvod zákazu, že nepřežvykuje. Přežvykují jen býložravci. Becker k nečistotě prasete pro židy uvádí: *„Pro svou žravost a zálibu v prohrabávání nečistot bylo symbolem nízkosti a hrubosti.“*[104]

6.2 Ovce a koza

Ovce s kozou jsou si hodně podobné. Rozdíl mezi těmito dvěma druhy je v jiných preferencích na pastvě, koza patří mezi chytřejší zvířata a ovce má zvýšenou užitkovost kvůli vlně. Jinak jsou si tyto druhy velmi podobné, ať už chováním ve stádě, praktickým chovem i péčí o tato zvířata. Také jsou společně označovány termínem „brav“ a to i v biblických textech. Masu z obou druhů se říká skopové, protože je obdobného charakteru, jen u mladých kusů od ovce se maso od ovce označuje jako jehněčí. U kozího masa se nedělá v označení výjimka mezi mladým a starším kusem.

Jsou známy i výjimečné případy křížení těchto druhů, kde se povedlo spáření ovce a kozy. Potomci jsou neplodní a toto spáření je velmi výjimečné, ale ukazuje na jejich druhovou příbuznost. Mezidruhové páření je známo u koně a osla, kde se daří tyto druhy pářit poměrně spolehlivě, jejich potomkům se říká mula a mezek (Mula má matku kobylu a otce osla, mezek má matku oslici a otce hřebce). Mula i mezek jsou neplodní.

V biblických příbězích jsme obeznámeni, že byly paseny pospolu a počítány jako jeden druh (Gn 30,25-42, Nu 31,28-43, Jb 42,12, 1Kr 5,3, 2Pa 15,11). Celkově výrazně častější je výskyt ovcí v biblických textech a mnohdy je odlišován samec – beran, i ve zdrobnělé podobě, jako mládě „beránek“ a to i v metaforickém užití. Pro ovci je v biblickém textu užito několik výrazů. Je rozlišováno mezi bahnicí, mladou samicí – jehničkou atp.

Již bylo uvedeno výše, že ovce je velmi stádové zvíře. Je velmi plachá, nedokáže si sama opatřit potravu a pití a potřebuje člověka, který se o ni stará. Také bylo zmíněno, že má velmi výjimečný zrak, vzhledem k uzpůsobení lebky a oční čočky, která je ve tvaru podélného obdélníků, ovce i koza, když mírně pootočí hlavu, vidí dozadu. Tato schopnost ji chrání před predátory, kteří by se k ní pokoušeli přiblížit zezadu. Zároveň tato schopnost nedovolí člověku zmocnit se jí silou a přepadnout ji zezadu. Když se ovce

[104] BECKER, Udo, *Slovník symbolů*, Praha, Portál, 2002, S. 230, ISBN 80-7178-612-8.

lekne, uteče kamkoliv, strach je silnější než schopnost udržet se ve stádě. Ovce se rozutečou na všechny strany a každá se snaží zajistit si bezpečí.

K ovci občas bývá v naší společnosti přirovnáván hloupý člověk. Je to z toho důvodu, že ovce opravdu nepatří mezi inteligentní zvířata. Například pokud na pastvě změníte místo, kde má vodu k pití, může jí trvat několik dní, než tuto změnu pochopí. Dokonce ji to může ohrozit na životě. V tomto případě je tedy nutné přivést stádo, nebo alespoň jeho část k novému místu, kde je možnost se napojit. Vzhledem ke své stádovosti to ostatní kusy ze stáda okoukají.

Ovci se obvykle rodí dvě mláďata. U vyššího počtu je velká pravděpodobnost úhynu mláďat z důvodu malé porodní váhy, a nedostatečné schopnosti bahnice uživit více mláďat (Vemeno má dva struky). U bahnění se může stát, že ovce porodí jedno mládě, o které se postará, a pak následuje porod druhého mláděte. V průběhu tohoto druhého porodu, pokud je mezi porody delší časová prodleva se může přihodit, že ovce zapomene na první mládě a již jej nepřijme. Tento stav je výjimečný, ale objevuje se. Takové mládě je pak závislé na péči a krmení člověkem. I tento fakt vypovídá o inteligenci ovcí.

Ovce je však schopná poznat postižený plod, který odmítne. Zažila jsem, že bahnice odmítla slepé mládě či mládě s postiženými předními končetinami. Je pro mě záhadou, jak je možné, že ovce pozná slepotu svého mláděte. Chovatel tento fakt poznal až po několika měsících a to hlavně z důvodu šikanování této ovce ve stádě. Stádo má velmi drsné podmínky soužití. Je v něm jasně daná hierarchie, kde starší ovce mají větší vliv než mladé. Pokud je ve stádě dospělý beran, určuje pořádek, chrání stádo, zajišťuje svou pozici i před jinými berany. Dva vyspělí berani mezi sebou fyzicky bojují. Postaví se proti sobě, pak oba zacouvají (což jim vzhledem k jejich zraku nečiní žádný problém) a pak se proti sobě rozeběhnou a narazí do sebe vší silou. Místem střetu je „čelo“, část hlavy nad očima, kde má ovce dutinu a obzvláště tvrdou část lebky. Tento boj se opakuje, dokud jeden beran druhého nepřemůže a ten pak musí vyjádřit svou podřízenost. Odtud přirovnání: „jako dva berani“. Beran občas potřebuje obhájit svou pozici i před člověkem. Na tyto chvíle musí být chovatel připraven a ve správnou chvíli vhodným úderem nejlépe polenem vyjádřit beranovi svou nadřazenost. To je jediná chvíle, kdy člověk, chovatel, používá fyzickou sílu při péči o ovce.

Ovce jako všichni býložravci a přežvýkavci má poměrně složité trávení. U krávy jsou známy čtyři části kravího žaludku. Ovce má obdobné trávení, ale méně choulostivé než tur. Přežvýkavci potřebují spást trávu a pak si někde lehnout a přežvykovat. Trávicí ústrojí je takto uzpůsobeno, než přejde z jedné části žaludku do druhé, jde mezitím zpět do tlamy, kde je potrava opětovně rozmělněna. Díky tomuto složitému trávicímu ústrojí je býložravec schopen z rostlin přijmout veškeré živiny, nejen sacharidy, ale i velké množství bílkovin a tuku. Pokud uvážíme složení jejich mléka (vysoký podíl bílkovin a tuku), je neuvěřitelné kolik živin jsou býložravci z trávy schopni přijmout.

Mléko ovce a kozy se velmi liší. Kozí mléko je hyperalergenní a má nízký podíl tuku. Z kozího mléka není možné sebrat smetanu či vyrobit máslo. Ovčí mléko je oproti kravímu výrazně hutnější, má více sušiny, tudíž je velmi vhodné pro výrobu sýrů. Na pití je ovčí mléko poměrně těžké. Z ovce se průměrně vydojí přibližně 2 litry mléka, z kozy 3 litry a z krávy okolo 20l. Množství produkovaného mléka odráží náročnost a rentabilitu chovu ovcí a koz na mléčnou produkci.

Ovce má velkou užitkovost. Chová se kvůli mléku, masu, vlně. Dle užitkovosti jsou vyšlechtěna různá plemena (masná, mléčná, vlněná a s kombinovanou užitkovostí). Z ovce lze také zpracovat kůži a rohy. V Palestině se chovaly dva druhy ovcí, které se odlišovaly ocasem. Izraelci zpracovávali nejen maso a mléko, ale i kůži, vlnu, beraní rohy, z nichž vyráběli nádoby a zvučné trouby.[105] Palestinské ovce měly většinou bílou barvu, občas byly strakaté, či černé (Ž 147,16, Iz 1,18, Ez 27,18, Gn 30,32n). Stříž vlny byla spojena s veselím a konala se dvakrát ročně. Ovce ve starověku měly vlnu jiné kvality než dnešní plemena ovcí. Jejich vlna byla dvouvrstvá a v různých částech těla měla rozličnou kvalitu. Mimo stříž se vlna získávala i vyčesáváním.[106] V našich podmínkách se ovce zpravidla stříhají jednou do roka, jen u šlechtěných plemen na produkci vlny je stříž dvakrát ročně. Tato plemena se dnes chovají především v Austrálii a na Novém Zélandu.

Výhodou chovu ovcí a koz je jejich nenáročnost na pastvu, ovce je schopná se pást i na staré, suché trávě, pojídat křoviska, drobné větve stromů. Ovce přežije

---

[105] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník*, Praha, Kalich, 1956, S. 574.

[106] LASSEN, Agnete, Wisti, *Wool trade in Old Assyrian Anatolia*. Dostupné z: https://www.academia.edu/620048/Wool_trade_in_Old_Assyrian_Anatolia.

v místech, kde by kráva či jiný býložravec těžko přežil. Jak již bylo zmíněno, ovce a koza se v pastvě zdárně doplňují a je výhodná jejich společná pastva. Toto byly nejspíše důvody, které vedly k oblibě chovu ovcí v Palestině a jí podobných krajích, které jsou velkou část roku nehostinné, suché a vyprahlé. Samozřejmě je možné ovci dokrmovat senem. Má ráda i obilniny, suché pečivo apod., ale vzhledem k zmíněné složitosti trávení je nutno tyto alternativní potraviny přidávat velmi obezřetně, po malých částech, spíše jako pamlsek a odměnu pro ovci, než jako potravu. Na tyto pamlsky je možné ovce nalákat a snadno s nimi manipulovat, dovést je, kam člověk potřebuje. Pamlsky usnadňují chovateli péči o ovce.

Ovce je velmi významná i pro náboženský život Izraelců. Patřila mezi kulticky čisté zvíře, vhodné k obětování i požívání (Ex 20,24, Lv 1,10, Lv 4,32, Lv 5,15, Lv 6,6, Lv 22,21, J 2,14, 1S 14,32, 1S 25,18, 2S 17,29 1Kr 4,23)[107] Hebrejština zná více výrazů pro toto zvíře. (*con* – brav, *se* – brav, beran, *ajil* – mladý beránek, *tale* – mladistvý beránek, *keves* – beran, *kivsa* – ovce, *rachel* – bahnice, ovce matka). Ovce je známá svou přítulností (2S 12,3), ovladatelností, trpělivostí, mlčenlivostí, poddajností (Iz 53,7, Jr 11,19), ale i bezmocností, je – li sama, bez péče (Nu 27,17, Ž 44,12, Ez 34,5 Mi 5,8, Mt 9,36, Mt 10,16-31,1Pt 2,25).[108] Ovce symbolizuje jednoduchost, nevinnost, laskavost, trpělivost, poslušnost. Ale i tupost, stádovitost a připravenost na porážku. Stříhání ovcí je v Bibli symbolem pokory. Ke stádu ovcí je přirovnáván Boží lid. Tato metafora, vzhledem k výše uvedeným skutečnostem, v sobě nese pozitivní i negativní vlastnosti.

Grubner poznamenává:*„Velikost stáda ovcí sloužila často jako měřítko bohatství či chudoby.“*[109] a odkazuje na následující texty: Ž 144,13. Jb 1,3. 2Kr 3,4. 2S 12,3. Iz 7,21. Mt 12,11.

6.2.1 Beránek

Speciální postavení v náboženství Izraele měl beránek. Již bylo uvedeno výše, že pro berana či beránka měli Izraelci minimálně čtyři výrazy (*se, ajil, tale* a *keves*), ale

[107] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník*, Praha, Kalich, 1956, S. 574.

[108] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník*, Praha, Kalich, 1956, S. 574.

[109] GRUBER, Jiří, *Biblická zoologie, Ovce*, in: Setkávání, dostupné z: https://brno1.evangnet.cz/sites/brno1.evangnet.cz/files/BEM0516.pdf.

i výraz *attud,* jímž je myšlen jak samec od kozy, tak i od ovce.[110] Beránek byl velmi častým obětním zvířetem, možná i proto, že do stáda je potřeba minimum plemenných beranů, ostatní jsou nepotřební, vhodní ke spotřebě. Pro chov se zpravidla nechává nejlepší beránek, bez vad. U beránka je velmi výrazná změna v chování při dospívání. Jako mladý či malý je přítulný, hodný, mírumilovný, pro svou bílou barvu symbol nevinnosti, mírnosti, trpělivosti, pokory, prostoty a čistoty.[111] Opakem se stává v dospělosti, je agresivní, nesnášenlivý a je prakticky nemožné jej ochočit. Pudy chránit stádo jsou u něj na prvním místě a stává se nebezpečným. Dospělý beran byl symbolem síly.

Při svátku Pesach je zdůrazněno, že obětovaný beránek má být bez vady, jedná se o obětování beránka, který by mohl být potenciálním plemenným kusem. Beránkovi nesměla být zlomena jediná kost, krev byla donesena k oltáři a tam vylita. Beran pak byl v domácnostech upečen a sněden.[112] Pro slavení svátku Pesach je v Tanachu nejvíce instrukcí a je nejpodrobněji popisován. Pesach oslavuje zásadní Hospodinův čin v historii hebrejského lidu – vyvedení z Egypta. Slavení svátku je podrobně popisováno v Deuteronomiu šestnácté kapitole, ale i v Nu 9, 1-14, Lv 23,5. Je zde stanovena i doba, délka a způsob slavení. Součástí svátku je vyprávění příběhu. Hostinou se zpřítomňuje událost, která se stala v minulosti. Jedí Beránka ve stoje a ve spěchu s nekvašenou plackou. Těsto ve spěchu nestihlo vykvasit. Po celou dobu slavení svátku jedí nekvašené placky (8 dní). Beránek obětovaný při tomto svátku připomínal nejen exodus z Egypta, ale i zachránění všeho prvorozeného, co bylo poslední egyptskou ranou pobito. Krev beránka ochránila vše prvorozené v židovském národě (Ex 12,1-13,16). Svátek připomíná Hospodinovu ochranu před hrozícím nebezpečím. Berlejung poznamenává, že tento svátek je rodinný. Oproti ostatním třem svátkům (Macor, Svátek stánků, Svátek týdnů) je spojován s chovem dobytka a kočovným životem pastevců.[113]

---

[110] Dostupné z aplikace: *Interlinear Hebrew, Greek Bible with dictionary and concordance*. https://play.google.com/store/apps/details?id=com.hagiostech.greekinterlinearbible.

[111] BECKER, Udo, *Slovník symbolů*, Praha, Portál, 2002, S. 28-29, ISBN 80-7178-612-8.

[112] KUBÁČ, Vladimír, *Člověk před Boží tváří*, Praha, Vyšehrad 2016, S. 123-124, ISBN978-80-7429-754-0.

[113] BERLEJUNG, Angelika. *Náboženské dějiny starověkého Izraele*. Přeložil Pavel ROUBÍK. V Praze: Vyšehrad, 2017, S. 100, ISBN 978-80-7429-281-1.

K pesachovému beránkovi je připodobňován Ježíš. Jan ve svém evangeliu jej označuje: „Hle, beránek Boží, který snímá hřích světa“ (J 1,29 a J 1,36). Ježíš, jako beránek Boží je symbolem nevinnosti, bezbrannosti, čistoty, pokory a trpělivosti v utrpení.[114] Ježíš je zároveň připodobňován i k pastýři – jako ideálnímu vůdci, pečujícímu o svůj lid. V Ježíšově postavě se tedy pojí metafora beránka i pastýře.

V Jr 11,19 prorok sám sebe označuje jako důvěřivého beránka, který je veden na porážku. Vyjadřuje tím svou nevinnost. V Ebedských písních (Iz 53, 7) je Hospodinův trpící služebník také připodobněn k beránkovi vedenému na porážku či k ovci před střihači. I zde tato metafora označuje nevinnost, čistotu, pokoru. V křesťanství byl tento služebník identifikován s Ježíšem (Sk 8,32).

Beránek i kozlík byl nejčastějším obětním zvířetem,[115] a to od nejstarších dob, ještě před vydáním předpisů v Mojžíšových knihách (Gn 22,7).[116] Oběť měla být vnějším znakem vnitřní změny člověka. Pouhé obětování zvířete je v textech Tanachu Bohu nelibé: 1S 15,22: „*Tu řekl Samuel: „Líbí se Hospodinu zápalné oběti a obětní hody víc než poslouchat Hospodina? Hle, poslouchat je lepší než obětní hod, pozorně rozvažovat je víc než tuk beranů.“* Iz 1,11: *„K čemu je mi množství vašich obětních hodů, praví Hospodin. Přesytil jsem se zápalných obětí beranů i tuku vykrmených dobytčat, nemám zájem o krev býčků, beránků a kozlů.“* Mi 6,6-8: *„Jak předstoupím před Hospodina? S čím se mám sklonit před Bohem na výšině? Mohu před něj předstoupit s oběťmi zápalnými, s ročními býčky? Cožpak má Hospodin zalíbení v tisících beranů, v deseti tisících potoků oleje? Což smím dát za svou nevěrnost svého prvorozence, v oběť za svůj hřích plod svého lůna?“ Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré a co od tebe Hospodin žádá: jen to, abys zachovával právo, miloval milosrdenství a pokorně chodil se svým Bohem.“*

[114] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník*, Praha, Kalich, 1956, S. 65.

[115] *Encyklopedie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 1999, S. 302, ISBN 80-85983-58-3.

[116] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník*, Praha, Kalich, 1956, S. 65.

7. Antropomorfismus pastýře

Antropomorfismus je přirovnávání Boha k lidským skutečnostem. Na stránkách Bible jsou v hojně užívány metafory pro pojmenování jinak nepojmenovatelného. Bible se snaží lidským jazykem mluvit o Hospodinu a užívá k tomu metafory a podobenství. Hospodinu jsou přikládány antropomorfní, ale i zoomorfní vlastnosti. Sayersová se přiklání k Tomáši Akvinskému, když tvrdí, že o Bohu nelze mluvit jinak než analogicky.[117] *„O všem jsme schopni mluvit pouze na základě učiněné zkušenosti. Máme-li mluvit o něčem, co ji přesahuje, musíme si vypomoci analogií. Namítat, že člověk poměřuje Boha svou vlastní zkušeností, je ztráta času, člověk vše poměřuje vlastní zkušeností, protože nemá jinou míru,*"[118] cituje Vokoun Sayersovou. Pro člověka bylo a je přirozené připodobňovat Boha k sobě známému prostředí. Pastevectví vzhledem k jeho četnosti ve starověku bylo velmi atraktivní metaforou. S pastevectvím měl každý nějakou zkušenost a metafory proto byly velmi srozumitelné a snadno uchopitelné. McFagueová upozorňuje, že: *„Bibličtí autoři a vůbec staří autoři mysleli „symbolicky", tj. byli schopni vidět pravdu na více úrovních a byl jim cizí „doslovný smysl".*"[119] Problém dnešního čtenáře bývá v doslovném výkladu textu, kde uniká symbolická či metaforická rovina textu. Myslíme si, že toto neporozumění vyplývá z nedostatečné zkušenosti s chovem ovcí a rolí pastýře. Starověkému čtenáři byla osoba pastýře a jeho role blízká a tím pádem uchopitelná v představách a metaforách a pomocí těchto metafor se pro něj stávaly uchopitelné i sdělované informace. Nebyly to bezobsažné pojmy nebo pojmy s jemnými nástiny charakteristik, ale byla to každodenní zkušenost, která pomocí metafory dávala poznat realitu Boha, jeho lidu či dalších metaforovaných osob.

Postava pastýře má náboženský symbolický charakter. Symbolika pastýře hrála velkou roli i v jiných náboženstvích starověku. I pro Izraelce byl pojem pastýř užíván jako antropomorfismus pro Boha Hospodina. Pojem „pastýř" je v Bibli hojně metaforicky

---

[117] VOKOUN, Jaroslav. *Naslouchat teoložkám*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010. Moderní česká teologie, S. 25, ISBN 978-80-7325-228-1.

[118] VOKOUN, Jaroslav. *Naslouchat teoložkám*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010. Moderní česká teologie, S. 25-26, ISBN 978-80-7325-228-1.

[119] VOKOUN, Jaroslav. *Naslouchat teoložkám*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010. Moderní česká teologie, S. 43, ISBN 978-80-7325-228-1.

užíván, a to hlavně v prorockých textech, žalmech a pak v textech Nového zákona, kde je jako dobrý pastýř označen Ježíš. Při metaforickém užití pojmu je nejčastěji označením Boha, ale i krále či kněze. Správný král či kněz je dobrý pastýř svého lidu. Na stránkách Tanachu je metaforicky označen i špatný vládce či kněz jako pastýř, který je nevěrný (Iz 56,11, Jr 2,8), sobecký (Jr 6,3), tupý (Jr 10,21), likvidující ovce (Jr 23,1) atd. Do kontrastu k těmto pastýřům je postaven Hospodin jako jejich opak. Metafora „ovce" je užívána pro Boží lid. V Bibli je užito metafory „Beránek Boží", který je v Novém Zákoně identifikován s Ježíšem. Kristus je připodobněn k obětnímu zvířeti (více v kapitole 6.2.1).

Pojem „pastýř" jako metafora symbolizuje láskyplnou péči, vedení, výchovu, klid, trpělivost, obětavost, pochopení, empatii, ochranu před nebezpečím, záchranu v případě ohrožení. Dobrý pastýř obětuje své pohodlí pro stádo a je schopen riskovat i svůj život. Navíc stálá přítomnost pastýře u ovcí odráží neustálou Boží přítomnost ve svém lidu. V metafoře pastýře se slučuje role krále, soudce i otce. Pastýř svému stádu vládne, rozhoduje o něm, ale zároveň o něj rodičovsky pečuje, stará se, vychovává, chrání jej a je trpělivý.

Výhoda antropomorfismu „pastýře" pro Boha je jeho genderová nevyhraněnost. Jak již bylo uvedeno, pastýři byli muži i ženy a ani jedno pohlaví nemá oproti druhému výhody ve vykonávání tohoto povolání, naopak obě pohlaví se v této roli doplňují. Obsahově je tedy antropomorfismus pastýře v tomto ohledu výstižnější než metafora „otce".

Vzhledem k tomu, že dnešnímu člověku je pastýřské povolání vzdáleno, je mezi biblickou metaforou a dnešním člověkem propast. „*Žádná interpretace nepřekoná napětí mezi metaforou a výkladem, protože metafora je mnohovýznamová. … Interpretace není nic vnějšího, ale je to vnitřní součást obrazné řeči, takže interpretovat lze pouze, žijeme-li v obraze.*"[120] Čili obraz nám musí být známý, ideálně bychom měli mít s metaforou osobní zkušenost. Zde narážíme na odloučení současného člověka od zemědělství (pastevectvím). Pakliže se podaří člověku pochopit roli a funkce pastýře, je pravděpodobné, že člověk si v hlavě učiní obraz ideálního pastýře. Pak tato metafora bude pro dnešního člověka fungovat lépe než metafora „*otce*". V dnešní době je otcovství

[120] VOKOUN, Jaroslav. *Naslouchat teoložkám*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010. Moderní česká teologie, S. 51, ISBN 978-80-7325-228-1.

v krizi, mnoho lidí vyrůstá bez otce nebo má zkušenost se „špatným“ otcem. Otcovství je závislé na lidských kvalitách a každý člověk má s otcem zkušenost. Ta však není vždy dobrá a pak tato metafora může být spíše kontraproduktivní, nepříjemná a odpudivá. Antropomorfismus pastýře a otce odkazuje na stejné Boží vlastnosti na péči, zájem, výchovu, lásku, vedení atd.

Soskiceová vidí ztrátu smyslu pro biblické metafory v novověkém literalismu: *„Se svým jednostranným důrazem na exaktní, neobrazné vyjádření, historickou přesnost. Tento literalismus má svou liberální i svou fundamentalistickou verzi, činící rovnítko mezi pravdou evangelia a historickými fakty, přičemž jedni je popírají a druzí je hájí, ale obojím uniká podstata.*“[121] Jakoby se dnešní člověk obával metaforického užití textu jakožto nepřesného, neexaktního a nesprávného pohledu na text a uniká mu, že starověkému člověku byl přesně tento pohled blízký a jím v literatuře užívaný. Tímto přístupem pak texty ztrácí svou přitažlivost, pestrost a prostor pro oslovení čtenáře dnešní doby, přitom symbolické, metaforické pochopení textu je mnohdy více přijatelné než jeho doslovná literární verze.

[121] VOKOUN, Jaroslav. *Naslouchat teoložkám*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010. Moderní česká teologie, S. 62, ISBN 978-80-7325-228-1.

8. Antropomorfismus pastýře v Tanachu

Výskyt antropomorfismu pastýře v Pentateuchu je ojedinělý, ale je v něm v hojnosti zastoupeno toto povolání. Pastýři jsou praotcové a velcí muži židovských dějin. Poprvé v Bibli je antropomorfně použit v příběhu o Josefovi, když Jákob žehná Josefovým synům: *„Bůh, před nímž ustavičně chodívali moji otcové Abraham a Izák, Bůh, Pastýř, který mě vodí od počátku až dodnes, Anděl vykupitel, jenž před vším zlým mě chránil.“* (Gn 48,15-16) Jákob i jeho synové pastevectví velmi dobře znali. Tato zkušenost s pastevectvím a zkušenost s Hospodinem vedla Jákoba k užití metafory pastýře pro Hospodina.

V Gn 49,24 je zaslíben pastýř, který vzejde z Josefova pokolení: „*Z rukou přesilného Jákobova vzejde pastýř, kámen Izraele*.“ Mesiášské představy „Božího pastýře“ se vyskytují v celém Tanachu. Především v prorocích. „*V době zániku království mluví proroci o davidovské postavě, která se stane pastýřem lidu (Mi 5,3. Jez 3,15. Jez 23,4-6. Ez 34,23-24. Ez 37,24. Za 13,7-9). Objevuje se zde představa „jednoho pastýře“, který povede „jedno stádo*“.“[122]

Další výskyt v Pentateuchu je v Numeri, kde je Boží lid označen jako ovce bez pastýře. (Nu 27,17) K hojnému užívání antropomorfismů dochází v žalmech a prorocích. Metafora pastýře není výjimkou. Velmi známý je žalm 23 nesoucí název. „*Hospodin je můj pastýř, nebudu míti nedostatku*“ tomuto žalmu se věnujeme v kapitole 12. V následujících kapitolách se věnujeme ostatním žalmům a prorockým knihám.

I v deuterokanonických knihách se objevuje metafora pastýře. V knize Júdit (Júd 11,19) je užita metafora ovcí, které nemají pastýře. K nim je přirovnán lid. V Sírachovci čteme: „*Člověk se slitovává nad svým bližním, ale Hospodin má slitování se všemi tvory: kárá, vychovává i poučuje a přivádí je k sobě zpět jako pastýř své stádo.*“ (Sír 18,13) Hospodinovo kárání, vychovávání, poučování, vedení je pojmenováno jako slitování a přirovnáno k pastýři, který vede své stádo. Toto slitování se děje se všemi tvory – tedy nejen s vyvoleným národem nebo nejen člověkem.

[122] MOLONEY, Francis J., HARRINGTON, Daniel J., ed. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, Sacra pagina, S. 323, ISBN 978-80-7192-991-8.

8.1 Antropomorfismus pastýře v Žalmech

„Zachraň svůj lid a žehnej dědictví svému, buď mu pastýřem a nes jej na ramenou věčně!“ (Ž 28,9) V předešlých verších žalmista vyznává, že Hospodin je jeho síla. V tomto verši žalmista vnímá Hospodinovu pastýřskou péči v záchraně. Vnímá Hospodina jako toho, který je pastýřem lidu, a tak ho zachrání, jako pastýř ponese své ovce na ramenou. Žalmista připodobňuje lid k velmi slabé a bezmocné ovci – neschopné kráčet. Vnímá Hospodina jako pastýře, který jej ponese. Je zajímavé, že tento verš je součástí chvalozpěvu. Žalmista v předešlých verších jásá a raduje se. Tento verš se netýká jen žalmisty, ale celého lidu. Žalmista se opírá o fakt, že Hospodin je pastýřem Izraele a jako pastýř bude jednat. Obdobné vyznání, kde žalmista označuje Hospodina jako pastýře Izraele, najdeme i v dalších verších.

„Ale svůj lid vedl jako ovce, jako stádo je převedl pouští, vodil je bezpečně, strach mít nemuseli, jejich nepřátele pohltilo moře.“ (Ž 78,52-53). Hospodin jako pastýř vodí své ovce bezpečně, součástí tohoto bezpečí je bezstarostnost, nemusí se bát. V následujících verších se dovídáme, že jeho vedení mělo cíl. Nebyla to jen ochrana, ale byla to bezpečná cesta s cílem dojít do zaslíbené země. Je to tedy pastýř, který má vizi, cíl a zároveň dbá o stav stáda, jeho bezpečí, klid a pokojnost. V Žalmu 77,21 se pisatel zabývá stejnou tematikou, Hospodina vnímá jako pastýře, který vede svůj lid, ale jeho nástrojem jsou Mojžíš a Áron. Hospodin jako pastýř tedy má své zástupce na zemi a ti jsou nástrojem jeho pastevectví.

Žalm pokračuje: „*Davida si zvolil svého služebníka, povolal ho ze salaší, od ovcí s jehňaty ho přivedl, aby pásl Jákoba, jeho lid, Izraele, jeho dědičný díl. A pásl je s bezúhonným srdcem, rukou zkušenou je vodil.*“ (Ž 78,71-72) Zde se již profiluje a zrcadlí mesiášská představa davidovského pastýře. David je vnímán jako archetyp panovníka, krále, Hospodinova služebníka a pastýře. „*Pastýřskou službou Davidovou se opět z porušeného lidu stává dědictví Hospodinovo, Jákob a Izrael. Závěrečná chvála této pastýřské služby dokládá, že David – pastýř je v žalmistově pojetí spíš postavou představující splnění Božích požadavků a nadějí víry, než historický král David, který nebyl vždy tak bezúhonný a prozíravý, jak předpokládá v. 72.*“[123]

[123] *Starý zákon překlad s výkladem, 9- Žalmy*, přeložil Miloš BIČ, Praha, Ústřední církevní nakladatelství, 1975, S. 308.

V Žalmu 74,1 žalmista jako by připomíná Bohu jeho pastýřskou roli: „*Bože, zanevřel jsi na nás natrvalo? Tvůj hněv dýmá proti ovcím, které paseš.*“ Žalmista se odkazuje na Hospodina pastýře. V pastýři vnímá záruku dobrého zacházení a dobrých úmyslů. Žádá o smilování. To vše vyplývá i z kontextu celého žalmu.

„Naslouchej, pastýři Izraele, ty, jenž Josefa jak ovce vodíš, zaskvěj se, jenž trůníš nad cheruby, před kmeny Efrajim, Benjamin, Manases! Vzbuď svou bohatýrskou sílu a přijď zachránit nás.“ (Ž 80,2-3) Tento žalm je žalozpěvem. Žalmista je přesvědčen, že Hospodin je pastýřem Izraele, ale nějak neslyší, nenaslouchá, nejedná. Žalmista touží po vzbuzení tohoto pastýře, který má sílu a je schopen zachránit svůj lid. Tento žalm se odvolává na Jákobovo požehnání Josefovým synům – Manasesovi a Efrajimovi, ve kterém je Hospodin označen jako pastýř.[124]

„Vězte, Hospodin je Bůh, on nás učinil, a ne my sami sebe, jsme jeho lid, ovce, které pase.“ (Ž 100,3) První část verše odkazuje na Hospodina stvořitele. Nejprve byl stvořitel a pak pastýř. Žalmista vyznává, že náleží Hospodinu, je jeho ovcí, kterou Hospodin stvořil a nyní ji pase. Tento žalm je chvalozpěvem, díkůvzdáním a žalmista zažívá Hospodinovu péči, zažívá Hospodina v jeho pastýřské roli – jeho přítomnost a s ní přicházející bezpečí, ochranu.

I v dalších verších je obsažena metafora stáda, která odkazuje na Hospodinovu pastýřskou roli: „*My tvůj lid – ovce, jež paseš, budeme ti navěky, po všechna pokolení, vzdávat chválu a vyprávět o tvých chvályhodných činech.*“ (Ž 79,13). Zajímavý obrat je v Žalmu 95: „*On je náš Bůh, my lid, jejž on pase, ovce, jež vodí svou rukou. Uslyšíte-li dnes jeho hlas, nezatvrzujte svá srdce…“* (Ž 95,7-8). Hospodin je zde vylíčen jako pastýř, který vede své stádo, ale jeho péče je tak citlivá a jemná, že k vedení nepoužívá svou hůl, ale ruku. O to výraznější je pak apel žalmisty, aby jeho posluchači nezatvrzovali své srdce. Hospodin vede své stádo rukou, je jemný, citlivý a jeho péče je maximální.

8.2 Antropomorfismus pastýře u Izajáše

„Panovník Hospodin přichází s mocí, jeho paže se ujme vlády. Hle, svoji mzdu má s sebou, u sebe svůj výdělek. Jak pastýř pase své stádo, beránky svou paží shromažďuje,

[124] *Starý zákon překlad s výkladem, 9- Žalmy*, přeložil Miloš BIČ, Praha, Ústřední církevní nakladatelství, 1975, S. 314.

v náručí je nosí, březí ovečky šetrně vede.“ (Iz 40,10-11) toto je citace z deuteroizajáše, která předchází první Ebedské písni. Jedná se o text plný naděje adresovaný do babylonského exilu. Hospodin je vylíčen jako aktivní pastýř. Je dobrý, pečující, šetrný a shromáždí stádo pomocí své náruče. Vnímá složitost života stáda a respektuje jeho potřeby.

Tak jako byli zmiňováni Mojžíš a Áron jako pastýři Izraele s delegovanou mocí od Hospodina, obdobně je Izajášem vnímán král Kýros: „*O Kýrovi praví: „Hle, můj pastýř. Vyplní každé mé přání. Řekne Jeruzalému: ‚Budeš vybudován!‘ A chrámu: ‚Budeš založen!*“ (Iz 44,28) Beneš k tomuto verši poznamenává, že Hospodin si vyvolil krále Kýra a předpokládá, že bude plnit jeho záměry. Kýrus jedná tak, jak chce Hospodin, aniž by byl Hospodinovým vyznavačem. Hospodin tohoto krále zná a označuje jej za pastýře, který plní Hospodinova přání, vybuduje Jeruzalém a chrám.[125] „*Neméně překvapivá je i skutečnost, že Hospodin svou důvěru projevuje právě pohanskému králi*.“[126]

Velké zaslíbení se nachází v Iz 49, 8-12: „*Toto praví Hospodin: „Odpovím či v čase přízně, pomohu ti v den spásy, budu tě opatrovat, dám tě za smlouvu lidu, abys pozvedl zemi a zpustošená dědictví vrátil, abys řekl vězňům: „vyjděte“ těm, kdo jsou v temnotách: „Ukažte se!“ Při cestách se budou pást a na všech holých návrších naleznou pastvu. Nebudou hladovět ani žíznit, nebude je ubíjet sálající step a sluneční žár, neboť je povede ten, jenž se nad nimi slitovává a dovede je ke zřídlům vod. Na všech svých horách učiním cestu, mé silnice budou vyvýšeny. Hle, jedni přijdou zdaleka, jiní od severu a jiní od moře a jiní ze země Síňanů!*“ Hospodin bude pást svůj lid zázračně – najdou pastvu na holých návrších! Stádo nebude ubíjet vedro a slunce, protože je povede Hospodinův pastýř – Hospodinův služebník. Jeho slitování bude mít za následek úspěšnou, klidnou a komfortní pastvu. Dovede je ke zdroji vod – voda bude nejlepší kvality. Jejich cesta bude pohodlná – bude vyšlapaná, nebudou se muset trmácet přes houští a půjdou podél cest.

---

[125] BENEŠ, Jiří. *Ozvěny Izajášova volání: [slova Izajášova proroctví pro každodenní zamyšlení]*. Praha: Návrat domů, 2012, S. 186, ISBN 978-80-7255-280-1.

[126] BENEŠ, Jiří. *Ozvěny Izajášova volání: [slova Izajášova proroctví pro každodenní zamyšlení]*. Praha: Návrat domů, 2012, S. 186, ISBN 978-80-7255-280-1.

Cesty a silnice povedou přes Hospodinovy hory. Na horách ve starověku sídlila božstva, obraz Hospodinových hor tedy značí bezpečí domova, budou u Hospodina doma, nebudou se muset bát a jejich pohyb bude komfortní. Ovce budou ze všech stran shromážděny. Výklady ke Starému Zákonu odkazují na hory jako na symbol bezpečí vzhledem k výšce: „*On připraví svému lidu cestu, která povede po jeho horách, vysoko, takže nepřítel k ní nedosáhne. Touto cestou se vydají lidé zdaleka, dokonce z těch končin, které byly odevždy Hospodinu nepřátelské.*“[127]

Jedná se o eschatologický, mesiášský text. Beneš odkazuje na užití osmého verše apoštolem Pavlem v druhém listu do Korintu: „*Napomínáme vás, abyste milost Boží nepřijímali naprázdno, vždyť je psáno: V čas příhodný jsem tě vyslyšel, v den spásy jsem ti přispěl na pomoc. Hle nyní je čas příhodný, nyní je den spásy*.“ (2 K 6,1-2) a poukazuje, že Pavel nebere Izajášova slova jako zaslíbení, ale konstatuje je jako fakt a uvádí je v minulém čase.[128]

8.3 Antropomorfismus pastýře u Jeremjáše

V Jeremjášově proroctví je hodně zastoupena kritika a odsouzení zlých, špatných vůdců stáda, kteří jim svěřené ovečky dovedli do problémů (Jr 2,6. Jr 6,3. Jr 10,21. Jr 12,10. Jr 23,1-4. Jr 50,6.). Jeremjáš očekává nové pastýře, kteří budou plnit svou funkci a budou se starat o své stádo (Jr 23,4).

Jeremjáš sám sebe vnímá jako pastýře, přijal tuto roli a vnímá její závažnost a obtížnost: „*Nedral jsem se o to být tvým pastýřem, netoužil jsem po dnu zkázy. Ty víš, co vyšlo z mých rtů; je to přímo před tebou. Nebuď mi tím, kdo děsí. Tys mé útočiště ve zlý den.*“ (Jr 17,16-17). V Jeremjášově postavě je tedy spojena role proroka a metafora pastýře.

Zároveň Jeremjáš vnímá Hospodinovu roli jako pastýřskou: „*Slyšte, pronárody, Hospodinovo slovo, na vzdálených ostrovech oznamte toto:* „*Ten, který rozmetal Izraele, shromáždí jej, bude jej střežit jako pastýř své stádo.*“ (Jr 31,10). Hospodin je v tomto verši

---

[127] *Starý zákon: překlad s výkladem 11- Izajáš*. Přeložil Miloš BIČ. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1982. S. 89.

[128] BENEŠ, Jiří. *Ozvěny Izajášova volání: [slova Izajášova proroctví pro každodenní zamyšlení]*. Praha: Návrat domů, 2012, S. 218, ISBN 978-80-7255-280-1.

označen jako ten, který rozmetal Izrael. Rozmetání, rozhánění byla vlastnost, která je připisována špatným pastýřům (Jr 10,21. Jr 23,1-2. Jr 50,6. Na 3,18, Ez 34,2-6). Hospodin se tedy choval jako špatný pastýř, a to v důsledku špatného chování Izraele – jako stáda a jeho vůdců. Hospodin jako vrchní pastýř, se nyní vrací ke svému původnímu směrování. Bude pastýřem, který střeží své stádo. Verš je avizován: „*Slyšte pronárody*" je to tedy zvěst, která je určena nejen Izraelcům, ale všem národům. Hospodinovo pastevectví bude mít dopad na všechny národy.

Ve verši 50,19 je napsáno: „*A přivedu Izraele zpět na jeho nivu a bude se pást na Karmelu i v Bášanu a sytit se v Efrajimském pohoří a v Gileádu*." Zde je explicitně vyjádřeno, že Hospodin je pastýřem svého lidu, který přivede Izrael zpět a bude jej pást, čili ujme se své role pastýře. Bášan a Gileád patřili mezi nejlepší pastviny a tyto jim jsou slibovány.[129]

8.4 Antropomorfismus pastýře u Ezechiele

Velmi zajímavý text nalezneme v u proroka Ezechiele v 34. kapitole. Hovoří proti špatným pastýřům a zaslibuje, že Hospodin se sám stane pastýřem svého lidu. Velmi pěkně v ní je vidět kontrast dobrého a špatného pastýře: *I stalo se ke mně slovo Hospodinovo: „Lidský synu, prorokuj proti pastýřům Izraele. Prorokuj a řekni těm pastýřům: Toto praví Panovník Hospodin: Běda pastýřům Izraele, kteří pasou sami sebe. Což pastýři nemají pást ovce? Pojídáte tuk, oblékáte se vlnou, porážíte vykrmené, ale ovce nepasete. Neduživé jste neposílili, nemocnou jste neléčili, polámanou jste neovázali, zaběhlou jste nepřivedli nazpět, po ztracené jste nepátrali, panovali jste nad nimi násilně a surově. Jsou rozptýlené, jsou bez pastýře; staly se potravou veškeré polní zvěři a zůstávají rozptýleny. Mé ovce bloudí všude po horách, po kdejakém vysokém pahorku, jsou rozptýleny po celé zemi a není, kdo by je hledal, kdo by po nich pátral. Slyšte tedy, pastýři, slovo Hospodinovo: Jakože jsem živ, je výrok Panovníka Hospodina, mé ovce jsou loupeny a stávají se potravou veškeré polní zvěři, protože nemají pastýře a moji pastýři mé ovce nehledají; pasou sami sebe, ale mé ovce nepasou. Proto, pastýři, slyšte slovo Hospodinovo! Toto praví Panovník Hospodin: Hle, chystám se na ty pastýře, budu je volat k odpovědnosti za své ovce. Nedovolím jim už pást ovce, aby místo nich pásli sami sebe. Vysvobodím své*

[129] *Matthew Poole´s Commentary*, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/jeremiah/50-19.htm.

ovce z jejich chřtánu, nebudou jim potravou.“ Toto praví Panovník Hospodin: „Hle, já sám vyhledám své ovce a budu o ně pečovat. Tak jako pastýř pečuje o své stádo, když je uprostřed svěřených ovcí, tak budu pečovat o své ovce a vysvobodím je ze všech míst, kam byly rozptýleny v den oblaku a mrákoty. Vyvedu je z národů, shromáždím je ze zemí a přivedu je do jejich země. Budu je pást na izraelských horách, při potocích a na všech sídlištích v zemi. Budu je pást na dobré pastvě, jejich pastviny budou na výšinách izraelských hor. Budou odpočívat na dobrých pastvinách, budou se pást na tučné pastvě na horách izraelských. Sám budu pást své ovce a dám jim odpočívat, je výrok Panovníka Hospodina. Ztracenou vypátrám, zaběhlou přivedu zpět, polámanou ovážu a nemocnou posílám, kdežto tučnou a silnou zahladím. Budu je pást a soudit.

Pokud jde o vás, mé ovce, toto praví Panovník Hospodin: Hle, já vykonám soud mezi ovcí a ovcí, mezi berany a kozly. Což je vám málo vypásat nejlepší pastvu? Proč zbytek pastvy zašlapáváte nohama? Pijete nejčistší vodu, proč tu ostatní nohama kalíte? A moje ovce se mají pást na tom, co jste nohama zašlapali, a pít to, co jste nohama zkalili? Proto o nich praví Panovník Hospodin toto: Hle já vykonám soud mezi ovcí vykrmenou a ovcí hubenou, protože odstrkujete bokem a plecemi všechna neduživá zvířata a trkáte je svými rohy, takže jste je rozptýlili mimo stádo. Já zachráním své ovce a nikdo je už nebude loupit. Já vykonám soud mezi ovcí a ovcí. Ustanovím nad nimi jednoho pastýře, který je bude pást, Davida, svého služebníka. Ten je bude pást a ten bude jejich pastýřem. Já Hospodin jim budu Bohem a David, můj služebník, bude uprostřed nich knížetem. Já Hospodin jsem promluvil. … Budete mými ovcemi, ovcemi, které já pasu, vy lidé, a já vám budu Bohem, je výrok Panovníka Hospodina.“ … David, můj služebník, bude nad nimi králem a jediným pastýřem všech, budou se řídit mými řády, budou zachovávat má nařízení a jednat podle nich. (Ez 34,1-24.31. Ez 37,24)

V první části je vykreslen špatný pastýř, a jaký má dopad jeho chování na stádo. „*Při svém „Běda“ má Ezechiel na mysli především judské krále, kteří pochybenou politikou, podporováním modloslužby a nedbáváním Zákona přivedli svůj lid do propasti záhuby. Ale má na mysli také nevěrné kněze, falešné proroky, šlechtu a všechny, kteří měli moc a vlivné postavení, ale lidu nebyli příkladem.*“[130] Pastýři pasou sami sebe – jsou zahledění do sebe,

[130] *Starý zákon překlad s výkladem, Ezechiel*, přeložil Miloš BIČ, Praha, Ústřední církevní nakladatelství, 1975, S. 172.

jsou sobečtí a nezajímá je jejich poslání, jejich funkce. Nezajímá je, že mají být pro někoho a starat se o něj, zajímá je jen vlastní profit – dojit, stříhat, zabíjet tučné. Je jim lhostejné, že mají možnosti a schopnosti, které jsou pro stádo důležité. Stádo tyto možnosti nemá. Ovce jsou rozptýlené, neopečované, zraněné, vysílené a v nebezpečí života. Ztratily stádo – jsou sami a tím jsou i zranitelnější.

Do protikladu k těmto pastýřům vystupuje Hospodin, který ústy proroka Ezechiele hlásá, že bude dobrý pastýř, opakem výše zmiňovaných. Dvakrát v textu je odkazováno, že pastýř bude jeden (Ez 34,23. Ez 37,24) a bude to Hospodinův služebník David. Je zde tedy odkaz na mesiášskou postavu, která bude služebníkem, tak jako pastýř slouží svým ovcím a tím jim vládne. Z textu vyplývají velmi důležité vlastnosti dobrého pastýře a těmi jsou obětavost a nesobeckost. Pastýř přemýšlí v zájmu svého stáda, svých oveček. Udržuje je ve společenství, hledá je, shromažďuje, opečovává, ošetřuje, posiluje a chrání. Dobrý pastýř je se svými ovečkami, je uprostřed nich – nesleduje stádo někde zpovzdálí. Je jako jeden z nich a zároveň je někým jiným, někým významnějším s výrazně většími závazky vůči svému stádu. Pastýř ví, kam ovce zavést – kde je vhodná pastva, kde je voda, kde je stín k odpočinutí. Má určitý nadhled – fyzický i mentální. Ví nejlépe, co je pro ovce dobré. Pastýř musí ovce znát, znát jejich rytmus života a vést je po vhodných místech. Takto je popisován Hospodin, jako dobrý pastýř.

Zároveň je zmíněno, že jako takový je bude soudit. Pastýř je vůdce svého stáda a vládne mu. Hospodin říká, že bude ovce soudit, tučné a silné budou zahlazeny. Tento soud se zdá přísný, ale jak taková ovce ke svému tuku v tak zoufalé době přišla? Opět se jedná o sobeckou, nenažranou ovci, která nehledí na nouzi ostatních. Hospodin jako pastýř zřídí sociální spravedlnost. Vládne svému stádu spravedlivě, je citlivý a pečující. Pastýř má individuální přístup dle potřeb jednotlivých ovcí. Ovce v přítomnosti pastýře nemusí mít strach a mohou se klidně pást. V zahlazení tučných je také vidět důraz na společenství. Jelikož ovce tučné jsou pravděpodobně sobecké a bezohledné. Takovéto nechtějí být ve stádě, případně mají tendenci ostatní ovce šikanovat. Proto je nutné ve stádě zjednat klidnou atmosféru a vzájemnou soudržnost. Nelze chránit a vést jednotlivé ovce, ale pouze stádo. Ve stádu musí fungovat vzájemná interakce a komunikace.

8.5 Antropomorfismus pastýře u Micheáše

I v malých prorocích jsou obsaženy antropomorfismy pastýře. O Hospodinu, jako pastýři mluví prorok Micheáš: „*Jistotně tě celého posbírám, Jákobe, jistotně shromáždím pozůstatek Izraele, svedu jej dohromady jak ovce do ohrady, jako stádo doprostřed pastviště, zahemží se to zas lidmi.*“ (Mi 2,12) nebo: „*Pas berlou svou svůj lid, ovce dědictví svého, ty, který sám jediný přebýváš v lesní divočině na Karmelu. Ať se pasou v Bášanu a Gileádu jako za dnů odvěkých, jako za dnů, kdy jsi vycházel z egyptské země.*“ (Mi 7,14-15) Hospodin je pastýř, který shromáždí své stádo. Budou spolu, budou jedni s druhými, budou mít společenství - nebudou osamělí a osiřelí. Stejná věc je zde popsána třemi způsoby, jedná se o paralelismus membrorum, kterým jsou důležité věci zdůrazněny. Jedná se tedy o velmi důležité sdělení. Jako nejdůležitější věc pro lid je zde vyzdvižena sociální složka – shromáždění. Hospodin jako pastýř nechce, aby jeho lid byl osamělý a rozprášený. V druhém verši je zdůrazněna pastýřská berla, která je symbolem moci a vlády a opět jsou božímu lidu slibovány nejúrodnější pastviny – Bášan a Gileád.

Mi 5,1-3: „*A ty, Betléme efratský, ačkoli jsi nejmenší mezi judskými rody, z tebe mi vzejde ten, jenž bude vládcem v Izraeli, jehož původ je odpradávna, ode dnů věčných. I když je Hospodin vydá v plen do chvíle, než rodička porodí, zbytek jeho bratří se vrátí zpět k synům Izraele. I postaví se a bude je pást v Hospodinově moci, ve vyvýšeném jménu Hospodina, svého Boha, a budou bydlet bezpečně; jeho velikost bude nyní sahat až do dálav země.*“ Beneš poukazuje na mesiášský odkaz těchto veršů: „*Tím, že Micheáš spojil dohromady dvě mesiášovy role – krále a pastýře (5,1-3), tedy vládce a obyčejného člověka – ovlivnil představu očekávaného mesiáše a dodal k očekávání mesiáše výrazný impuls. Mesiáš nastolí sociální spravedlnost a obnoví svůj lid*.“[131] V uvedených verších je spojení vládce a pastýře. O tom, že vládci byli vnímáni jako pastýři lidu, bylo pojednáno v kapitole 3. v souvislosti s králem Davidem a dalšími. Pastevectví a vladařství či vedení lidu je ve starověku často propojováno. Vladaři a kněží v Izraeli jsou nazývání pastýři. Role pastýře vždy zobrazuje či symbolizuje jakousi sociální oblast, složku vladařství. Role pastýře zahrnovala péči, shromažďování ovcí, ochranu, záchranu, ošetření, výchovu atd. Pastýř neprivileguje některé kusy ve stádě, ale má individuální přístup.

[131] BENEŠ, Jiří. *Dvanáctka: úvod do studia Malých proroků*. Praha: Teologický seminář Církve adventistů sedmého dne, 2006, S. 163, ISBN 80-903827-0-3.

8.6 Antropomorfismus pastýře u Zacharjáše

Zacharjáš, další malý prorok, který uplatňuje metaforu pastýře. Prorok je vyzýván k metaforickému jednání. Na jeho jednání Bůh sděluje své poselství. Dunham dokládá, že všechno prorokovo symbolické jednání bylo skutečně vykonáno, a to i za přítomnosti svědků.[132] Dunham uvádí, že klíčem k pochopení tohoto proroka, je soustředění se na tři pastýřské periody: Za 10,2-3, Za 11,4-17 a Za 13,7-9.

Za 10,2-3 *Proto táhl lid jako stádo, ujařmený, bez pastýře. – Můj hněv plane proti pastýřům, zakročím proti kozlům. Hospodin zástupů navštívil své stádo, judský dům; vystrojí je nádherně jako svého válečného oře.* Lid šel jako stádo, ale nikdo jej nevedl. Je to obraz zoufalství. Stádo, které nemá pastýře a někam táhne, je ve velkém nebezpečí a ohrožení. Stádo si to neuvědomuje a lehkomyslně jde. Hospodin slibuje pomoc – zakročí proti pastýřům, kteří evidentně neplní své povinnosti. V druhém verši jsme obeznámeni se stavem stáda, které je bez pastýře. Následně se dovídáme, že stádo má svého pastýře, ale ten není se stádem, neplní své povinnosti. Hospodin zakročí proti špatným pastýřům a kozlům. Kozlem je míněn samec, může jím být myšlen i beran. V hebrejském jazyku je užito slovo: הָעַתּוּדִים (*ha attudím*).[133] Samec má ve stádě také svou nezastupitelnou roli (hlídá, chrání, opečovává a dbá na bezpečnost). Je evidentní, že ani tito ve stádě nefungují, protože stádo se žene bez rozmyslu. Hospodin slibuje stádu návštěvu a nadstandardní péči.

V jedenácté kapitole jsou popsáni dva pastýři – dobrý a zlý. Zlý pastýř prochází dvěma fázemi.[134] Za 11,4-17: *„Toto praví Hospodin, můj Bůh: „Pas ovce určené k zabití. Ti, kdo je kupují, zabíjejí je a za vinu nepykají; kdo je prodávají, říkají: ‚Požehnán buď Hospodin, to jsem se obohatil;‘ a žádný z jejich pastýřů nemá s nimi soucit. Ani já už nebudu mít soucit s obyvateli země, je výrok Hospodinův. Hle, dopustím, aby člověk padl do rukou člověka, do rukou svého krále. Na kusy rozbijí zemi a já ji z jejich rukou nevytrhnu.“*

---

[132] DUNHAM, Kile, C. *Zechariach 11 and the eschatological shepherds*, S. 17, dostupné z: https://www.academia.edu/37125725/ZECHARIAH_11_AND_THE_ESCHATOLOGICAL_SHEPHERDS.

[133] Dostupné z aplikace: *Interlinear Hebrew, Greek Bible with dictionary and concordance*. https://play.google.com/store/apps/details?id=com.hagiostech.greekinterlinearbible.

[134] DUNHAM, Kile, C. *Zechariach 11 and the eschatological shepherds,* S. 6, dostupné z: https://www.academia.edu/37125725/ZECHARIAH_11_AND_THE_ESCHATOLOGICAL_SHEPHERDS.

Pásl jsem tedy ovce určené k zabití, totiž ty nejutištěnější ze stáda. Vzal jsem si dvě hole; jednu jsem nazval „Vlídnost" a druhou jsem nazval „Pouto" a pásl jsem ovce. V jediném měsíci jsem vyhnal tři pastýře, neboť jsem s nimi ztratil trpělivost a také oni o mě nestáli. Řekl jsem: „Nebudu vás pást. Co má umřít, ať umře; co má být zahnáno, ať je zahnáno; a které zůstanou, ať se požerou navzájem." Vzal jsem svou hůl Vlídnost a zlomil jsem ji na znamení, že ruším svou smlouvu, kterou jsem uzavřel se všemi národy. I byla onoho dne zrušena a ty nejutištěnější ze stáda, které se mě držely, poznaly, že to je slovo Hospodinovo. Řekl jsem tedy: „Pokládáte-li to za dobré, vyplaťte mi mzdu; ne-li, nechte být." Tu mi odvážili jako mzdu třicet šekelů stříbra. Nato mi Hospodin řekl: „Hoď to tavičovi, tu nádhernou cenu, jíž mě ocenili." I vzal jsem těch třicet šekelů stříbra a hodil jsem je v Hospodinově domě tavičovi. Pak jsem zlomil druhou hůl, Pouto, na znamení, že ruším bratrství mezi Judou a Izraelem. Ale Hospodin mi řekl: „Znovu si vezmi výstroj pošetilého pastýře, neboť dám povstat v zemi pastýři, jenž zahnané nevyhledá, nebude pátrat po ztraceném, polámanou nebude léčit, o vyčerpanou se nepostará. Bude se krmit masem těch nejtučnějších, strhne jim paznehty. Běda pastýři ničemnému, který opouští stádo! Meč proti jeho paži a proti jeho pravému oku! Paže ať mu nadobro uschne a pravé oko úplně vyhasne."

Dunham vnímá v tomto textu silný eschatologický, mesiášský faktor. Zastává názor, oproti Reddittovi, že v textu vystupují dva pastýři, dobrý a špatný.[135] Dobrý pastýř je popsán ve verších 4-14.[136] Dle našeho posouzení se jedná o text velmi závažný a obtížný. Pastýř v textu pase ovce určené k zabití. Jejich konec je jasný. Nejsou určené do chovu, ale na jatka. Obdobné metafory nalezneme v Žalmu 44: *„Vydáváš nás jako ovce na porážku, rozptýlils nás mezi pronárody"* (Ž 44,12). *„Kvůli tobě jsme vražděni denně, mají nás za ovce na zabití*." (Ž 44,23).

Pastýř ve zmiňovaném proroctví v Zachariáši má ku pomoci dvě hole se zvěstným názvem: *Vlídnost* a *Pouto.* Ujímá se vlády nad ovcemi, které jsou určeny k porážce. Jeho práce se zdánlivě jeví jako nesmyslná. V tomto obrazu Hospodin vystupuje jako dobrý

---

[135] DUNHAM, Kile, C. *Zechariach 11 and the eschatological shepherds*, S. 6, dostupné z: https://www.academia.edu/37125725/ZECHARIAH_11_AND_THE_ESCHATOLOGICAL_SHEPHERDS.

[136] DUNHAM, Kile, C. *Zechariach 11 and the eschatological shepherds*, S. 20, dostupné z: https://www.academia.edu/37125725/ZECHARIAH_11_AND_THE_ESCHATOLOGICAL_SHEPHERDS.

pastýř, který napravuje špatnou práci předchozích pastýřů. Pečuje o skot, který nemá budoucnost, jeho péčí je projevována úcta k životu. Každý živý tvor si zaslouží péči. Vyhání tři špatné pastýře. Vnímá život ovcí jako důležitý a chce pro ně *Vlídnost* a *Pouto,* čímž se nám otevírá enviromentální rozměr textu. Zároveň ale tím, že je krmí, přibližuje jejich konec, jelikož jsou to ovce určené na jatka. Je pravděpodobné, že jakmile budou mít jateční váhu, přijde jejich porážka. Zkvalitňuje, ale i urychluje jejich život.

Kým jsou myšleni tři pastýři v textu je nejasné. Dunham oponuje návrhům vnímat v nich tři typy vůdců: kněží, krále a proroky. Své tvrzení odůvodňuje tím, že v Tanachu se metafora pastýře týká králů a vysokých úředníků, zřídka proroků (Jer 17,16 a Oz 12,12-13), ale nikdy ne kněžích[137]. Zde by se dalo oponovat veršem z Jeremjáše: „*Kněží se nezeptali: ‚Kde je Hospodin?' Nepoznali mě, kdo se obírají zákonem, pastýři mi byli nevěrní, proroci prorokovali skrze Baala, chodili za tím, co není k užitku.*" (Jr 2,8). Kněží jsou spolu s proroky jmenováni ve společnosti pastýřů. Je možné, že pastýři jsou zde míněni jen vedoucí lidu a vedle nich jsou zmíněni i kněží a proroci. Ale také lze první tři věty verše vnímat jako paralelismus membrorum, v tomto případě by pastýř byla paralela ke knězi a znalci zákona. Dunhamm se také zamýšlí nad symbolikou čísel – tři pastýře nahradí jeden. Klade si otázku, zda se jedná o reálná čísla či symbolický obraz. V textu vnímá mesiášské zaslíbení. V třech pastýřích vnímá tři soupeřící vládnoucí sféry v Izraeli – učitele zákona, velekněze a starší lidu.[138] Pokud bychom v symbolických třech pastýřích viděli kněze, proroka a krále, pak je pastýř, který je nahradí, nadřazen těmto třem rolím a je schopen je naplnit. Tyto tři úřady byly Ježíši přisouzeny – byl označen za krále, kněze a proroka. Ježíš je také v Novém zákoně označován za dobrého pastýře, křesťanství v tomto jediném pastýři rozpoznalo osobu Ježíše z Nazareta. Metafora či titul pastýře je v tomto smyslu nadřazen těmto třem úřadům (kněz, král, prorok) a zároveň tyto tři úřady jsou od pastevectví odvozeny. To vše může obsahovat metafora mesiášského pastýře.

---

[137] DUNHAM, Kile, C. *Zechariach 11 and the eschatological shepherds*, S. 25, dostupné z: https://www.academia.edu/37125725/ZECHARIAH_11_AND_THE_ESCHATOLOGICAL_SHEPHERDS.

[138] DUNHAM, Kile, C. *Zechariach 11 and the eschatological shepherds*, S. 25, dostupné z: https://www.academia.edu/37125725/ZECHARIAH_11_AND_THE_ESCHATOLOGICAL_SHEPHERDS.

V uvedeném textu však dochází ke zvratu. Pastýř láme hole nad stádem. Dle zmiňovaného Dunhama přichází na scénu druhý pastýř, který není dobrý. Může se také jednat o stejného pastýře, který mění svůj přístup ke stádu a na znamení změny láme hole. Tímto radikálním obratem, popisem chování před zlomením holí a po něm je zvýrazněna změna chování pastýře a jasně vyvstávají její důsledky pro stádo. Změnou pastýře je lépe vykresleno, o co stádo přichází.

Dunham poukazuje na to, že Hospodin jakožto pastýř ruší smlouvu se všemi národy (Za 11, 10). Láme nad nimi svou hůl, nazvanou „Vlídnost". Tato první hůl, zmíněná v textu nese v hebrejštině výraz: „*noam"* s významy daleko širšími než jen vlídnost, ale i příjemnost, rozkošnost, souhlasnost, roztomilost, líbeznost, blaženost.[139] V Tanachu se nikde nemluví o smlouvě mezi Hospodinem a národy. Pozadí této smlouvy je nejisté. Nabízí se hypotéza o rušení smlouvy s Noemem a vším živým (Gn 9,9-16) Petersen v tomto textu vnímá revizi Hospodinova slibu o ochraně před destrukcí.[140] Avšak noachická smlouva je označena jako smlouva věčná. Její zrušení je tedy nepravděpodobné. Chisholm text vykládá jako rušení zaslíbení, která byla dána lidstvu obecně. Vnímá v aktu narušení posvátnosti lidského života (Gn 9,1-6).[141] Hanson navrhuje, že zrušením smlouvy je míněna eschatologická smlouva z Ezechiele (34,25 a 37,26), která v době sepsání Zacharjášova proroctví ještě nebyla realizována, ale v tomto období byla zrušena.[142] Dunham poukazuje, že verš Za 11,10 předpokládá, že Izraelský národ odmítne Ježíše jako mesiáše a konec 11. kapitoly vykládá jako portrét antikrista.[143]

Hospodin ruší smlouvu, tento akt je popsán v antropomorfismu pastýře, který láme svou hůl, už nebude vlídný a příjemný. Hůl jako symbol moci a nástroj pomoci je

---

[139] PÍPAL, Blahoslav, *Hebrejsko – český slovník ke starému zákonu.* 2. vydání, Praha, Kalich, 1974, S. 114.

[140] DUNHAM, Kile, C. *Zechariach 11 and the eschatological shepherds*, S. 28, dostupné z: https://www.academia.edu/37125725/ZECHARIAH_11_AND_THE_ESCHATOLOGICAL_SHEPHERDS.

[141] DUNHAM, Kile, C. *Zechariach 11 and the eschatological shepherds*, S. 29, dostupné z: https://www.academia.edu/37125725/ZECHARIAH_11_AND_THE_ESCHATOLOGICAL_SHEPHERDS.

[142] DUNHAM, Kile, C. *Zechariach 11 and the eschatological shepherds*, S. 29, dostupné z: https://www.academia.edu/37125725/ZECHARIAH_11_AND_THE_ESCHATOLOGICAL_SHEPHERDS.

[143] DUNHAM, Kile, C. *Zechariach 11 and the eschatological shepherds*, S. 36, dostupné z: https://www.academia.edu/37125725/ZECHARIAH_11_AND_THE_ESCHATOLOGICAL_SHEPHERDS.

zrušen – zlomen. Touto holí Hospodin vládl všem národům. Pastýř bez hole je bezmocný, protože nemůže správně činit svou práci.

Druhá zlomená hůl nesla jméno „Pouto“, v hebrejštině je užit výraz: „*chebel*“ v plurálu s významy: provaz, spojení, šňůra, úděl, osud.[144] Tato druhá hůl je zlomena mezi Hospodinem, Judou a Izraelem. Mezi Judou a Izraelem je zrušeno rodinné pouto, zlomením holí je poukázáno o co stádo přichází. Svět, národy přichází o vlídnost a Izrael s Judou o pouto. Nyní Hospodin, jako pastýř bez holí, již nedisponuje vlídností, přijetím, příjemností a přerušil se stádem pouto a spojení. V závěru textu je popsáno, že takového stáda se ujme opět špatný – ničemný pastýř, který nepečuje o ovečky a opouští své stádo. Hospodin nad nimi zlomil hůl. Zrušil svou moc, péči, svůj závazek vůči stádu – všem národům a své pouto ke svému lidu.

Dunham odkazuje na propojení lámání druhé hole s Ez 37,15-28[145], kde je zaslíbeno propojení Efraima a Judy a je symbolizováno propojením dřev. Toto propojení může symbolizovat spojení holí, ve verši 24 je slíben David, jako služebník a pastýř, který bude sjednocenému národu vládnout. Vznikne nová smlouva, symbolizována dřevem, možná holí. Tento text je vnímán jako mesiášský.

Akt lámání hole je znám v pozdějším soudnictví. Soudci vlastnili své soudcovské hole. Ve středověku se akt lámání hole konal před hrdelní popravou. „*Zlomení hole soudcem bylo často provázeno jistými formulemi. Nejstarší tyto „proslovy“ soudce odevzdávaly zločince do milosti Boží. Například „Jen Bůh Ti pomáhej, již dříve jsem Ti nemohl pomoci“.*“[146] Tento zvyk v českých zemích trval až do dob Marie Terezie. Z tohoto soudního aktu se pravděpodobně vyvinulo pořekadlo: „*Zlomil nad ní/ním hůl*“, ve smyslu ztráty péče a zájmu o daného člověka.

Třetí zmiňovanou pasáží s pastýřskou tematikou je: Za 13,7-9 „*Probuď se, meči, proti mému pastýři, proti reku, mému společníku, je výrok Hospodina zástupů. Bij pastýře a*

---

[144] PÍPAL, Blahoslav, *Hebrejsko – český slovník ke starému zákonu.* 2. vydání, Praha, Kalich, 1974, S. 45.

[145] DUNHAM, Kile, C. *Zechariach 11 and the eschatological shepherds*, S. 17, dostupné z: https://www.academia.edu/37125725/ZECHARIAH_11_AND_THE_ESCHATOLOGICAL_SHEPHERDS.

[146] SCHELLE, Karel, *Symbolika a zkratky (sborník z kolokvia pořádaného Katedrou společenských věd FS ČVUT v Praze a The European Society for Hisotry of Law,* Ostrava, KEY Publishing s.r.o., 2012, S. 12, dostupné online: http://www.historyoflaw.eu/czech/Symbolika_a_zkratky.pdf.

ovce se rozprchnou! K maličkým však obrátím svou ruku. Z celé země, je výrok Hospodinův, budou dvě třetiny vyhlazeny, zajdou, jen třetina v ní zbude. Tu třetinu však provedu ohněm. Přetavím je, jako se taví stříbro, přezkouším je, jako se zkouší zlato. Ti budou vzývat mé jméno a já jim odpovím. Řeknu: ‚Toto je můj lid.' A oni řeknou: ‚Hospodin je můj Bůh.'" Bensonův komentář odkazuje na použití tohoto proroctví v Novém zákoně v NZ. Mt 26,31 a Mk 14,27, kde Ježíš cituje část: „*Bij pastýře a ovce se rozprchnou!*"[147] Celkově text navozuje atmosféru třídění a tříbení. Dvě třetiny jsou odepsány a zůstane jen třetina. A ani poslední třetina to nebude mít jednoduché. Tato třetina je Hospodinův lid, který bude zkoušen. Události započnou povstáním proti Hospodinovu pastýři. První zmiňovaný verš je výrokem Hospodina, který toto povstání povzbuzuje. V komentářích ke starému zákonu je k tomuto textu uvedena poznámka: „*Když je bit pastýř, dolehne soužení i na celé stádo.*"[148] Utrpením pastýře přichází špatné doby pro celou pospolitost. V závěru proroctví však vyvstává naděje. Poslední zmiňovaná třetina lidu bude opracovávána jako drahý kov. K cennému, drahému kovu je také přirovnávána, stane se zlatem či stříbrem. Lidé se vytříbí a stanou se velmi cennými, obstojí ve zlých časech, pochopí, že patří Hospodinu. Toto poznání se projeví jejich vyznáním: „*Hospodin je můj Bůh*".

[147] *Bensonův komentář*, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/zechariah/13-7.htm.

[148] *Starý zákon překlad s výkladem, 14 – Dvanáct proroků*, přeložil Miloš BIČ, Praha, Ústřední církevní nakladatelství, 1975, S. 287.

9. Antropomorfismus pastýře v Novém Zákoně

Symbolika pastýře je přítomna i v Novém zákoně, kde je metafora božského pastýře přisouzena postavě Ježíše jakožto Božího Syna. Pojem „pastýř" byl metaforicky používán nejen pro Boha, ale i pro krále či kněze. Dobrý král či kněz je dobrým pastýřem svého lidu. V Tanachu jsou špatní vládci přirovnáváni ke špatným pastýřům a zároveň je zaslíben Boží pastýř (více v kapitole 7.1). Ježíš je vnímán jako naplnění proroctví o Božím zaslíbeném služebníku, spasiteli, pastýři, králi, mesiáši. V souvislosti s jeho osobou jsou v Novém zákoně citována starozákonní proroctví a to i ta s pastýřskou tematikou: „*A ty, Betléme, v zemi judské, zdaleka nejsi nejmenší mezi knížaty judskými, neboť z tebe vyjde vévoda, který bude pastýřem mého lidu, Izraele.*"(Mt 2,6) je citace z Micheáše (viz. kapitola 8.5). V knize skutků: „*Jako ovce vedená na porážku, jako beránek, němý, když ho stříhají, ani on neotevřel ústa.*" (Sk 8,32) jedná se o text z Izaijáše 53,7, tento text je ve skutcích vykládán Filipem a také vztažen na osobu Ježíše. Obraz používá i Pavel a vztahuje jej na následovníky Ježíše Krista: „*Jak je psáno: „Denně jsme pro tebe vydáváni na smrt, jsme jako ovce určené na porážku.*" (Ř 8,36).

„*Tu jim Ježíš řekl: „Vy všichni ode mne této noci odpadnete, neboť je psáno: ‚Budu bít pastýře a rozprchnou se ovce stáda.*" (Mt 26,31) stejnou citaci nalezneme i u Mk 14,27. Jedná se o citace ze Zacharjáše (viz. Kapitola 7.1.6). Mrázek zdůrazňuje, že roli Pastýře zde Ježíš zřetelně vztahuje na sebe a je to nejvýraznější text tohoto druhu v Matoušově evangeliu. Píše: „*Konvenčně je pastýřská role spojována s autoritou toho, kdo ochraňuje, zachraňuje a shromažďuje své ovce (přivádí ztracené zpět, srovnej Mt 28,12). Zde je však tento autoritativní obraz radikálně převrácen: pastýř tentokrát nechrání, nýbrž se musí dívat, jak jeho ovce prchají.*"[149] Jako pastýř je zbaven svých pravomocí, je zbaven své role, jeho funkce je zrušena. Musí se dívat na zkázu, kterou jeho degradace působí. Ovce jsou bez pastýře, rozprchlé – čili bez stáda, jsou v nebezpečí, opuštěné, v nejistotě a strachu. Zhroutila se jim dosavadní forma života. „*Metafora je součástí Ježíšovy předpovědi, která*

[149] MRÁZEK, Jiří. *Podobenství v kontextu Matoušova evangelia*. Jihlava: Mlýn, 2003, S. 119, ISBN 80-86498-05-0.

se vztahuje partikulárně pouze k útěku učedníků (Mt 26,56) a Petrovu zapření (Mt 26,69-75).“[150]

V Novém zákoně nalezneme i jiné starozákonní metafory s pastýřskou tematikou. Obraz „*ovce bez pastýře*“ Je užit v: Mt 9,6. Mk 6,34 paralelu najdeme v těchto starozákonních textech: Nu 27,17. 2 Pa 18,16. 1 Kr 22,17. Ez 34,5. Za 10,2. Júd 11,19. Rovněž metaforu: „*oddělování ovcí od kozlů*“ (Mt 25,32-33) nalezneme v již zmiňovaném Ezechielovi (Ez 34,17) a soud nad kozly najdeme u Za 10,3. „*V Ježíšově době se názory na pastýře různily. Ve jménu Zákona, který nemohli dost dobře zachovávat, byli házeni do jednoho pytle se zloději a zabijáky. Zaslíbení budoucího pastýře však bylo známo a ceněno. Ježíš, který toto zaslíbení naplňuje, přiřadil pastýře podle všeho k „maličkým“, kteří spolu s nevěstkami a celníky ochotně přijímají radostnou zvěst.*“[151]

Ježíš je také přirovnáván k Božímu beránku. Obě metafory: pastýře i beránka jsou vztahovány k Ježíšově osobě a to za různých okolností. Beránek Boží je častá metafora ze Zjevení (Zj 5,6. Zj 5,12. Zj 6,1-9. Zj 8,1, Zj 13,11. Zj 14,1. Zj 17,14. Zj 21,22-23). S ohledem na téma této práce je nejzajímavější verš Zj 7,17: *„neboť Beránek, který je před trůnem, je bude pást a povede je k pramenům vod života. A Bůh jim setře každou slzu z očí.“* Zde je pastýřem ustanoven Beránek. Beránek a pastýř v jedné osobě se zdá být protimluvem, jelikož beránek má být součástí stáda. Zdrobnělina obvykle označuje nedospělého jedince, který je klidný a pokojný a tito beránci byli zpravidla obětováni. Tímto je myšlen Kristus, který je označen za Beránka Božího, ale zároveň je i pastýřem Božím. V metafoře pastýře – Beránka je sloučena role obětujícího se služebníka, který je ochoten v zájmu stáda podstoupit smrt, a zároveň jako pastýř vede, pečuje a stará se.

V evangeliích se obraz Beránka Božího objevuje u Jana: „Druhého dne spatřil Jan Ježíše, jak jde k němu, a řekl: „*Hle, beránek Boží, který snímá hřích světa.*“ (J 1,29) *„Spatřil Ježíše, jak jde okolo, a řekl: „Hle, beránek Boží.“* (J 1,36). Synoptici nápadně spojují pesachovou slavnost s umučením Ježíše a ustanovením Večeře Páně (Mt 26,18-29. Mk 14,12-25. Lk 22,7-20). Apoštol Pavel také užívá obrazu pesachového beránka, ke

[150] MRÁZEK, Jiří. *Podobenství v kontextu Matoušova evangelia*. Jihlava: Mlýn, 2003, S. 190, ISBN 80-86498-05-0

[151] LÉON-DUFOUR, Xavier, ed. *Slovník biblické teologie*. Vyd. 2. Praha: Academia, 2003, S. 315, ISBN 80-200-1127-7.

kterému připodobňuje Ježíše: „*Odstraňte starý kvas, abyste byli novým těstem, vždyť vám nastal čas nekvašených chlebů, neboť byl obětován náš velikonoční beránek, Kristus.*“ (1K 5,7). Podobně je užito i v 1Pt 1,18-19: „*nebyli vykoupeni pomíjitelnými věcmi, stříbrem nebo zlatem, nýbrž převzácnou krví Kristovou. On jako beránek bez vady a bez poskvrny“* Ježíš je připodobněn k beránku, jehož oběť je nadčasová, trvalá a nepomíjející.

9.1 Téma pastýře a ovce v Synoptických evangeliích.

První užití metafory pastýře v Novém Zákoně nalezneme v již druhé kapitole Matoušova evangelia. Je zde již zmiňovaná citace proroka Micheáše. „*A ty, Betléme, v zemi judské, zdaleka nejsi nejmenší mezi knížaty judskými, neboť z tebe vyjde vévoda, který bude pastýřem mého lidu, Izraele.*“(Mt 2,6). Citace tohoto proroctví je dána do úst velekněžím a zákoníkům, kteří se snaží pomoci králi Herodovi k identifikaci místa narození mesiáše. Citace Micheášova proroctví je v Matoušově evangeliu zkrácena (viz. Mi 5,1-3).

V Lukášově evangeliu (Lk 2,8-20) jsou pastýři oveček první, kteří se dovídají o narození Spasitele. Jednalo se o dobré pastýře, kteří se střídali v hlídkách u stáda, aby jej ochránili před nebezpečím. V uvedeném příběhu je možno vnímat symboliku, kdy pastýřům stád je zvěstováno narození „Božského pastýře“, který bude pást lid a bude jeho Spasitel. Spasitel je ten, který spasí, myšleno zachrání, ochrání. Slovo spasit, je odvozeno od slova pást, ale je dokonavého vidu. Avšak slovo „spasit“ neoznačuje jen výsledek děje slova „pást“. Když někdo něco spase, tak je to zpravidla sežráno a je tím myšlena pastva a dobytek či skot. Když někdo někoho spasí, tak je zpravidla míněna duše a její záchrana.[152] Loucká v závěru svého článku k tomu poznamenává: „*Tak jako pastýři ženoucí svá stáda vraťme se ještě kruhem k témuž místu, totiž k pasení a spasení. Co tedy vlastně bylo dřív? Jisto je jen tolik, že pásti zprvu znamenalo chránit (hlídat, pozorovat) – snad trochu duši, trochu ovce.*“[153] Pastýři stád, kterým bylo oznámeno narození Krista, byli tedy také spasiteli svých ovcí. Právě jim, kteří znají práci pastýře a její náročnost, je

[152] LOUCKÁ Pavla, *Od pasení k spasení nebo naopak?,*časopis Vesmír 1997/12, dostupné z: https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1997/cislo-12/od-paseni-k-spaseni-nebo-naopak.html.

[153] LOUCKÁ Pavla, *Od pasení k spasení nebo naopak?,* časopis Vesmír 1997/12, dostupné z: https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1997/cislo-12/od-paseni-k-spaseni-nebo-naopak.html.

sděleno, že narodil někdo, kdo se takto bude starat o ně. Tento se rodí v chlévě a je uložen do jeslí, do krmelce pro ovce, kozy a dobytek. Pastýř, který už začíná svůj život uprostřed stáda a s pastýři.

V Lukášově líčení narození Ježíše je možno vnímat symboliku s pastýřskou tematikou. Označení Ježíše po narození jako Spasitele užívá jen Lukáš, Matouš ve svém líčení narození Krista tento titul nepoužívá. Marek a Jan narození nelíčí. „*Nebojte se, hle, zvěstuji vám velikou radost, která bude pro všechen lid. Dnes se vám narodil Spasitel, Kristus, Pán, v městě Davidově. Toto vám bude znamením: Naleznete děťátko v plenkách, položené do jeslí*.“ (Lk 2,10-12) Johnson k tématu „spása“ uvádí: „*Lukáš uvádí téma „spásy“, které je v jeho díle ústřední: Ježíš je také Spasitel (Lk 2,11) a přináší spásu (Lk 2,30, Lk 19,9), zvěst o Ježíšovi, kterou hlásají apoštolové, je rovněž zvěst o spáse (Sk 13,26. Sk 28,28). Ačkoli jazyk „spásy“ je v Tóře zcela běžný (viz např. Dt 32,15. Ž 34), Lukášovu dikci asi zvlášť ocenili helénističtí čtenáři, pro něž titul „sótér“mohl označovat bohy a mudrce (viz např. Dión Chrýsostomos, Řeč 12,74 a 32,18).*“[154]

V Matoušově evangeliu nalezneme protikladnou metaforu „ovce a vlk“. Ovce je klidná, bezelstná a poslušná a k ní jako opozitum je užit vlk. Vlk je dravé, lstivé, nevyzpytatelné zvíře. Jedná se zoomorfní užití dualismu dobra a zla. Tuto metaforu najdeme v Mt 7,15: „*Střeste se lživých proroků, kteří k vám přicházejí v rouchu ovčím, ale uvnitř jsou draví vlci*.“ Matouš upozorňuje na kontrast vnitřního a vnějšího člověka – v tomto případě falešného proroka. Vnějškově vypadá jako ovce, je součástí stáda – Izraele ale vnitřně je vlkem. Jeho ovčí podoba je zákeřná maska. Vlk ve stádě napáchá nespočetné škody, o život zpravidla přijde nejedna ovce. Obdobný obraz užívá i česká lidová slovesnost: „*Vlk v rouše beránčím*.“ a díky užívání tohoto přísloví je nám biblický verš bližší.

Dualismus ovce-vlk je také v Lk 10,3: „*Jděte! Hle, posílám vás jako ovce mezi vlky*.“ Podobně i v Mt 10,16: „*Hle, já vás posílám jako ovce mezi vlky; buďte tedy obezřetní jako hadi a bezelstní jako holubice*.“ Tento verš je plný zoomorfních metafor. V něm je poměr obrácen. Není vlk ve stádě s ovcemi, ale ovce jsou poslány k vlkům. Mrázek k textu uvádí: „T*i, mezi které jsou učedníci posláni, mohou být současně zmatenými a ztracenými ovcemi*

[154] JOHNSON, Luke Timothy, HARRINGTON, Daniel J., ed. *Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. Sacra pagina, S. 62, ISBN 80-7192-560-8.

– lidmi v podstatě nešťastnými (neboť k takovým jsou učedníci přednostně posláni), a při tom vlky, kterými jsou učedníci vydáni na pospas. Právě spojení obojího dává realistický obraz situace. Učedníci sami jsou pak posláni s úkolem pastýřů, ale vybavením pouhých ovcí. Důraz je na druhé části této výpovědi: učedníci nevycházejí k misii z pozice autority (pastýřů) ani síly (vlků), nýbrž z pozice bezbranných, která jim jedině dává věrohodnost a dokonce paradoxně propůjčuje razanci vlků mezi ovcemi."[155] Jedná se o velmi nebezpečné, život ohrožující vyslání, vyžadující obezřetnost. Zároveň jsou v tomto verši učedníci vybízení k bezelstnosti. Lstivost, zákeřnost je vlastnost vlků, ne ovcí. Je to pobídka k opravdovosti, přímosti, čestnosti. Mrázek se také zaobírá metaforou holubice a hada: „*Had a holubice vytvářejí poněkud nesourodou dvojici. Přitom význam holubice je zde poměrně jednoznačný: „akerajos" znamená bezelstnou nevinnost, která v křesťanském úzu může mít zabarvení až prostomyslnosti, a bezelstnost holubice měla proverbiální charakter. Otázkou je interpretace hada, který může být pojímán buď jako plachý nebo jak chytrý, úskočný, lstivý… Pokud bychom vyšli z Matoušem preferovaného významu, mohli bychom „hada" i „holubici" interpretovat shodně, bez vnitřního napětí: jednejte (uprostřed tohoto zkaženého a nebezpečného světa) tak prozíravě, abyste zůstali bezúhonní. Buďte bezelstní vůči jeho svodům, prozíraví vůči jeho nástrahám.*"[156]

„Ovce bez pastýře" je metafora, kterou užívá Ježíš při pohledu na zástupy lidí, kteří jej s důvěrou v jeho pomoc pronásledovaly v situaci, kdy chtěl odpočívat na opuštěném místě. Bylo mu jich líto: „*Když Ježíš vystoupil, uviděl velký zástup a bylo mu jich líto, protože byli jako ovce bez pastýře. I začal je učit mnohým věcem*." (Mk 6,34). V Markově evangeliu je východisko ze situace lidu výuka, učení, výchova. Ježíšovi bylo líto, v jakém jsou stavu a že o ně nikdo nepečuje. Jsou jako ovce bez pastýře a jako hlavní východisko z jejich stavu vnímal učení. Ježíš se tedy stal jejich pastýřem. V následujících verších se dovídáme o zázračném nasycení. Ježíš tedy jako pastýř svého lidu nejen vychovává a vede, ale stará se i o dobrou a klidnou pastvu – o nasycení. Pečuje o psychickou i fyzickou stránku svých oveček.

---

[155] MRÁZEK, Jiří. *Podobenství v kontextu Matoušova evangelia*. Jihlava: Mlýn, 2003, S. 66, ISBN 80-86498-05-0.

[156] MRÁZEK, Jiří. *Podobenství v kontextu Matoušova evangelia*. Jihlava: Mlýn, 2003, S. 67-68, ISBN 80-86498-05-0.

Matouš pojednává o stejné situaci ale trochu odlišně: „*Když viděl zástupy, bylo mu jich líto, protože byli vysílení a skleslí jako ovce bez pastýře.*“ (Mt 9,36) Zástupy byly vysílené a skleslé, ale původ jejich vysílení nebyl v následování Ježíše. Jednalo se o celkový stav izraelského lidu. Verši předchází text o uzdravování nemocí a kázání příchodu Božího Království. Stav vysílenosti a skleslosti zástupu je důsledkem nepřítomnosti funkčních pastýřů, kteří by o své stádo dbali. Daniel Harrington překládá verš následovně: „*Když uviděl zástupy, bylo mu jich líto, protože byli rozervání a rozptýleni jako ovce bez pastýře.*“[157] Harrington text vykládá následovně: „*Ježíš se slitovává nad svým lidem (viz Mt 14,14. Mt 15,32. Mt 20,34) a chce být jeho pastýřem. Nouzi stáda zdůrazňuje přidání dvou participií: „byli rozerváni a rozptýleni“.*“[158] Obraz ovcí bez pastýře je v Bibli užit vícekrát: Nu 27,17. 2 Pa 18,16. 1 Kr 22,17. Ez 34,5. Za 10,2. Júd. 11,19, Mk 6,34

V Ježíši jejich stav vzbuzuje lítost a touhu pomoci, vnímá, že je potřeba mnoho lidí, kteří pomůžou v zoufalé situaci: „*Žeň je velká, dělníků málo.*“ (Mt 9,37). Uvedený verš zní naléhavě, jelikož žně je potřeba konat v pravý čas. Ani pozdě ani brzy. A pokud je žeň velká a málo dělníků, znamená to, že budou kvůli nedostatku dělníků zbytečné ztráty. V následující kapitole v návaznosti na uvedené citace, Ježíš vybere svých dvanáct učedníků a vysílá je ke ztraceným ovcím: „*Jděte raději ke ztraceným ovcím z lidu izraelského*“ (Mt 10,6). Mrázek k uvedenému píše: „*Ovce bez pastýře jsou tradičním obrazem národa bez pravých vůdců, v ještě základnějším významu pak obrazem zmateného dezorientovaného množství. Jestliže na tuto situaci reaguje Ježíš tím, že se „smiluje“ a vzápětí vysílá učedníky, je každý čtenář nutně přiveden na myšlenku, že Ježíš vysílá učedníky jako pomoc ovcím bez pastýře, a tedy jako „pastýře“ zástupů. Tento dojem je posílen veršem 10,6.*“[159]

V Matouši a Markovi je již zmíněná citace proroka Zacharjáše: „*Budu bít pastýře a ovce se rozprchnou*.“ (Mt 26,31. Mk 14,27). Ježíš se identifikuje s trpícím pastýřem

---

[157] HARRINGTON, Daniel J., ed. *Sacra Pagina: evangelium podle Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, S. 161, ISBN 80-7192-423-7.

[158] HARRINGTON, Daniel J., ed. *Sacra Pagina: evangelium podle Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, S. 161, ISBN 80-7192-423-7.

[159] MRÁZEK, Jiří. *Podobenství v kontextu Matoušova evangelia*. Jihlava: Mlýn, 2003, S. 65, ISBN 80-86498-05-0.

a zároveň předpovídá rozklad učednického společenství. Donahue verš dává do souvislosti s Mk 6,34, kde je Ježíš přirovnán k soucitnému pastýři.[160]

V Matoušově evangeliu nalezneme metaforu oddělování ovcí od kozlů: „*I oddělí jedny od druhých, jako pastýř odděluje ovce od kozlů, ovce postaví po pravici a kozly po levici. Tehdy řekne král těm po pravici: ‚Pojďte, požehnaní mého Otce, ujměte se království, které je vám připraveno od založení světa.*“ Mt 25,32-34. Metaforu třídění, oddělování ovcí od ovcí užívá v Tanachu prorok Ezechiel (34,7) O kozlech ve stádu s ovcemi pojednáváme v kapitole 8.6 a kapitole 6.2. Zajímavostí je oddělování nejen druhu skotu – ovce a kozy, ale i oddělování dle pohlaví – samec a samice.

Oddělování dle druhu se zdůvodňuje rozdílnými potřebami jednotlivých druhů skotu. Přes den jsou ovce a kozy schopné společné pastvy, dokonce, jak již bylo zmíněno, společná pastva je z určitých hledisek výhodná a s odkazy na biblické verše tato praxe byla častá (viz kapitola 6.2 a 3). Harrington uvádí, že: „*Večer pastýř oddělí ovce od kozlů, protože kozlové musejí být v noci v teple (chlad jim škodí), zatímco ovce dávají přednost spánku pod širou oblohou. Protože ovce jsou cennější, je s nimi v tomto podobenství lépe zacházeno.*“[161] Ovce jsou také cennější z hlediska svého pohlaví, samice jsou důležité do chovu, každý rok porodí průměrně dvě mláďata, někdy i více. Jsou zárukou úspěšné obživy, slibné budoucnosti. Kdežto kozlové jsou určeni na porážku. Jsou cenní, ale jen jako „maso“ jako zdroj momentální obživy, až na pár výjimečných jedinců, kteří jsou vybráni jako plemenní samci, určení k rozmnožování.

V této metafoře je Ježíš připodobněn k pastýři, který v den posledního soudu bude rozdělovat lidi, tak jako rozděluje pastýř ovce od kozlů. Z výše uvedeného vyplývá, že kozlové nemají budoucnost. V úvodní části tohoto textu (Mt 6,32) je napsáno, že se před Synem člověka shromáždí všechny národy. Rozdělování se tedy týká všech lidí, ne jen Izraelců. Ovce budou kralovat a kozlové jsou zatraceni. Mrázek zmiňuje důležitý fakt: „*Úvodní scéna totiž evokuje Soud, předpokládaný v některých apokalypsách, kdy národy jdou vstříc záhubě, protože nejsou Izraelem, nebo v lepším případě jsou souzeny podle toho,*

---

[160] DONAHUE, John R. a Daniel J. HARRINGTON. *Evangelium podle Marka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005 [i.e. 2006]. Sacra pagina, S. 404, ISBN isbn80-7192-915-8.

[161] HARRINGTON, Daniel J., ed. *Sacra Pagina: evangelium podle Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, S. 384, ISBN 80-7192-423-7.

jak se chovaly k Vyvolenému lidu. V podobenství není posuzován národ nýbrž jednotlivec, a to podle toho, jak se chová k těm posledním ve své blízkosti.“[162]

V Matoušovi (26,31) a Markovi (14,27) nalezneme starozákonní citaci Zacharjáše: „*Bij pastýře a ovce se rozprchnou*.“ (Za 13,7) o tomto textu bylo pojednáno v kapitole Antropomorfismus v Novém Zákoně (viz kapitola 9). V tomto textu se Ježíš zřetelně ztotožňuje s „pastýřem“.

9.1.1 Podobenství „O ztracené ovci“

Podobenství o ztracené ovci nalezneme v Matoušovi, Lukášovi a také v apokryfním Tomášově evangeliu.

Citace z Matouše: „*Co myslíte? Má-li někdo sto ovcí a jedna z nich zabloudí, nenechá těch devadesát devět na horách a nejde hledat tu, která zbloudila? A podaří-li se mu ji nalézt, amen, pravím vám, bude se z ní radovat víc než z těch devadesáti devíti, které nezabloudily. Právě tak je vůle vašeho nebeského Otce, aby nezahynul jediný z těchto maličkých.“*

Mt 18,12-14

Citace z Lukáše: „*Pověděl jim toto podobenství: „Má-li někdo z vás sto ovcí a ztratí jednu z nich, což nenechá těch devadesát devět na pustém místě a nejde za tou, která se ztratila, dokud ji nenalezne? Když ji nalezne, vezme si ji s radostí na ramena, a když přijde domů, svolá své přátele a sousedy a řekne jim: ‚Radujte se se mnou, protože jsem nalezl ovci, která se mi ztratila.‘ Pravím vám, že právě tak bude v nebi větší radost nad jedním hříšníkem, který činí pokání, než nad devadesáti devíti spravedlivými, kteří pokání nepotřebují.“*

Lk 15,3-7

V Lukáši je podobenství více rozvinuté. Oba evangelisté začínají podobenství řečnickou otázkou. Oslovují čtenáře, u kterých předpokládají, že jim je událost v podobenství známá a ví, co jim posluchači odpoví. Od domnělé pozitivní odpovědi je podobenství odvozené.

---

[162] MRÁZEK, Jiří. *Podobenství v kontextu Matoušova evangelia*. Jihlava: Mlýn, 2003, S. 185, ISBN 80-86498-05-0.

V podobenství tedy pastýř ztratí ovci, Matouš užívá obrat pasivní, kdy ovce sama zabloudí. Jakmile to zjistí, nechá poměrně početné stádo a jde ji hledat. Matouš zanechává stádo na horách, Lukáš na pustém místě. Mánek tuto neshodu vysvětluje: „*Tento rozdíl bývá někdy vykládán v souvislosti s galilejskou nesnází při vyslovování některých aramejských hlásek. Víme o těchto nesnázích z pašijové historky o Petrovi (Mk 17,70 a par.). Mimo jiné prý Galilejci vyslovovali začáteční „d" u slov jako „t". Tak kořen „dura", který označuje ohradu, v níž byly drženy ovce, byl změněn na „tura", horu. Podle tohoto výkladu původní aramejské podání mluvilo o pastýři, který nechal devětadevadesát ovcí v ohradě a šel hledat jednu ztracenou. Rozdíl mezi Lukášem a Matoušem je pak vysvětlován takto: „tura" znamenalo nejenom horu, ale také opuštěnou, neobývanou krajinu, takže Lukáš mohl slovo chápat jako „poušť".*"[163] Harrington upozorňuje, že: „*Bůh slibuje, že bude jednat jako pastýř: „Ztracenou vypátrám, zaběhlou přivedu zpět" (Ez 34,16).*"[164] Mrázek si klade otázku, zda pastýř jedná rozumně, ponechá-li devadesát-devět ovcí bez dozoru, o samotě a vydá se hledat jednu zbloudilou. „*Je oněch 99 zatím ponecháno bez dohledu a na pospas? Je záchranná výprava pastýře realistický nebo provokativně absurdní rys?*"[165] Myslíme si, že podobenství se opírá o fakt, že ve stádu jsou ovce více chráněné a nejsou tedy tak ohrožené jako ta zbloudilá. O zabezpečení stáda se v podobenství nemluví, ale to neznamená, že nebylo. Možná se s ním automaticky počítá.

V Lukáši pastýř jde za zbloudilou a hledá, dokud ji nenalezne. V Matouši nalezení není tak jisté, je zde užit obrat: „*Podaří-li se mu ji nalézt*". Matouš počítá s tím, že nalezení ztracené ovce není samozřejmé a je obtížné. V Tomášově evangeliu je zbloudilá ovce ta největší, tím spíše je pastýř motivován k jejímu nalezení.[166] Lukáš uvádí, že pastýř nese ovci na ramenou, toto Matouš vynechává.

---

[163] MÁNEK, Jindřich. Ježíšova podobenství, Praha, Blahoslav v ústředním církevním nakladatelství, 1972, S. 85.

[164] HARRINGTON, Daniel J., ed. *Sacra Pagina: evangelium podle Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, S. 293, ISBN 80-7192-423-7.

[165] MRÁZEK, Jiří. *Podobenství v kontextu Matoušova evangelia*. Jihlava: Mlýn, 2003, S. 119, ISBN 80-86498-05-0.

[166] JOHNSON, Luke Timothy, HARRINGTON, Daniel J., ed. *Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. Sacra pagina, S. 254, ISBN 80-7192-560-8.

Klademe si otázku, jak pastýř zjistil, že mu ovce chybí? Při pastvě pohybujícího se stáda o sto kusech je prakticky nemožné v průběhu dne zjistit, že nějaký kus chybí. Jednou možností je, že pastýř zaběhnutou ovci zahlédne. V tomto případě je prakticky reálné ji najít, avšak chytit ji na volném prostranství je úkon náročnější. Musí ji svépomocí zahnat zpět do stáda – je obtížné ji chytit a nést na ramenou. Chycení ovce uvězněné ve špatném terénu je jednoduší. Pokud ji však viděl, pravděpodobně není nikde zaklíněná. Musela čerstvě odběhnout a je kousek od stáda a v tomto případě je úkon nahození ovce na ramena zbytečný a nesmyslný, jelikož nahození ovce na ramena je úkon fyzicky obtížný.

Druhou možností je, že ztrátu zjistí večer při počítání kusů pod holí u ovčince. V takovém případě ponechat stádo bezprizorně je bezpečnější, jelikož ovčince byly budovány s ohledem na bezpečnost stáda. Nalezení ovce je však velmi náročným úkonem s nejistým výsledkem. Radost z nalezení je pak výrazně větší. Chycení ovce je v případě, že ovce je na volném prostranství, těžkým úkolem. Pomoci pastýři může jeho hůl. Je však pravděpodobné, že ztrátu způsobilo nejen zaběhnutí ovce, ale i její uvíznutí v rokli, křoví, či nepřístupném terénu. Ovce také může být zraněná nebo slabá vysílením. V tomto případě je odchyt ovce jednoduchý, o to náročnější je ovci donést či dovést do ovčince. Zraněná ovce se pohybuje obtížně a vysílenou ovci nelze přimět k tomu, aby vstala a šla. Ovce tvrdohlavě leží a pastýři nezbývá nic jiného, než ji nést. V této situaci je představa pastýře nesoucího ovci na ramenou reálná.

Pastýř v uvedeném podobenství je pečující, ošetřující, milující a obětavý. Nést ovci není jednoduchý úkol, ovce pravděpodobně nebude nehybná a svými pohyby bude nesení pastýři komplikovat. Ovce také není lehká, jedná se přibližně o padesát kilo na ramenou. Tato druhá možnost zjištění ztráty ovce se mi jeví jako pravděpodobněji míněná v uvedených biblických citacích, při tomto výkladu podobenství je bezpečí stáda zajištěno (viz. výše).

Pastýř s ovcí na ramenou byl častým námětem k vyobrazení Ježíše v rané křesťanské tvorbě. V této Lukášově poznámce může být i snaha přeznačkovat obraz boha Herma, který byl zpodobňován jako pastýř s ovcí na ramenou (viz. přílohy 1-4, viz. kapitola 4.). Obraz v sobě nese maximální péči ze strany pastýře. Jeho ochranu, úctu, obětavost, péči a lásku ke zvířeti.

V Lukášově evangeliu po nalezení svolá sousedy, v Matouši se raduje sám. V Tomášově evangeliu: „*Oslovuje samu ovci: „Mám tě rád víc než těch devadesát devět.*“[167] Všichni vyjadřují ve svém podobenství speciální vztah ke ztracené a nalezené ovci. Tím, že pastýř musel vyvinou úsilí o její záchranu, vytvořil si k ní větší pouto. Zároveň má radost, že jeho práce nebyla marná. Z podobenství také vyvstává obraz individuálního přístupu či individuálního vedení ovce ze strany pastýře v případě potřeby.

V Lukášově evangeliu jsou ztracenou ovcí míněni celníci a hříšníci (Lk 15,1). Mánek dodává: „*Mezi hříšníky byli počítání ti, kdo pohrdali náboženssko-mravními předpisy, ale i lidé mravně narušení. A o těchto lidech se říká, že přicházeli k Ježíšovi, že je přitahoval. A Ježíš je uměl oslovit, uměl s nimi jednat! Nic jim nevyčítal, ale měl je rád, jako má rád pastýř ztracenou ovci. Farizeové a zákoníci všech časů to nedovedou pochopit.*“[168] Výkladem tohoto podobenství se v historii zabývali i významní teologové jako Tertulián, který v podobenství spatřoval důraz na Boha ochotného odpouštět. Tomáš Akvinský a Kalvín vnímali osobu pastýře jako metaforu Boha, plného milosti, radujícího se nad hříšníkem činícím pokání.[169]

9.2 Téma pastýře a ovce v Janově evangeliu

Janovo evangelium je specifické svou látkou i svým hlubokým zpracováním jednotlivých témat. Jan metaforicky užívá obraz Beránka Božího (J 1,29. J1,36) pro Ježíše (viz kapitola 9.). Tím jej zasazuje do schématu izraelského kultu, který označením Ježíše jako beránka značně přeformulovává a dává celému ritu jiný obsah. Co se týče metafory pastýře, v Janově evangeliu se nachází kapitola o „Dobrém Pastýři“, ke kterému se Ježíš přirovnává.

---

[167] JOHNSON, Luke Timothy, HARRINGTON, Daniel J., ed. *Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. Sacra pagina, S. 254, ISBN 80-7192-560-8.

[168] MÁNEK, Jindřich. Ježíšova podobenství, Praha, Blahoslav v ústředním církevním nakladatelství, 1972, S. 87.

[169] ECK, Ernest, Van. *In the Kingdom everybody has enough -A social -scietific and realistic reading of the parable of the lost sheep*. S. 1-2, dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/275523019_In_the_kingdom_everybody_has_enough_-_A_social-scientific_and_realistic_reading_of_the_parable_of_the_lost_sheep_Lk_154-6.

9.2.1 Podobenství „O dobrém pastýři“

„Amen, amen, pravím vám: Kdo nevchází do ovčince dveřmi, ale přelézá ohradu, je zloděj a lupič. Kdo však vchází dveřmi, je pastýř ovcí. Vrátný mu otvírá a ovce slyší jeho hlas. Volá své ovce jménem a vyvádí je. Když je má všecky venku, kráčí před nimi a ovce jdou za ním, protože znají jeho hlas. Za cizím však nepůjdou, ale utečou od něho, protože hlas cizích neznají.“ Toto přirovnání jim Ježíš řekl; oni však nepochopili, co tím chtěl říci. Řekl jim tedy Ježíš znovu: „Amen, amen, pravím vám, já jsem dveře pro ovce. Všichni, kdo přišli přede mnou, jsou zloději a lupiči. Ale ovce je neposlouchaly. Já jsem dveře. Kdo vejde skrze mne, bude zachráněn, bude vcházet i vycházet a nalezne pastvu. Zloděj přichází, jen aby kradl, zabíjel a ničil. Já jsem přišel, aby měly život a měly ho v hojnosti. Já jsem dobrý pastýř. Dobrý pastýř položí svůj život za ovce. Ten, kdo není pastýř, kdo pracuje jen za mzdu a ovce nejsou jeho vlastní, opouští je a utíká, když vidí, že se blíží vlk. A vlk ovce trhá a rozhání. Tomu, kdo je najat za mzdu, na nich nezáleží. Já jsem dobrý pastýř; znám své ovce a ony znají mne, tak jako mě zná Otec a já znám Otce. A svůj život dávám za ovce. Mám i jiné ovce, které nejsou z tohoto ovčince. I ty musím přivést. Uslyší můj hlas a bude jedno stádo, jeden pastýř.

J 10,1-16

Výše citovanému textu předchází Ježíšovy výroky na adresu farizeů: „a*by ti, kdo nevidí, viděli, a kdo vidí, oslepli*.“ (J 9,39). Jim vypráví podobenství „O dobrém pastýři“, kterým se snaží vysvětlit předešlé verše. Ježíš sám sebe nejprve označuje za „dveře do ovčince“ (J 10,7) a pak za „dobrého pastýře“ (J 10,11).

První část podobenství pojednává především o dveřích u ovčince a jejich významu. Posluchač podobenství je seznámen se dvěma možnostmi, jak je možné do ovčince vejít. Jedna se jeví jako správná a druhá špatná. Lupiči a zloději nechodí do ovčince dveřmi. Chodí jinou, nelegální cestou, což odkrývá jejich úmysly. Nejedná se tedy o pozitivní postavy. Jsou to lidé, kteří k ovcím nemají žádný vztah, a o ovce jim nejde, jde jim o zisk a jejich vlastní užitek. Nejdou dveřmi pravděpodobně proto, že ve dveřích spával pastýř, který hlídal stádo před nebezpečím – dravou zvěří a lupiči (viz kapitola 2). Dveře byly zpravidla střežené, jelikož to bylo místo, ze kterého hrozilo nebezpečí. Dveřmi je nejjednodušší do ovčince vniknout a jsou místem, kde přebývá pastýř, tudy

vchází za ovcemi, ve dveřích je počítá, ve dveřích spí, aby ovečky hlídal. Tento obraz lupičů vkrádajících se do ovčince je v podobenství zmíněn dvakrát (J 10,7 a J 10,9). *„Ježíš je prostředníkem, který dává ovcím vše, co potřebují k životu… Zloděj přichází, jen aby kradl, zabíjel a způsobil zkázu. Ti, kteří přicházeli před Ježíšem a tvrdili o sobě, že jsou pastýři – ve skutečnosti jsou však jen zloději a lupiči – nepřináší život. Ježíš přišel, aby ovce měly pastvu, a tedy život, a aby ho měly ve větší plnosti.*“[170]

Dveře jsou důležitým komponentem ovčince i v symbolickém pohledu. Jsou jakýmsi hraničním přechodem mezi stádem a okolním světem. Jsou místem setkání s pastýřem. Dveře otevřené pastýřem jsou symbolem něčeho nového, nového dne na pastvě, zárukou budoucnosti. Ježíš se v první části nepřipodobňuje k pastýři, který spí ve dveřích, ale jde dál. Říká: „Já jsem dveře“. Jeho přítomnost, ochrana, péče u vchodu je absolutní. Dveře jsou tam stále. Pastýř může odběhnout, může jej něco vyrušit, ale dveře jsou stálou, nehybnou, pevnou součástí ovčince a zároveň jsou hranicí mezi ovčincem a pastvinami. Jen těmito dveřmi ovce musí projít, aby se dostaly na pastvu. Ježíš tímto příměrem farizeům říká, že jen skrze něj vede cesta: *„Kdo vejde skrze mne, bude zachráněn, bude vcházet i vycházet a nalezne pastvu.“*

Dveře jsou legálním vstupem do ovčince, dveřmi lupiči a zloději nechodí. Ježíš říká, že ti, co byli před ním, byli těmi zloději a lupiči, s nimiž není možné chodit na pastvu, přes ně cesta nevede, ovce ohradu špatně přelezou nebo přeskočí a za ohradou je nikdo nečeká. Zloděj si vezme, co chce a o ovce se nezajímá. Ovce, která následuje zloděje nebo lupiče je v ohrožení života, ocitne se osamocená, bezprizorní někde za ohradou bez ochrany a péče ze strany pastýře.

Ježíš slibuje, že dveře budou plnit svou funkci – budou jimi procházet na pastvu a budou mít život v hojnosti. Následně navazuje výrokem, kde si přisvojuje obraz dobrého pastýře. Ježíš je tedy dveřmi – pevnými, stálými, bezpečnými, které umožňují nový život na pastvě a zároveň je pastýřem, a to dobrým. Je tedy stále přítomen u svých oveček. Pečuje o ně, vede je, ovečky jej znají. Již bylo zmíněno, že ovce rozeznají zvuky a hlas svého pastýře, rozpoznání těchto zvuků jim umožňuje chovat se opatrně a

[170] MOLONEY, Francis J., HARRINGTON, Daniel J., ed. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. Sacra pagina, S. 325, ISBN 978-80-7192-991-8.

udržovat si bezpečnou vzdálenost od ostatních lidí. Díky tomu, že poznají zvuky, či hlas svého pastýře mohou mu komunikovat své potřeby, ale pastýř musí umět rozumět svým ovečkám a rozpoznat co potřebují (viz kapitola 2). Chodí před nimi – svým způsobem jim prošlapává cestu, bere veškeré nebezpečí na cestě na sebe a ovce mohou s důvěrou kráčet za ním.

Ježíš je připodobněn k tomuto dobrému pastýři, je ochoten položit svůj život za ovce, aby je ochránil před predátorem. Vyhraňuje se vůči těm, kteří pracují jen za mzdu a nejsou ochotni v případě nebezpečí stádo chránit – stádo opouští a utíkají do bezpečí. Zde je možné spatřovat odkaz na starozákonní texty o nevěrných pastýřích a vůdcích Izraele (Iz. 56,11. Jer 10,21. Jer 12,10. Jer 23,1-8. Ez 34,22-27, Za 10,2-3, Za 11,4-17) a Boha jako dobrého pastýře, který se zastane svého lidu.

Dále je zmíněno, že každá ovce zná své jméno (J 10,3) a její jméno zná i pastýř. Nejedná se o anonymní bezejmenné kusy. Ovce mají se svým pastýřem osobní vztah. Ježíš jako pastýř není nadzemským Bohem, ale je uprostřed svého lidu – stáda, je v něm. Nejedná se tedy o stádo, kde jsou ovce jen číslem, určujícím jejich počet. Pastýř ovci podle jejího jména volá. Ovce díky svému jménu mají svou identitu. Jméno je činí výjimečnými, ojedinělými kusy.

V závěru Ježíš provokuje farizee tím, že existují ovce, které jsou z jiného ovčince, a které budou přivedeny na stejnou pastvu. Ovčincem je míněn Izrael.[171] Ježíš upozorňuje na to, že přivede jiné ovce a bude jeden pastýř a jeden ovčinec. Moloney dodává: „*Představa jednoho pastýře, který vede jeden Boží lid, má kořeny v biblické tradici (Mi 5,3-5. Jer 3,15. Jer 23,4-6, Ez 34,23-24) a přetrvává i v pozdější židovské literatuře (ŽŠal 17,24.40. CD 13,7-9, 2Bar 77,13-17), Ježíš však říká víc. Neodvrhuje tradiční představu dobrého pastýře, rozšiřuje ji však způsobem, který tato tradice neznala. Dobrý pastýř pokládá život za své ovce pro své spojení s Otcem (v. 15). Ježíš do svého ovčince vtáhne i svět mimo Izrael tím, že se dobrovolně vydá na smrt (v. 16).*“[172]

---

[171] MOLONEY, Francis J., HARRINGTON, Daniel J., ed. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. Sacra pagina, S. 326, ISBN 978-80-7192-991-8.

[172] MOLONEY, Francis J., HARRINGTON, Daniel J., ed. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. Sacra pagina, S. 327, ISBN 978-80-7192-991-8.

Po slovech o jednom ovčinci a jednom pastýři následují výroky o tom, že Ježíš a Otec jsou jedno: *„Ale vy nevěříte, protože nejste z mých ovcí. Moje ovce slyší můj hlas, já je znám, jdou za mnou a já jim dávám věčný život: nezahynou navěky a nikdo je z mé ruky nevyrve. Můj Otec, který mi je dal, je větší nade všecky, a nikdo je nemůže vyrvat z Otcovy ruky. Já a Otec jsme jedno.*" (Jan 10,26 – 30). Otec a Ježíš patří k sobě a jsou od sebe neoddělitelní. Jsou tím jedním pastýřem a jejich lid bude tím jedním stádem v jednom Ovčinci. Svěřené ovce jsou v jeho rukou, jsou tam natrvalo, nic a nikdo je z té ruky nevyrve. Mohou si být jistí trvalou přítomností Hospodinovy ruky. Ruka symbolizuje bezpečí, lásku, něhu, pomoc. Novotný ke slovu ruka v biblickém slovníku uvádí: „*Ruka Hospodinova je symbolem neodolatelné jeho moci. Ruka Hospodinova nad prorokem znamená božskou inspiraci. Je-li s někým ruka Hospodinova, znamená to prozřetelné laskavé a otcovské jeho vedení. Být v ruce Otcově je totéž jako být jeho majetkem a stát pod jeho svrchovanou ochranou.*"[173]

9.2.2 Rozhovor se Šimonem Petrem

Dalším významným textem, s pasteveckou tematikou, nalezneme v závěru evangelia po Ježíšově vzkříšení ve 21. kapitole:

„Když pojedli, zeptal se Ježíš Šimona Petra: „Šimone, synu Janův, miluješ mne víc než ti zde?" Odpověděl mu: „Ano, Pane, ty víš, že tě mám rád." Řekl mu: „Pas mé beránky!" Zeptal se ho podruhé: „Šimone, synu Janův, miluješ mne?" Odpověděl: „Ano, Pane, ty víš, že tě mám rád." Řekl mu: „Buď pastýřem mých ovcí!" Zeptal se ho potřetí: „Šimone, synu Janův, máš mne rád?" Petr se zarmoutil nad tím, že se ho potřetí zeptal, má-li ho rád. Odpověděl mu: „Pane, ty víš všecko, ty víš také, že tě mám rád." Ježíš mu řekl: „Pas mé ovce!"

Jan 21,15-17

Tento známý text mluví o předání či delegování pastýřské role na Petra. Ježíš v 10. kapitole sám sebe označuje za „Dobrého Pastýře" (J 10,14) a nyní, když končí jeho pozemský život, deleguje pasteveckou funkci na Petra. Z tohoto textu se odvozuje papežský primát, kdy papež je označován za nástupce apoštola Petra. Text ale nehovoří

[173] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník*, Praha, Kalich, 1956. S. 812-813.

o dědičném Petrově úřadu a výlučnost tohoto výkladu zastiňuje další možné exegeze textu. Bultmann komentuje Petrovu úlohu: „*Jakákoli tendence ve smyslu církevní politiky – například podpora autority římské obce – je veršům 15-17 zcela vzdálená.*“[174]

Jedná se o stejného Petra, kterému Ježíš předpověděl, že jej třikrát zapře, a tak se také stalo (J 13,38 a J 18,15-27). Před touto zkušeností byl Petr nejhorlivější učedník, který suverénně mluvil o tom, že je ochoten položit život za Ježíše (J 13,37) při zatčení tasí meč a chce bránit Mistra silou. Jeví se jako ukvapený až zbrklý a pak přijde chvíle, kdy zklame (především sám sebe) a třikrát Krista zapře. Je dost pravděpodobné, že po této zkušenosti se bude bránit expresivním výrazům a ve svých výrocích bude zdrženlivější, protože si uvědomil svou slabost.

V tomto rozpoložení se jej Ježíš ptá, zda jej miluje. Je to těžká otázka po tom, co je sám sebou zklamaný a zlomený. Pravděpodobně opravdu chtěl položit život za Mistra, ale pak na něj dolehly všechny souvislosti a přemohl jej strach a nebyl toho schopen.

Po Ježíšově otázce mohla následovat další otázka: „Tak když mě miluješ, proč si mě zapřel?“ Je pravděpodobné, že tato výčitka zazněla v jeho hlavě. Pravděpodobně se bál užít tak silný výraz „milovat“ a říká: „*Ano pane, ty víš, že tě mám rád.*“ Kdyby tato otázka zazněla na konci 13. kapitoly Janova evangelia, jsem přesvědčena, že v horlivosti sobě vlastní by Petr okamžitě odpověděl: „*Ano, miluji tě víc než ti zde.*“ Teď si tím není tak jistý a srovnání se vyhýbá. Poznal svou slabost a v pokoře a opravdovosti říká, že má Ježíše rád. K tomuto srovnání „*víc než ti zde*“ se vyjadřuje Moloney následovně: „*Někdy se objevují názory, že tato otázka se týká nástrojů jeho rybářského řemesla. Pravděpodobnější však je, že se jedná o srovnání Petrovy lásky k ostatním učedníkům a jeho lásky k Ježíšovi. Smysl otázky není, zda Petr miluje Ježíše více než ostatní učedníci.*“[175] Poslední zmiňovaná varianta napadne českého čtenáře jako první. Otázka by tedy měla znít: „*Miluješ mne víc, než miluješ ty zde?*“ Nebo pokud by se jednalo o rybářské řemeslo: „*Miluješ mne víc než to zde?*“ Otázky formulované v tomto smyslu je jeví v celém kontextu jako logičtější.

---

[174] MOLONEY, Francis J., HARRINGTON, Daniel J., ed. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. Sacra pagina, S. 579, ISBN 978-80-7192-991-8.

[175] MOLONEY, Francis J., HARRINGTON, Daniel J., ed. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. Sacra pagina, S. 578, ISBN 978-80-7192-991-8.

V textu vnímáme, že se Ježíš snaží zahojit tuto ránu na duši. A svěřuje mu své ovečky a beránky. Dává mu funkci a vede jej k tomu, aby si uvědomil, že jeho zapření nebyl výraz nelásky k Ježíši, ale jeho vlastní slabosti. Uznává jej jako svého kvalitního nástupce v pastýřské roli. Možná právě teď, když pochopil svou nedokonalost a slabost, právě teď má nejlepší kvalifikaci pro to být dobrým, citlivým, chápajícím a pokorným pastýřem. „*Pastýřská úloha, k níž je Petr povolán, jej ztotožňuje s dobrým pastýřem. Je pověřen tím, aby „pásl" (poimaine) a „krmil" (boske) Ježíšovy „beránky" (to arnia) a ovce (ta probata).*"[176] V textu jsou užita dvě rozdílná řecká slova pro pasení. První v souvislosti s pasením beránků v první otázce a s pasením ovcí v poslední otázce. Zde je užito slovo „boske", které je významu: pást, sytit, krmit. V druhé otázce je užito slovo „poimaine", které znamená „pást" ve smyslu: pečovat, vládnout, starat se.[177]

Ježíš svou otázku opakuje třikrát, pokaždé s menší obměnou. Poprvé se ptá, zda jej miluje víc než ostatní, podruhé je otázka chudší o srovnání. Ptá se, zda jej Petr miluje. Potřetí užívá méně expresivní výraz a ptá se, zda jej má Petr rád. Otázky jsou odstupňované. Petr odpovídá vždy stejně: „Ano, Pane, ty víš, že tě mám rád. Moloney k textu dodává: „*Ve vv 15-17 se mění sloveso „milovat". V prvních dvou otázkách používá Ježíš sloveso „agapaó", Petr však odpovídá „fileó". Ježíšova poslední otázka užívá fileo, avšak Petr odpovídá pomocí stejného slovesa.*"[178] Moloney také uvádí, že užívání synonym je zvyk janovské rozmanité stylistiky a nevnímá v jejich užití hlubší význam.[179]

Při poslední odpovědi Petr rozhořčeně předesílá, že Ježíš přece ví všechno – tak jako věděl, že ho zapře. Jinými slovy: „*Vždyť ty to víš líp než já, tak proč se mě na to ptáš?*"

---

[176] MOLONEY, Francis J., HARRINGTON, Daniel J., ed. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. Sacra pagina, S. 575, ISBN 978-80-7192-991-8.

[177] *Interlinear Hebrew, Greek Bible with dictionary and concordance.* Dostupné z: https://play.google.com/store/apps/details?id=com.hagiostech.greekinterlinearbible.

[178] MOLONEY, Francis J., HARRINGTON, Daniel J., ed. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. Sacra pagina, S. 578, ISBN 978-80-7192-991-8.

[179] MOLONEY, Francis J., HARRINGTON, Daniel J., ed. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. Sacra pagina, S. 578, ISBN 978-80-7192-991-8.

Trojí vyznání lásky je dáváno do souvislosti s trojím zapřením.[180] Petr ani jednou nereaguje na Ježíšovu větu: „*Pas mé beránky.*" „*Pas mé ovce*."

9.3 Téma pastýře v ostatních novozákonních knihách

I v dalších knihách Nového Zákona nalezneme metafory pastýře. Kde je Ježíš identifikován s pastýřem. V Listu Židům: „*A Bůh pokoje, který pro krev stvrzující věčnou smlouvu vyvedl z mrtvých velikého pastýře ovcí, našeho Pána Ježíše,*" (Žd 13,20). „*Jeho rány vás uzdravily.' Vždyť jste ‚bloudili jako ovce', ale nyní jste byli obráceni k pastýři a strážci svých duší.*" (1 Pt 2,25). Ježíš je pastýř a strážce. Postava strážce připomíná pastýře ve dveřích ovčince, který hlídá své stádo. V 1Pt vystupuje eschatologická postava nejvyššího pastýře, kterým je opět míněn Kristus: „*Když se pak ukáže nejvyšší pastýř, dostane se vám nevadnoucího vavřínu slávy.*" (1 Pt 5,4)

Časté je přirovnání Ježíše k Beránku Božímu, o tom bylo pojednáno výše (viz. kapitola 9.). Beránek Boží je častá metafora ze Zjevení (Zj 5,6. Zj 5,12. Zj 6,1-9. Zj 8,1, Zj 13,11. Zj 14,1. Zj 17,14. Zj 21,22-23). A obraz Beránka, který pase svůj lid: *„neboť Beránek, který je před trůnem, je bude pást a povede je k pramenům vod života. A Bůh jim setře každou slzu z očí."* (Zj 7,17) V evangeliích se obraz Beránka Božího objevuje u Jana. V listech pak obraz beránka je v Listu do Korintu: „*Odstraňte starý kvas, abyste byli novým těstem, vždyť vám nastal čas nekvašených chlebů, neboť byl obětován náš velikonoční beránek, Kristus.*" (1K 5,7). A obdobně 1Pt 1,18-19: „*nebyli vykoupeni pomíjitelnými věcmi, stříbrem nebo zlatem, nýbrž převzácnou krví Kristovou. On jako beránek bez vady a bez poskvrny"* Ježíš je „Beránek" a jeho oběť je nepomíjející – trvalá, nadčasová.

Novotný uvádí: „*Je příznačné pro starou církev, že se v ní nejvíc ujalo poslání Ježíš Krista jako pastýře. Svědčí o tom nejen spisek Pastýř Hermův, a jenž se málem dostal do sbírky knih Nového zákona, ale i mnohé nástěnné kresby v katakombách, na kališích, lampách a prstenech, na stěnách domů, na destičkách a sarkofágách. Víra v dobrého Pastýře byla vyznáním této církve.*"[181]

---

[180] MOLONEY, Francis J., HARRINGTON, Daniel J., ed. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. Sacra pagina, S. 574, 578-279, ISBN 978-80-7192-991-8.

[181] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník*, Praha, Kalich, 1992, S. 596.

10. „Pastýř“ jako přenesený název pro služebníka Hospodinova

Bůh je pastýř lidu, ale soudcové a králové jsou jeho zástupci (2.S 7,7-8, 2.S 24,17, 1. Kr. 22,17) Být pastýřem je tedy královský úřad.[182] I císař Tiberius si uvědomoval závažnost tohoto úřadu: „*Dobrý pastýř má ovce ostříhat, ne je stahovat z kůže.*“[183] (Tiberius, římský císař 42 - 37 př. n. l.) V knize Zjevení je pastýř ztotožněn se soudcem (Zj 2,27, Zj 12,5, Zj 19,15). Tyto obrazy propojují představu, kdy nejvyšší pastýř povolává do služby další pastýře kvůli duchovní péči o svůj lid.[184]

Z uvedených skutečností v této práci však vyplývá, že „Dobrý pastýř“ má o jemu svěřené stádo zájem, je s ním, pečuje o něj, dbá o jeho bezpečí, léčí nemocné, vodí je na pastvu, vychovává je, chrání je a je ochoten se bít s predátory a nasadit život. Hospodin zaslibuje svému lidu takovéto služebníky: „*Dám vám pastýře podle svého srdce a ti vás budou pást obezřetně a prozíravě.*“ (Jr 3,15). Pro pastýře je jeho stádo ozdobou: „*Pozvedni oči a hleď na ty, kdo přicházejí od severu. „Kde je tobě svěřené stádo, ovce, jež byly tvou ozdobou?*“ (Jr 13,20) Činnost pastýřů lidu v Tanachu není vždy hodnocena pozitivně a po zkušenosti se špatnými pastýři Bůh slibuje „dobrého pastýře“. Archetypálním pastýřem se stál král David, na jehož základě Izraelci očekávali „Božského Pastýře“ – Mesiáše.

Pojmenování Božích služebníků jako pastýřů je v celé Bibli. V Tanachu jsou pastýři lidu kněží, proroci, králové, velekněží a zákoníci (Viz. kapitola 3. a 8.). V Novém Zákoně (J 21,15-17) Ježíš povolává Petra k pastýřské službě (více v kapitole 9.2.2).

V listu do Efezu jsou vyjmenovány rozličné role – dary ve společenství a jednou z nich je role pastýřská: „*A toto jsou jeho dary: jedny povolal za apoštoly, jiné za proroky, jiné za zvěstovatele evangelia, jiné za pastýře a učitele, aby své vyvolené dokonale připravil k dílu služby – k budování Kristova těla.*“ (Ef 4,11-12). Pastýřská služba tedy záleží na obdarování Duchem Svatým. Služby v církvi se vzájemně doplňují a plní tak funkci Kristova těla. Pastýřská služba je jednou z nich, není komplexní, tak jak se jeví v jiných textech, kde pastýř byl i učitel, prorok, vládce apod. Pastevectví je zde už míněno v užším

---

[182] HEINZ-MOHR, Gerd, *Lexikon symbolů, obrazy a znaky křesťanského umění*, Praha, Volvox globator, 1999, S. 197, ISBN 80-7207-300-1.

[183] TIBERIUS, *Citáty. net*. Dostupné z: https://citaty.net/citaty/.

[184] HEINZ-MOHR, Gerd, *Lexikon symbolů, obrazy a znaky křesťanského umění*, Praha, Volvox globator, 1999, S. 197, ISBN 80-7207-300-1.

slova smyslu jako péče o duševní a duchovní stránku jedince.

V knize Skutků jsou Boží služebníci nazváni pastýři lidu, kteří mají být zároveň jeho strážci. Je zde vyzdvižena nutnost střežit, hlídat své stádo před nebezpečím. „*Dávejte pozor na sebe i na celé stádo, ve kterém si vás Duch svatý ustanovil za strážce, abyste byli pastýři Boží církve, kterou si Bůh získal krví vlastního Syna.*“ (Sk 20,28).

V Petrově listu čteme výzvu k pastýřům lidu: „*Starejte se jako pastýři o Boží stádce u vás, ne z donucení, ale dobrovolně, jak to Bůh žádá, ne z nízké zištnosti, ale s horlivou ochotou, ne jako Páni nad těmi kdo jsou vám svěřeni, ale buďte jim příkladem. Když se pak ukáže nejvyšší pastýř, dostane se vám nevadnoucího vavřínu slávy.* (Pt 5,2-4) Služba pastýře má být dobrovolná, nezištná, ochotná. Má jít ze srdce. Pastýř není nadřazeným vládcem – Pánem, ale je služebníkem svého stáda. Má jít příkladem. Jeho pastýřská role je odvozená od nejvyššího pastýře. Lidská pastýřská role je tedy delegovaná.

Vzhledem k této tradici a tomuto biblickému zakotvení je i dnes používán pojem „pastýř“ pro Boží služebníky v církvi napříč církevními denominacemi. Zpravidla se jedná o kněze, faráře, kazatele, pastory atd. Vznikl také pojem pastýřská služba, který se později transformoval do pojmu: „pastorace“. Brückner ve své diplomové práci uvádí: „*Pojem „pastorace“ je etymologicky odvozen od pojmu „pastýř“, kde je teologicky myšleno a poukazováno na vůdce stáda. Tím je samozřejmě papež, biskup, kněz či nějaký představený, který má vůdčí zodpovědnost.*“[185] Odtud jsou pak odvozeny pojmy jako „pastorační rada“, která je zřízena Římskokatolickou církví v každé farnosti a jedná se o poradní orgán faráře či biskupa. Také v některých církvích vznikla pracovní pozice: „pastoračního pracovníka“, který má především na starost péči o „ovečky“ v daném společenství a to po stránce duchovní a duševní.

Smolík definuje pastýřskou péči z následující pozice: „*Bůh se k člověku sklonil v Ježíši Kristu. To se týká člověka jako celku jeho existence: jeho těla i duše, jeho místa ve*

---

[185] BRÜCKNER, Tomáš, *Sport jak jeden ze způsobů pastorace*. Brno, 2009. S. 10. dostupné z: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:NgLH_qOcSe0J:https://is.muni.cz/th/vsas8/Sport_jako_jeden_ze_zpusobu_pastorace.doc+&cd=18&hl=cs&ct=clnk&gl=cz. Diplomová práce, MASARYKOVA UNIVERZITA, Fakulta sportovních studií, Katedra pedagogiky sportu. Vedoucí práce:Mgr. Radim Šíp, Ph.D.

stvořeném světě v dějinách. Právě tento milostivý boží zájem, tuto boží péči o člověka v jeho konkrétní dějinné situaci zjevuje Ježíš Nazaretský."[186] Pastýřskou práci definuje: „*Pastýřská péče jako služba k víře a k životu z víry je nezbytně spjata se sborem Kristova lidu. Sbor je její předpoklad, východisko, zdroj i nositel.*"[187] Smolík propojuje pastýřskou péči o člověka se zvěstovatelským posláním. Udává, že tyto dvě činnosti se vzájemně doplňují a podmiňují a upozorňuje, že pastýřská péče nemůže vycházet ze sekulární antropologie a psychologie.[188]

Souhlasíme, že předpoklady a fundament pastýřské péče je jinde než její sekulární ekvivalenty, ale myslíme si, že spolupráce se sekulárními příbuznými disciplínami je nutná. Pro pastory, pastorační pracovníky i pastorační rady je důležité mít přehled v psychologii, psychopatologii, antropologii, komunikaci, sociologii atd. Stejně tak vnímáme, že je pro tyto pracovníky nutná spolupráce s teology a jejich obory: praktickou teologií, systematickou teologií, biblickou teologií, biblickou antropologií, religionistikou, církevními dějinami atd. Jen interdisciplinární spolupráce může vést ke komplexní péči o tak složitého tvora jako je člověk a lidské společenství a může vést k jeho komplexnímu pochopení. Pastorační pracovník by neměl nahrazovat práci odborníků, ale měl by ji doplňovat a případně k odborníkovi doprovázet či odborníka doporučit.

Opatrný definuje pastoraci následovně: „*Pastorace je působení církve z inspirace evangelia jak interní - tím je rozuměna pastorace věřících v užším slova smyslu, tak externí - tím je míněna jak péče o obecné blaho, tak péče o ty, kdo stojí na okraji církve. Pastorace znamená zabývání se lidmi v konkrétních životních podmínkách, tedy v určité zemi, v určité dějinné situaci, v určitém historickém a kulturním kontextu. Jejím posláním je*

[186] SMOLÍK, Josef. *Pastýřská péče*. Praha: Kalich, 1991. Studijní texty Komenského evangelické bohoslovecké fakulty v Praze, S. 5, ISBN 80-7017-276-2.

[187] SMOLÍK, Josef. *Pastýřská péče*. Praha: Kalich, 1991. Studijní texty Komenského evangelické bohoslovecké fakulty v Praze, S. 17, ISBN 80-7017-276-2.

[188] SMOLÍK, Josef. *Pastýřská péče*. Praha: Kalich, 1991. Studijní texty Komenského evangelické bohoslovecké fakulty v Praze, S. 6, ISBN 80-7017-276-2.

řešit konkrétní problémy konkrétních lidí ve světle a síle evangelia.“[189] Z definice Opatrného vyznívá důraz na rozpoznání individuální situace daného člověka a jeho sociálních a kulturních vazeb. V Opatrného definici není takový apel na pastorační práci v kontextu celého společenství.

10.1 Nevěrný pastýř

Ne všichni pastýři lidí v historii plnili dobře svou funkci. Z výtek jim udělených se dá odvodit obraz správného či dobrého pastýře. Židovská tradice své špatné vůdce popisuje jako špatné pastýře. Nestarají se o svůj lid, neplní povinnosti a lid nechávají bezprizorně jako kořist vlkům.[190] Především je jim vyčítána sebestřednost, nezájem, nepochopení, nevěrnost Hospodinu, tupost a plundrování stáda: „*Ale jsou to psi hltaví, nenasytní. A to jsou pastýři! Bez zájmu a pochopení. Všichni jsou obráceni k svým cestám, každý za svým ziskem, odkudkoli.*“(Iz 56,11). *Kněží se nezeptali: ‚Kde je Hospodin?‘ Nepoznali mě, kdo se obírají zákonem, pastýři mi byli nevěrní, proroci prorokovali skrze Baala, chodili za tím, co není k užitku.* (Jr 2,8) „*Pastýři jsou tupí, nedotazují se Hospodina. Nejsou prozíraví, všechna jejich stáda jsou rozprášena.*“ (Jr 10,21) „*Mnozí pastýři zničili mou vinici, pošlapali můj podíl, můj žádoucí podíl obrátili v poušť a zpustošený kraj.*“ (Jr 12,10)

Důsledkem jejich špatné pastvy je úhyn skotu a jeho rozptýlení – již není stádem, nejsou ve stádě, které poskytuje větší bezpečnost. „*Běda pastýřům, kteří hubí a rozptylují ovce mé pastvy,“ je výrok Hospodinův. Proto Hospodin, Bůh Izraele, praví proti těm pastýřům, pastýřům svého lidu, toto: „Mé ovce rozptylujete, rozháníte je a nedohlížíte na ně. Hle, já vás za vaše zlé skutky ztrestám, je výrok Hospodinův.“ Sám shromáždím pozůstatek svých ovcí ze všech zemí, kam jsem je rozehnal, a přivedu je zpět na jejich nivy a budou plodné a rozmnoží se. Ustanovím nad nimi pastýře a ti je budou pást, nebudou se již bát ani děsit a žádná nebude pohřešována, je výrok Hospodinův.“* (Jr 23,1-4)

---

[189] OPATRNÝ, Aleš, *Co je to pastorace?*, Víra. cz. Převzato z knihy: Pastorace v postmoderní společnosti, S. 9, vyd. Karmelitánské nakladatelství. Dostupné z: https://www.vira.cz/texty/otazky-a-odpovedi/co-je-to-pastorace-definice.

[190] MOLONEY, Francis J., HARRINGTON, Daniel J., ed. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. Sacra pagina, S. 325, ISBN 978-80-7192-991-8.

„Můj lid je bloudícím stádem. Jeho pastýři jej nechali bloudit, obraceli jej k horám; chodil od hory k pahorku, na místo, kde odpočíval, zapomněl.“ (Jr 50,6) Důsledek špatného vedení ze strany pastýřů vede k vysílení stáda. Neví, kde má odpočívat. V tomto verši stádo není rozptýlené, ale bloudí.

V Ezechielovi je velmi souhrnný text proti nevěrným pastýřům, kteří své ovce jen využívají a plundrují stádo. O ovce se nestarají, nepasou je, neléčí, nepečují, nehledají ztracené. Vládnou surově a hrubě: *„Lidský synu, prorokuj proti pastýřům Izraele. Prorokuj a řekni těm pastýřům: Toto praví Panovník Hospodin: Běda pastýřům Izraele, kteří pasou sami sebe. Což pastýři nemají pást ovce? Pojídáte tuk, oblékáte se vlnou, porážíte vykrmené, ale ovce nepasete. Neduživé jste neposílili, nemocnou jste neléčili, polámanou jste neovázali, zaběhlou jste nepřivedli nazpět, po ztracené jste nepátrali, panovali jste nad nimi násilně a surově. Jsou rozptýlené, jsou bez pastýře; staly se potravou veškeré polní zvěři a zůstávají rozptýleny. Mé ovce bloudí všude po horách, po kdejakém vysokém pahorku, jsou rozptýleny po celé zemi a není, kdo by je hledal, kdo by po nich pátral. Slyšte tedy, pastýři, slovo Hospodinovo: Jakože jsem živ, je výrok Panovníka Hospodina, mé ovce jsou loupeny a stávají se potravou veškeré polní zvěři, protože nemají pastýře a moji pastýři mé ovce nehledají; pasou sami sebe, ale mé ovce nepasou. Proto, pastýři, slyšte slovo Hospodinovo! Toto praví Panovník Hospodin: Hle, chystám se na ty pastýře, budu je volat k odpovědnosti za své ovce. Nedovolím jim už pást ovce, aby místo nich pásli sami sebe. Vysvobodím své ovce z jejich chřtánu, nebudou jim potravou.“* (Ez. 34,1-10) Více o tomto textu v kapitole 8.4.

Tyto specifikace nevěrných pastýřů mají i svůj ekvivalent v Novém zákoně. Najdeme jej v Listu Judovi: „*Ti jsou úskalím vašeho bratrského stolování, když s vámi hodují bez bázně před Bohem a jsou jako pastýři, kteří pasou sami sebe. Jsou jako mraky bez deště, hnané větrem, podzimní stromy bez ovoce, dvakrát mrtvé a vykořeněné, divoké vlny mořské, vyvrhující své vlastní hanebnosti, bludné hvězdy, jimž navěky je připravena nejčernější tma*.“ (Ju 1,12-13) K pastýřům pasoucích sebe sama jsou zde zajímavé metaforické ekvivalenty: mraky bez deště, stromy bez ovoce – to jsou příměry, které si člověk asi v každé době dokáže představit. K těmto jsou přirovnáni špatní pastýři – jsou neužiteční, nepotřební k ničemu. Jejich existence je zbytečná až škodlivá.

Z uvedených textů o nevěrném pastýři jsem se pokusila vytvořit profil ideálního – dobrého pastýře. Dobrý pastýř je ve vztahu s Hospodinem, dotazuje se ho a je jeho

služebníkem, je mu podřízen a naslouchá mu. Jeho primárním zájmem je prospěch stáda i jednotlivců i na úkor vlastního pohodlí a komfortu, snaží se pochopit jemu svěřené stádo, poznat jej, zajímat se o něj, pozorovat jej. Má individuální přístup, léčí zraněné, hledá ztracené, snaží se o kompatibilitu stáda. Prospěch a udržitelnost stáda je pro něj na prvním místě, neplundruje jej, naopak je chrání před predátory a všemi, kteří by chtěli stádu ublížit, i s nasazením vlastního života. Zajišťuje stádu odpočinek a komfortní naplňování potřeb, je pro své stádo užitečný, potřebný a nenahraditelný.

11. „Ovce“ a „stádo“ jako metafora pro Boží lid

Nejen z této práce vyplývá, že k pastýři patří ovce nebo jiný brav a skot. Obvyklou metaforou je Pastýř a ovce. O Božském Pastýři nebo metaforicky užito pastýři lidském bylo pojednáno. Pro tyto pastýře je člověk jejich ovcí a lid jejich stádem. V Tanachu je tímto stádem zpravidla myšlen Izrael. *On je náš Bůh, my lid, jejž on pase, ovce, jež vodí svou rukou.* (Ž 95,7) V Novém Zákoně je toto rozšířeno i na „ovce z jiného ovčince“ (J 10,16).

Role ovcí se může jevit jako spíše pasivní, ale není tomu tak. „*My, tvůj lid – ovce, jež paseš, budeme ti navěky, po všechna pokolení, vzdávat chválu a vyprávět o tvých chvályhodných činech.*“ (Ž 79,13) Zde se od ovce očekává, že bude vzdávat chválu Hospodinu a bude vyprávět o jeho činech. Ovce je napojená na svého pastýře, sleduje ho, následuje ho, poslouchá ho. Podvoluje se jeho péči a jeho výchově. Není umíněná: „*Izrael je umíněný jako umíněná kráva. Má je teď Hospodin pást volně jako beránka?*“ (Oz 4,16) Ovce musí být schopná pastvy a života ve stádě.

Ovce bez pastýře jsou líčeny jako velmi zranitelné, jako snadná kořist, se kterou si každý může dělat, co se mu zlíbí. Ruské přísloví praví: „*Ovce bez pastýře nečiní stádo*“.[191] Každý potřebuje někoho, kdo se o něj stará, kdo jej vede, kdo mu zajistí bezpečí a péči. Avšak stane se, že je lid bezprizorní a tak jsou jako „*ovce bez pastýře*“. Znamená to, že ten, kdo má moc, je nepřítomen nebo neplní svou funkci. Vrhá své svěřence do bezmoci a strachu. I k takovým ovcím je připodobňován lid. „*Já tě provedu Judskem, až dojdeme k Jeruzalému, a uprostřed něho ti postavím trůn. Poženeš je jako ovce, které nemají pastýře, ani pes na tebe nezavrčí. Toto mi bylo řečeno a oznámeno jako můj předurčený úkol a já jsem byla poslána, abych to zvěstovala tobě.*“ (Judit 11,19) Ovce bez pastýře jsou snadno zmanipulovatelné, zranitelné, zneužitelné a není nikdo, kdo by se jich zastal. Jsou absolutně bezmocné a tato bezmoc je nesnesitelná. Většinou ji doprovází strach.

Obraz ovcí bez pastýře je v Bibli užit vícekrát: „*který by před nimi vycházel a vcházel a který by je vyváděl a přiváděl, aby Hospodinova pospolitost nebyla jako ovce bez pastýře.*“ (Nu 27,17) *Míkajáš odpověděl: „Viděl jsem všechen izraelský lid rozptýlený po horách jako ovce, které nemají pastýře. Hospodin řekl: ‚Zůstali bez pánů, ať se každý*

[191] Ruské přísloví, dostupné z: https://citaty.net/citaty/1985580-ruske-prislovi-ovce-bez-pastyre-necini-stado/.

v pokoji vrátí domů.“ (1 Kr 22,17 a 2Pa 18,16) *„Bůžkové mluvili ničemnosti, co viděli věštci, byl klam; rozhlašují šalebné sny, přeludem utěšují. Proto táhl lid jako stádo, ujařmený, bez pastýře.“* (Za 10,2) *„Když viděl zástupy, bylo mu jich líto, protože byli vysílení a skleslí jako ovce bez pastýře.“* (Mt 9,36) „*Když Ježíš vystoupil, uviděl velký zástup a bylo mu jich líto, protože byli jako ovce bez pastýře. I začal je učit mnohým věcem.*“ Mk 6,34

Vlivem špatného chování stáda nebo pastýřů případně obojího se ovce ocitají v těžkých situacích. Hrozí jim porážka, jsou rozptýlené (nemají stádo), bloudí, jsou bezbranné a jejich chování se jeví jako hloupé, pošetilé a nepromyšlené: „*Vydáváš nás jako ovce na porážku, rozptýlils nás mezi pronárody*.“ *(Ž 42,12) „Kvůli tobě jsme vražděni denně, mají nás za ovce na zabití.“ (Ž 44,23) „Ženou se jak ovce do podsvětí, sama smrt je pase. Zrána je pošlapou lidé přímí, a co vytvořili, zhltne podsvětí, trvání to nemá.“* (Ž 49,15) „*Všichni jsme bloudili jako ovce, každý z nás se dal svou cestou, jej však Hospodin postihl pro nepravost nás všech*.“ (Iz 53,6)

12. Exegeze Žalmu 23

Citace hebrejského textu:

מִזְמ֥וֹר לְדָוִ֑ד יְהוָ֥ה רֹ֝עִ֗י לֹ֣א אֶחְסָֽר׃**1**

בִּנְא֣וֹת דֶּ֭שֶׁא יַרְבִּיצֵ֑נִי עַל־מֵ֖י מְנֻח֣וֹת יְנַהֲלֵֽנִי׃**2**

נַפְשִׁ֥י יְשׁוֹבֵ֑ב יַ֝נְחֵ֗נִי בְּמַעְגְּלֵי־צֶ֥דֶק לְמַ֗עַן שְׁמֽוֹ׃**3**

גַּם כִּי־אֵלֵ֡ךְ בְּגֵ֤יא צַלְמָ֗וֶת לֹא־אִ֭ירָא רָ֑ע כִּי־אַתָּ֥ה עִמָּדִ֗י שִׁבְטְךָ֥ וּמִשְׁעַנְתֶּ֑ךָ הֵ֖מָּה יְנַחֲמֻֽנִי׃**4**

תַּעֲרֹ֣ךְ לְפָנַ֣י שֻׁלְחָ֑ן נֶ֥גֶד צֹ֝רְרָ֗י דִּשַּׁ֣נְתָּ בַשֶּׁ֣מֶן רֹאשִׁ֑י כּוֹסִ֖י רְוָיָֽה׃**5**

אַ֤ךְ ו טֹ֣וב וָ֭חֶסֶד יִרְדְּפ֣וּנִי כָּל־יְמֵ֣י חַיָּ֑י וְשַׁבְתִּ֥י בְּבֵית־יְ֝הוָ֗ה לְאֹ֣רֶךְ יָמִֽים׃**6**

Český ekumenický překlad:

1. *Davidův. Hospodin je můj pastýř, nebudu mít nedostatek.*
2. *Dopřává mi odpočívat na travnatých nivách, vodí mě na klidná místa u vod,*
3. *naživu mě udržuje, stezkou spravedlnosti mě vede pro své jméno.*
4. *I když půjdu roklí šeré smrti, nebudu se bát ničeho zlého, vždyť se mnou jsi ty. Tvoje berla a tvá hůl mě potěšují.*
5. *Prostíráš mi stůl před zraky protivníků, hlavu mi olejem potíráš, kalich mi po okraj plníš.*
6. *Ano, dobrota a milosrdenství provázet mě budou všemi dny mého žití. Do Hospodinova domu se budu vracet do nejdelších časů.*

Překlad Bible kralické:[192]

1. *Hospodin jest můj pastýř, nebudu míti nedostatku.*
2. *Na pastvách zelených pase mne, k vodám tichým mne přivádí.*
3. *Duši mou občerstvuje, vodí mne po stezkách spravedlnosti pro jméno své.*

[192] *Bible svatá aneb všecka svatá písma starého i nového zákona*, podle posledního vydání kralického z roku 1613, UBS 099-5-042.

4. *Byť se mi dostalo jíti přes údolí stínu smrti, nebuduť se báti zlého, neboť ty se mnou jsi; a prut tvůj a hůl tvá, toť mne potěšuje.*
5. *Strojíš stůl před obličejem mým naproti mým nepřátelům, pomazuješ olejem hlavy mé, kalich můj [naléváš], až oplývá.*
6. *Nadto i dobrota a milosrdenství následovati mne budou po všecky dny života mého, a přebývati budu v domě Hospodinově za dlouhé časy.*

Vlastní překlad:

1. *Žalm pro Davida, Hospodin je můj pastýř, nestrádám.*
2. *V pastvách zelených dopřává mi klid, k vodám klidným mě přivádí.*
3. *Duši mou obnovuje a vodí mě po cestě spravedlnosti, pro své jméno.*
4. *Také když půjdu (jdu, šel jsem) v údolí temné smrti, nebudu se bát (nebojím se, nebál jsem se) zlého, neboť se mnou jsi ty a tvoje berla a tvoje hůl ony mě utěšují.*
5. *Prostíráš mi stůl před nepřáteli, mažeš olejem mou hlavu, můj kalich naléváš, až přebývá.*
6. *Jistě dobrota a milosrdenství pronásledují mě všemi dny mého života. A na dlouhé dny se usadím v domě Hospodina.*

Žalmy jsou modlitby starého Izraele, určené ke zpěvu.[193] Patří mezi oblíbené texty všech věřících. Jsou často užívané v liturgii i v osobní zbožnosti a také jsou častým námětem k zhudebnění, a to v různých dobách a v různých hudebních žánrech. „*České označení žalmy vede přes latinské psalmi k řeckému psalmoi, jimž Septuaginta překládá hebrejské tehillím = chvalozpěvy.*“[194] Slovo „žalmy“ českého člověka tedy trochu odvádí od podstaty textů, etymologicky se zdá být odvozené od slova „žal“. Jejich obsahem ale nejsou jen žalozpěvy, ale i chvalozpěvy, hymny, modlitby a jiné písně. Některé jsou označené jako poučující (Ž 32, Ž 42, Ž 44, Ž 52, Ž 53, Ž 54, Ž 55, Ž 74, Ž 78, Ž 88, Ž 89, Ž 142). Kanonických žalmů, bez septuagintních přídavků, je 150 a jsou rozděleny do pěti

[193] *Starý zákon překlad s výkladem, 9- Žalmy*, přeložil Miloš BIČ, Praha, Ústřední církevní nakladatelství, 1975, S. 25.

[194] *Starý zákon překlad s výkladem, 9- Žalmy*, přeložil Miloš BIČ, Praha, Ústřední církevní nakladatelství, 1975, S. 5.

knih. Obvykle mluví poetickou, obraznou řečí. Jedná se o: „*anonymní skladby, jejichž autory můžeme hledat nejspíše v řadách kněžstva*.“[195]

Žalmy jsou niterné, osobní, intimní promluvy k Hospodinu a tato jejich „opravdovost“ je pravděpodobně tím, co je činí aktuálním a srozumitelným v každé době napříč velké časové vzdálenosti. „*Jejich přitažlivost však není jen v půvabu jejich řeči. Je v tom, že se v nejednom žalmu setkáváme s tak syrovou lidskostí, že bychom ji v bibli snad ani nečekali*.“[196] Pocity jako je vztek, naštvání, hněv, nepřátelství, vina, bolest, neštěstí, strach, opuštěnost, smutek, nejistota, radost, bezpečí, osvobození, euforie, jistota, vděčnost… jsou ve všech dobách stejné. Díky nim pak je překlenut most mezi staletími od doby sepsání k době čtení. Obrazná řeč pomáhá vykreslit tyto pocity. „*Specifikum žalmů je to, že obecné lidské situace a zkušenosti jsou uvedeny do přímého vztahu k Hospodinu… Stěžovat si Bohu, je rozhodně lepší možnost, než (častější) stěžovat si na Boha sám sobě nebo druhým lidem*.“[197]

Člověk v rozličných životních situacích a s nimi spojeném prožívání nachází v žalmech slova k popsání své situace. Žalm může člověku pomoct situaci popsat a pojmenovat co, jej trápí nebo tíží či z čeho se naopak raduje. Člověk si tak žalmy může vypůjčit a užít je ve vlastní situaci, když mu jeho vlastní slova došla. [198] Už tento popis vlastní situace je osvobozující.

Žalmy zároveň mohou terapeuticky sloužit i tím, že si člověk v rámci své situace uvědomí, že již někdo před ním, podobnou situaci prožil a nějak se s ní vypořádal. Pomáhají navázat spolupráci emocí s rozumem a situaci zpracovat, zanalyzovat a vyvodit do budoucna další postup a to vše v rámci vztahu s Bohem. Žalmisté mají dva pohledy – horizontální a vertikální. Hodnotí svou situaci v rámci času, z minulosti přes přítomnost s výhledy na budoucnost ale do tohoto pohledu zasahuje vertikální pohled

---

[195] *Starý zákon překlad s výkladem, 9- Žalmy*, přeložil Miloš BIČ, Praha, Ústřední církevní nakladatelství, 1975, S. 17.

[196] FILIPI, Pavel. *Pozvání k naději: kapitoly o homiletické hermeneutice a exegesi*. Praha: Kalich, 2006, S. 204, 210, ISBN 80-7017-028-X.

[197] FILIPI, Pavel. *Pozvání k naději: kapitoly o homiletické hermeneutice a exegesi*. Praha: Kalich, 2006, S. 205, ISBN 80-7017-028-X.

[198] FILIPI, Pavel. *Pozvání k naději: kapitoly o homiletické hermeneutice a exegesi*. Praha: Kalich, 2006, S. 208-209, ISBN 80-7017-028-X.

k Bohu, který situaci daného člověka vidí a člověk se k němu obrací. „*Tato vztažnost protějšku, toto „pozvednutí očí" od sebe, neulpívání na sobě je počátek jejich katarze". Žalmisté upínají svůj zrak vzhůru*."[199]

Žalm 23 patří k nejoblíbenějším žalmům. Bývá často zhudebněn a používán i ve světské sféře. Můžeme se s ním setkat i ve filmové tvorbě. Sama jsem se s ním setkala ve filmech Kolja[200] a The bodyguard[201] (Osobní strážce). Byl mnohokrát zhudebněn, a to i Antonínem Dvořákem.[202] *„Tento žalm není jen o „pomoci v soužení" popř. povzbuzení tváří v tvář smrti, je hlubokým ztvárněním pravdivého duchovního stavu člověka, věřícího v Hospodina, jeho pastýře a krále."*[203] Souznění s ním lidé nachází při úmrtí blízkého člověka. Jako pohřební text hovoří k člověku, který zažívá dotek smrti a zároveň je v něm přítomna naděje a útěcha pro truchlící. Jsem však přesvědčena, že může provázet člověka v různých životních událostech a to nejen těch smutných.

Žalm 23 patří do první knihy Žalmů, kam se řadí žalmy 1-41.[204] Z hlediska zařazení tohoto žalmu Vrba ve své práci uvádí: „*Mezi teology se vede diskuse v souvislosti s určením žánru tohoto žalmu. Někteří odborníci se domnívají, že se jedná o žalm díků. Jiní se domnívají, že výstižnější by bylo označení žalm důvěry. Může se však jednat i o žalm vyznání víry Izraelského národa, který zároveň obsahuje i důvěru v Hospodinovu ochranu.*"[205] Již tato nezařaditelnost tohoto žalmu hovoří o jeho schopnosti oslovit člověka v rozličných životních situacích a v rozličném emotivním rozpoložení.

---

[199] FILIPI, Pavel. *Pozvání k naději: kapitoly o homiletické hermeneutice a exegesi*. Praha: Kalich, 2006, S. 212, ISBN 80-7017-028-X.

[200] SVĚRÁK, Zdeněk, *Kolja*, Česko / Velká Británie / Francie. 1996. 105 min. Dostupné z: https://www.csfd.cz/film/8805-kolja/prehled/.

[201] KASDAN, Lawrence,*The bodyguard*, USA. 1992. 129 min. Dostupné z: https://www.csfd.cz/film/4688-osobni-strazce/prehled/.

[202] DVOŘÁK, Antonín. *Biblické písně.* Dostupné z: http://www.antonin-dvorak.cz/biblicke-pisne.

[203] HAGUE, Stephen, *Psalm 23 and the Biblical Theology of God the Shepherd-Warrior-King,* S. 2, dostupné z: https://www.academia.edu/43907636/Psalm_23_and_the_Biblical_Theology_of_God_the_Shepherd_Warrior_King_Stephen_Hague?email_work_card=view-paper.

[204] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník*, Praha, Kalich, 1956, S.1341.

[205] VRBA, Michal, *Biblický pastýř a sociální pracovník,* Praha, 2016, S. 22, dostupné z: https://is.jabok.cz/th/c3q55/?id=5802. Bakalářská práce, Karlova univerzita. Evangelická teologická fakulta. Katedra filosofie a teologie Vedoucí práce: Dr. Ing. Ladislav Heryán, Th.D.

Žalm má šest veršů. Je rozdělen do dvou částí. První čtyři verše připodobňují Hospodina k pastýři, poslední dva k hostiteli na hostině – králi. Žalm má chiastickou strukturu: ABCDEDCBA. A (Ž 23,1) – B (Ž 23,2) – C (Ž 23,3) – D (Ž 23,4a) – E (Ž 23,4b) – D (Ž 23,5a) – C (Ž 23,5b) – B (Ž 23,6a) – A (Ž 23,6b), s gradací v části E, v níž je vyzdviženo, že Hospodin doprovází a provází člověka každou obtížnou situací a tím mu v danou chvílí dává jistotu a bezpečí.[206]

Žalm je možné vykládat i jako paralelismus membrorum. V prvních verších je popsán stav paseného – pravděpodobně ovce (Ž 23, 1b – 2), která má ideální podmínky k žití. Stejně tak první verš o hostiteli (Ž 23,5) popisuje velmi spokojeného hosta. Obsahově se tyto verše shodují. Stejně tak verše v Ž 23,3 – 4 jsou paralelou k verši: Ž 23,6. V uvedené exegezi se více zaměřujeme na první část žalmu, pojednávající o pastýři.

12.3. Exegeze:

První dvě slova píseň označují a určují, pro koho je žalm určen. מִזְמ֥וֹר לְדָוִ֑ד což znamená: *„Žalm pro Davida“*. Slovo מִזְמ֥וֹר znamená: *žalm, píseň, s doprovodem hudby*.[207] V Ekumenické bibli není jasné, zda je žalm od Davida či pro Davida, je uvedeno jen: „*Žalm Davidův*“. Bič uvádí: „*Osobní žalmy bývají v hebrejském textu obvykle uváděny předložkou „l“, což připouští překlad: od někoho, o někom, pro někoho. Tradiční stanovisko se kloní k autorskému pojetí „od“, ale dnešní stav bádání je téměř vylučuje. Je např. jasné, že většina žalmů připisovaných Davidovi nemůže od něho pocházet, protože se v nich předpokládá existence chrámu apod. Navíc známe podobné předložkové vazby z ugaritských textů, jež autorské pojetí nepřipouštějí.*“[208] V KTU 1,6i je uvedeno *„lbʿl*“ jako titul tabulky a Stehlík sousloví překládá: „O Baalovi“, zároveň upozorňuje, že obdobné

[206] MARLOW. W.C. *No fear! Psalm 23 as careful conceptual chiasm,* S. 4, dostupné z: https://place.asburyseminary.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1211&context=asburyjournal.

[207] PÍPAL, Blahoslav, *Hebrejsko – český slovník ke starému zákonu.* 2. vydání, Praha, Kalich, 1974, S. 48.

[208] *Starý zákon překlad s výkladem, 9- Žalmy*, přeložil Miloš BIČ, Praha, Ústřední církevní nakladatelství, 1975, S. 105.

užití je i v KTU 1.16, kde je užito „*lkrt*“, či v KTU 1.9 je výraz: *laqht.*[209] Předložka לְ znamená: „k, pro, za“[210]. Jedná se tedy o předložku určující pro koho je žalm složen. Věnování Davidovi jakožto králi a pastýři je pro tento žalm velmi příhodné. Davidovi jako archetypálnímu pastýři a králi jsou věnována slova tohoto žalmu, který specifikuje tyto dvě role.

Žalm začíná slovy: יְהוָה רֹעִי לֹא אֶחְסָר *(Hospodin je můj pastýř, nestrádám.)* Jedná se o vyznání žalmisty. Přirovnává Hospodina k pastýři, sám sebe tedy přirovnává k pasenému zvířeti, pravděpodobně ovci. Jde o nadpis žalmu, v němž je užit tetragram יְהוָה jako označení Hospodina, který se tímto stává klíčovou postavou celého textu. „*Bůh Izraele je nazván svým jménem, které je symbolem jeho stálé přítomnosti a pohotovosti k pomoci a záchraně.*“[211] Tetragram je i v posledním verši (Ž23,6b). To potvrzuje chiastickou strukturu. Druhé slovo רֹעִי odvozené od *roeh* znamená: pastýř, pastevec[212] se sufixem označujícím přivlastňovací zájmeno „můj“.

Ve verši je užito sloveso חסר *(hasar)* s významy „*Mít málo, mít méně, mít nedostatek, trpěti nedostatkem, strádat, postrádat, opadat.*“[213]. Jedná se o imperfektum 1. os. j. č. Imperfektum je zpravidla překládáno nedokonavě, jedná se o neukončený děj.[214] Před tímto slovesem je užit zápor לֹא. Vzhledem k tomu, že hebrejština nemá časový systém je plný význam slova: „*nebyl jsem, nejsem, nebudu strádající*.“ Ať se bude dít cokoliv, nebudu strádat a ať se dělo cokoliv, nestrádal jsem. „*Nestrádání*“ je přítomno v celém životě. Vzhledem k tomu, že je tento verš uveden jako první, jedná se o nadpis, který charakterizuje celý text. Žalmista nestrádá, protože Hospodin je jeho pastýř. Keil a Delitzsch komentář uvádí, že pozdější proroctví oznamuje viditelné zjevení tohoto pastýře, Iz 40,11 a Ez 34,23 atd. Pokud se tak stalo, רעי ה z úst člověka najde svou

---

[209] STEHLÍK, Ondřej. *Ugaritské náboženské texty: kanaanské mýty, legendy, žalmy, liturgie, věštby a zaříkávání pozdní doby bronzové*. Praha: Vyšehrad, 2003. Světová náboženství (Vyšehrad), S. 145, ISBN 80-7021-587-9.

[210] WEINGREEN, J. *Učebnice biblické hebrejštiny*. Praha: Karolinum, 1997, S. 314, ISBN 80-7184-345-8.

[211] *Starý zákon překlad s výkladem, 9- Žalmy*, přeložil Miloš BIČ, Praha, Ústřední církevní nakladatelství, 1975, S. 106.

[212] WEINGREEN, J. *Učebnice biblické hebrejštiny*. Praha: Karolinum, 1997, S. 320, ISBN 80-7184-345-8.

[213] PÍPAL, Blahoslav, *Hebrejsko – český slovník ke starému zákonu.* 2. vydání, Praha, Kalich, 1974, S. 58.

[214] WEINGREEN, Jacob, *Učebnice biblické hebrejštiny*. Praha, Karolinum, 1997, S. 80, ISBN 80-7184-345-8.

srdečnou odpověď ve slovech ἐγὼ εἰμὶ ὁ ποιμὴν ὁ καλός.[215] Dietlitzsch dává důraz na mesiášské vnímání zaslíbeného pastýře, kdežto Benson zdůrazňuje ve verši Hospodinovo smlouvu. Benson verš komentuje: „*Prokázal se tak svou milostivou prozřetelností vůči mně; a laskavě na sebe vzal tento úřad a shovívavě stál v tomto vztahu ke mně, uzavřel se mnou smlouvu, a tím se zavázal, že mě bude vládnout, živit, chránit a léčit a dělat pro mě vše, co dělají pastýři, nebo jsou povinni to udělat pro svá stáda.*“[216] Benson ve svém komentáři dává do spojitosti Hospodinovo pastevectví se smlouvou. Vnímá ze strany pastýře smluvní závazek k ovcím.

Kdo má Hospodina, vlastníka všech věcí, sám má s ním všechny věci, nic mu nechybí. Hospodinova pastýřská péče zajistí, že nebude strádat. Hospodin zná žalmistovy potřeby a zajistí mu péči a ochranu. Nestrádání souvisí s Hospodinovo pastýřskou rolí a odkazuje na blízký žalmistův vztah k Němu. V prvním verši je také užito přivlastňovací zájmeno j. č. „můj“. Není vztahován na žádnou skupinu, není tam „náš“. Vztah Hospodina jakožto pastýře a žalmisty je osobní, intimní, individuální a vylučuje jiné možné pastýře. Vrba poznamenává: „*Hospodin je můj pastýř, ne nějaká ideologie, instituce, ne žádné modlářství.*“[217]

Žalm pokračuje בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי עַל־מֵי מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי׃, které lze přeložit takto: „*V pastvách zelených dopřává mi klid, k vodám klidným mě přivádí.*“ První slovo בִּנְאוֹת obsahuje neodlučitelnou předložku בְּ označující: „*v, s, u, na*“[218] a váže se ke slovu *naah* s významy: *obydlí, dům, pastvina, příjemné místo*.[219] Sousloví tedy znamená.: *na pastvách, na příjemném místě, v pastvách, v příjemných místech.*

---

[215] *Keil and Delitzsch Biblical Commentary on the Old Testament*, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/psalms/23-1.htm.

[216] *Benson Commentary*, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/.

[217] VRBA, Michal, *Biblický pastýř a sociální pracovník*. Praha, 2016, S. 23, dostupné z: https://is.jabok.cz/th/c3q55/?id=5802. Bakalářská práce, Karlova univerzita. Evangelická teologická fakulta. Katedra filosofie a teologie Vedoucí práce: Dr. Ing. Ladislav Heryán, Th.D.

[218] WEINGREEN, Jacob, *Učebnice biblické hebrejštiny*. Praha, Karolinum, 1997, S. 307, ISBN 80-7184-345-8

[219] *Interlinear Hebrew, Greek Bible with dictionary and concordance.* Dostupné z: *https://play.google.com/store/apps/details?id=com.hagiostech.greekinterlinearbible.*

Slovo דֶּשֶׁא je významu: *tráva, mladá tráva, rostlina, zeleň.*[220] Sloveso רבץ je významu: *sklopit, odpočívat, hnízdit, číhat, vnořit se - přikrčit se (dolů), spadnout, udělat záhyb, položit (způsobit, udělat to) lehnout (dolů), nechat odpočívat, sedět, je z kořene: přikrčit se (na všech čtyřech nohách položený, jako ležící zvíře)"*[221] Pípal uvádí význam: *„mít ležení, ležet, lehnout si, ukládat se, hovět si.*"[222] Sloveso je v hifilu, v 3. os. j. č. - dopřává mi klid. Závěrečný sufix u slovesa יַרְבִּיצֵנִי opět značí přivlastňovací zájmeno 1. os. j. č. „mě, mi".

V druhé části verše máme předložku עַל s významy: *„na, nad, po*"[223] váže se ke slovu מַיִם označujícím vodu[224] Sousloví dohromady tedy zní: *k vodám, po vodách, nad vodami.* Slovo מְנֻחוֹת je v plurálu a rozvijí, o jaké vody se jedná. *Menuach* značí *odpočinek, místo pro odpočinek* [225] V souvislosti s vodami se nabízí zmiňovaný překlad: *klidné, tiché, vody na odpočinek, spočinutí.* Druhé sloveso v druhé části verše, je sloveso נהל *nahal* ve významu: *„vést nebo vést k napajedlu, přivést na místo odpočinku, osvěžit, vést jemně, udržovat – nosit, krmit, vést.*"[226] Pípal udává tyto významy: *„doprovázet, doprovodit, pomalu vodit, vést, pečovat*."[227]

Verš popisuje ideální pastvu, zelenou trávu, klidnou vodu, místo, kde se dá spočinout. Klidná voda neskýtá nebezpečí oproti vodě divoké. Verš popisuje jistotu, bezpečí, hojnost, klid a odpočinek. Žalmista je ovečkou a je tu někdo - pastýř, někdo, kdo se o ovečku stará, vede ji, dopřává jí klid u zdroje – má dostatek kvalitní stravy a tekutin. Je jí na blízku pastýř, který jí dopřává odpočinek a poskytuje jí bezpečí. Všechny její potřeby jsou naplněny. Benson verš komentuje: *„Nutí mě, abych si lehl – nejen abych se*

---

[220] PÍPAL, Blahoslav, *Hebrejsko – český slovník ke starému zákonu.* 2. vydání, Praha, Kalich, 1974, S. 36.

[221] *Interlinear Hebrew, Greek Bible with dictionary and concordance.* Dostupné z: https://play.google.com/store/apps/details?id=com.hagiostech.greekinterlinearbible.

[222] PÍPAL, Blahoslav, *Hebrejsko – český slovník ke starému zákonu.* 2. vydání, Praha, Kalich, 1974, S. 171.

[223] WEINGREEN, Jacob, *Učebnice biblické hebrejštiny*. Praha, Karolinum, 1997, S. 318, ISBN 80-7184-345-8.

[224] WEINGREEN, Jacob, *Učebnice biblické hebrejštiny*. Praha, Karolinum, 1997, S. 315, ISBN 80-7184-345-8.

[225] *Interlinear Hebrew, Greek Bible with dictionary and concordance.* Dostupné z: https://play.google.com/store/apps/details?id=com.hagiostech.greekinterlinearbible.

[226] *Interlinear Hebrew, Greek Bible with dictionary and concordance.* Dostupné z: https://play.google.com/store/apps/details?id=com.hagiostech.greekinterlinearbible.

[227] PÍPAL, Blahoslav, *Hebrejsko – český slovník ke starému zákonu.* 2. vydání, Praha, Kalich, 1974, S. 108.

nakrmil, ale také abych odpočíval a užíval si klidu, míru a bezpečí; na zelených pastvinách — kde je rozkoš i hojnost. „*Nejkrásnější obraz, který přírodní svět nabízí, je zde představován; stádo, které se živí na zelených loukách a v klidu odpočívá u řek, které jimi jemně protékají.*“[228] Benson vnímá v textu apel na odpočinek ve formě nařízení, nebo přemlouvání. Myslím si, že vhodnější je užití slova „dopřává mi“, je mu dopřán odpočinek, nemusí se hnát, být uštvaný, ale může spočinout. Keil a Deilitzsch vnímá vodu jinak než Benson – jako oázu: „*(נוה) נאה, podle svého primárního významu, je místo odpočinku nebo obydlí, konkrétně oáza, tj. zelené místo v poušti. מי מנוחת jsou vody, kde unavený najde nejpříjemnější místo k odpočinku.*“[229] Představa oázy budí dojem výjimečného místa uprostřed pouště – poušť je místo, kde ovce strádá a bojuje o přežití. Braun vnímá vody jako stojaté, jako „vody ticha“, jejichž tichý tok vybízí k odpočinku. Jsou v kontrastu s bouřlivými proudy na jedné straně a stojatými, zákeřnými tůněmi na druhé straně.[230] Uvedené komentáře vnímají každý jinak klidnou, pokojnou vodu, u které ovce spočine. Všechny však nabízí hezkou, idylickou představu.

Tento verš obraznou řečí popisuje ono „*nestrádání*“ po boku pastýře. Rozvíjí myšlenku z nadpisu. Vrba k uvedenému verši poznamenává: „*Verš by neměl být chápán jako zaslíbení nadbytku a bujnosti. Bůh jako pastýř zde poskytuje to, co všechny ovce dohromady potřebují k životu. Přesto myšlenka zelených pastvin evokuje pocit luxusu, protože takový druh vegetace je v dané oblasti spíše vzácností.*“[231]

Třetí verš: נַפְשִׁי יְשׁוֹבֵב יַנְחֵנִי בְמַעְגְּלֵי־צֶדֶק לְמַעַן שְׁמוֹ „*Duši mou obnovuje a vodí mě po cestě spravedlnosti, pro své jméno.*“ První slovo נַפְשִׁי opět obsahuje sufix s přivlastňovacím zájmenem v 1. os. j. č. - „mě, můj, mou“ a slovo *nefeš* je významu: *duše, život, osoba*[232]

---

[228] *Benson Commentary*, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/psalms/23.

[229] *Keil and Delitzsch Biblical Commentary on the Old Testament*, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/psalms/23.

[230] *Jamieson-Fausset-Brown Bible Commentary*, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/psalms/23.

[231] VRBA, Michal, *Biblický pastýř a sociální pracovník,* Praha, 2016, S. 25, dostupné z: https://is.jabok.cz/th/c3q55/?id=5802. Bakalářská práce, Karlova univerzita. Evangelická teologická fakulta. Katedra filosofie a teologie Vedoucí práce: Dr. Ing. Ladislav Heryán, Th.D.

[232] WEINGREEN, Jacob, *Učebnice biblické hebrejštiny*. Praha, Karolinum, 1997, S. 316, ISBN 80-7184-345-8.

Sousloví je tedy významu: *Má duše, můj život, má osoba.* Sloveso שוב *shub* ve významu: „*obrátit, obnovit*“[233] Weingreen uvádí významy: „*vrátit, obrátit, přivézt zpět*“[234]. Jedná se o imperfektum v pielu 3. os. j. č., které sloveso zintenzivňuje. Opět se jedná o nedokonavý vid. Duše či život je stále obnovován, neustále a maximálně opečován, tím Hospodin dává žalmistovi naději, odvahu, víru, pokoj. Dalším slovesem je נחה ve významu: „vést, dovést“[235] či „*vést, přinést/přivést na místo odpočinku, obnovit*“[236] opět s přivlastňovacím sufixem. Sloveso je ve 3. os. j. č sufix je opět 1. os. j. č. Benson užití tohoto slova v žalmu komentuje: „*vede zdatně a jemně; přizpůsobuje se mým slabostem, jako to dělají pastýři svým ovcím*“[237]

Slovo בְּמַעְגְּלֵי obsahuje přivlastňovací sufix a předložku בְּ obojí vysvětleno výše a slovo *magal* s významy: opevnění, cesta[238] Sousloví je tedy významu: *na mé cestě, na své cestě* a váže se ke slovu צֶדֶק s významem: *spravedlnost*[239] Cambridge komentář odkazuje na primární význam tohoto slova a tím je „*přímost*“[240]. Celé spojeno: *na své cestě spravedlnosti, na cestě spravedlnosti, na cestě přímosti, na přímé cestě.* Je zde ještě dovětek לְמַעַן שְׁמוֹ, slovo *lmean* je významu: *pro, kvůli, aby*[241] a slovo *šem (jméno)*[242] je se sufixem ve 3. os. j. č. označující přivlastňovací zájmeno. Dohromady významu: *pro jeho jméno*, nebo *pro své jméno*.

Žalmista pokračuje v popisu pastýře a jeho činnosti. Někdo ovci vodí, naplňuje její vnější potřeby – to byl obsah minulého verše, zde se dovídáme o občerstvení

---

[233] *Interlinear Hebrew, Greek Bible with dictionary and concordance.* Dostupné z: https://play.google.com/store/apps/details?id=com.hagiostech.greekinterlinearbible.

[234] WEINGREEN, Jacob, *Učebnice biblické hebrejštiny*. Praha, Karolinum, 1997, S. 322, ISBN 80-7184-345-8.

[235] PÍPAL, Blahoslav, *Hebrejsko – český slovník ke starému zákonu.* 2. vydání, Praha, Kalich, 1974, S. 110.

[236] *Interlinear Hebrew, Greek Bible with dictionary and concordance.* Dostupné z: https://play.google.com/store/apps/details?id=com.hagiostech.greekinterlinearbible.

[237] *Benson Commentary*, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/psalms/23.

[238] *Interlinear Hebrew, Greek Bible with dictionary and concordance.* Dostupné z: https://play.google.com/store/apps/details?id=com.hagiostech.greekinterlinearbible.

[239] WEINGREEN, Jacob, *Učebnice biblické hebrejštiny*. Praha, Karolinum, 1997, S. 319, ISBN 80-7184-345-8

[240] *Cambridge Bible for Schools and Colleges,* dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/psalms/23.

[241] WEINGREEN, Jacob, *Učebnice biblické hebrejštiny*. Praha, Karolinum. 1997, S. 314, ISBN 80-7184-345-8.

[242] *Interlinear Hebrew, Greek Bible with dictionary and concordance.* Dostupné z: https://play.google.com/store/apps/details?id=com.hagiostech.greekinterlinearbible.

žalmistovy duše. Naplňuje tedy i vnitřní potřeby – dopřává i duši odpočinek a občerstvení. Jeho duše je také nasycena – nestrádá. Pastýř – Hospodin vodí ovci a to, že ji vodí, je spravedlivé – kráčí po cestě spravedlnosti. Benson poznamenává, že žádné stvoření není tak náchylné na sejití z cesty jako ovce a zároveň ovce je absolutně neschopná najít cestu zpět. Hospodin zde ovci slibuje, že ji povede po správné cestě i přes náchylnost sejít na scestí.[243] Henry poznamenává, že člověk sám se nemůže rozhodnout jít po této cestě, ale Hospodin jej na ni musí uvést a zároveň je dál závislý na jeho vedení.[244] Hospodin je dobrý pastýř, vše to koná pro své jméno. Pool uvádí: „*Na stezkách spravedlnosti; na rovných, čistých a bezpečných cestách, kde ovce nejsou ani zraněné, ani unavené, ani jim nehrozí, že by se zatoulaly. Svým slovem je vede ke správným cestám pravdy, svatosti a spravedlnosti a svým Duchem je uschopňuje, aby si dál zvolili jeho cestu a chodili po ní. Pro jeho jméno; ne pro nějakou cenu ve mně, ale pouze pro ukázku a slávu jeho spravedlnosti, věrnosti a dobroty.*[245] Oproti Henrymu Pool dává ovci (žalmistovi) možnost odloučit se od Hospodina. U Poola je žalmista k chůzi po cestě spravedlnosti veden duchem nikoli přemožen Hospodinem bez možnosti se tomuto jeho vedení vzepřít. Poolovo pojetí je mi v tomto ohledu bližší, protože člověka (ovci, žalmistu) plně nezbavuje svobody, ale člověk jde v Hospodinově duchu.

Hospodinovo „jméno“ - tetragram je zmíněn v prvním i posledním verši, a zde, v polovině textu jsme na něj odkázáni. „*Je jistě důležité si povšimnout, že Bůh poskytuje vše nezbytné pro udržení života „pro své jméno“. V židovském pojetí zobrazovalo jméno zároveň i charakter jeho nositele. Je možné se proto domnívat, že Božím zásadním charakterem je jeho chtění, pomoc a podpora pro zachování života.*“[246]

Vzhledem k tomu, že hebrejský jazyk nezná časy, nevíme, zda se jedná o pohled do aktuálního života, či zda žalmista vzpomíná. Verše vyjadřují, že žalmista je v moci

---

[243] *Benson Commentary*, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/psalms/23.

[244] *Matthew Henry´s Concise Commentary*, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/psalms/23.

[245] *Matthew Pool Commentary*, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/psalms/23.

[246] VRBA, Michal, *Biblický pastýř a sociální pracovník*. Praha, 2016, S. 26, dostupné z: https://is.jabok.cz/th/c3q55/?id=5802. Bakalářská práce, Karlova univerzita. Evangelická teologická fakulta. Katedra filosofie a teologie Vedoucí práce: Dr. Ing. Ladislav Heryán, Th.D.

Hospodinově, podřizuje se jeho vedení, mají spolu osobní vztah. Žalmista zná Hospodinovo jméno a má vše, co potřebuje vně i uvnitř. Nestrádá a je veden.

גַּם כִּי־אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא־אִירָא רָע כִּי־אַתָּה עִמָּדִי שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעַנְתֶּךָ הֵמָּה יְנַחֲמֻנִי Překlad čtvrtého verše je: „*Také když půjdu (jdu, šel jsem) v údolí temné smrti, nebudu se bát (nebojím se, nebál jsem se) zlého, neboť se mnou jsi ty a tvoje berla a tvoje hůl ony mě utěšují.“* Žalmista vyznává, že Hospodin je s ním po celý život, ve všech dnech jeho žití, i když půjde „*roklí šeré smrti*“.[247] V tu chvíli se pravděpodobně nenachází na klidných pastvinách a neodpočívá u vod. Vzhledem k nadpisu žalmu – „*Hospodin je můj pastýř, nestrádám*“ nejsou v žalmu popisovány ideální podmínky k žití na neomezenou dobu, ale i v těchto těžkých chvílích platí nadpis žalmu. I v těžkých chvílích, kdy je v okolí přítomna smrt a pravděpodobně ohrožuje i žalmistu, stále pro tuto chvíli platí nadpis žalmu: „*Hospodin je můj pastýř, nestrádám*.“

Rokle či údolí (גיא)[248] je opak hor. Ve starověku měli lidé představu bohů sídlících na horách a vyvýšeninách. Tam jim budovali chrámy. Rokle či údolí jsou opakem takového místa. Jsou tedy místem, kde bůh v představách starověkých lidí není. Žalmista zde mění pohled na Boha Hospodina, který je přítomen i v této rokli a temnotě. Gillův výklad upozorňuje, že údolí stínu smrti neznamená stav duchovní temnoty a nevědomosti.[249] Co rokle symbolizuje, není zcela jasné. Tomuto slovu předchází výraz גַּם (také, ani, i)[250] a כְּ(*že, protože, neboť, když, až, vždyť, ale*[251]) Dohromady: *také když, také vždyť, ani když,* atd. Následuje sloveso אֵלֵךְ odvozené od slova halak – „*chodit, jít, kráčet“*[252] v 1. os. j. č. Verš pokračuje בְּגֵיא, kde בְּ je opět předložka a slovo גֵּיא s významy údolí, rokle[253] Slovo: צַלְמָוֶת znamená: „*stín podobný smrti, hluboký stín*“[254]. Takovéto

---

[247] ČEP, Ž 23,4.

[248] PÍPAL, Blahoslav, *Hebrejsko – český slovník ke starému zákonu.* 2. vydání, Praha, Kalich, 1974, S. 28.

[249] Gills exposition of the entire Bible, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/psalms/23-4.htm.

[250] WEINGREEN, Jacob, *Učebnice biblické hebrejštiny*. Praha, Karolinum, 1997, S. 308, ISBN 80-7184-345-8.

[251] WEINGREEN, Jacob, *Učebnice biblické hebrejštiny*. Praha, Karolinum, 1997, S. 313, ISBN 80-7184-345-8.

[252] *Interlinear Hebrew, Greek Bible with dictionary and concordance.* Dostupné z: https://play.google.com/store/apps/details?id=com.hagiostech.greekinterlinearbible.

[253] PÍPAL, Blahoslav, *Hebrejsko – český slovník ke starému zákonu.* 2. vydání, Praha, Kalich, 1974, S. 28.

[254] *Interlinear Hebrew, Greek Bible with dictionary and concordance.* Dostupné z: https://play.google.com/store/apps/details?id=com.hagiostech.greekinterlinearbible.

sloučeniny jsou v hebrejštině vzácné.[255] Barnes poznamenává, že zde užité sousloví „stín smrti“ - צלמות *tsalmaveth* – je slovo, které se vyskytuje pouze v následujících místech, a v ČEP je překládán jako „šerá smrt“: Jb 3,5; Jb 10,21-22; Jb 12,22; Jb 16,16; Jb 24,17 (dvakrát); Jb 28,3; Jb 34,12; Jb 38,17; Ž 44,20; Ž 107,10; Ž 107,14; Jr 2,6; Jr 13,16; Am 5,8. Smrt vrhá ponurý stín na údolí - údolí temné smrti.[256] Je to temná rokle smrti. Konec věty je: לֹא־אִירָ֣א רָ֑ע, kde *ló* je záporka, sloveso *íra* je odvozeno od slova *jare*, jedná se o první osobu a je významu: „*bát se, mít strach*“[257] a *ra* znamená *„zlý, hrozný“*[258]

Roklí či údolím může být myšleno období umírání, ale může se jednat o jakékoliv utrpení, trápení, či smrt blízkého člověka. Může se jednat o chvíle, kdy je člověk blízko smrti nebo je konfrontován se svou smrtelností. Bible tmu uvádí jako opak světla (Gn 1,3-5), tma implikuje strach a smutek (Jb 3,4-5). Job temnotou a stínem nazývá smrt (Jb 10,20-22). Ámos vyznává, že Hospodin mění temnotu na úsvit (Am 5,8).

Již bylo zmíněno, že hebrejština nezná časování sloves, tak není jasné, zda žalmista reflektuje minulou zkušenost, nebo se právě nachází v rokli či se připravuje na budoucnost. Pokud právě prožívá rokli smrti, pak předešlé verše byly vzpomínkou, ke které se v myšlence vrací a spoléhá se na Hospodina, který mu dává jistotu svojí přítomnosti, péče a pomoci i v těchto chvílích. To, co s ním zažil v minulosti, mu pomáhá přežít současnost.

Jisté je dle zmíněných výstupů z minulých veršů, že i v této rokli je jeho duše neustále obnovována, maximálně opečovávána. Žalmista se i v tuto chvíli může na Hospodina spolehnout, strach nemusí být přítomen, při vědomí Hospodinovy přítomnosti. Z verše je evidentní, že v rokli je přítomno i zlo. Rokle je chvíle, kdy se s ním člověk setkává, ale z uvedeného vyplývá, že přítomnost zla nezpůsobí strádání, vše je pod kontrolou, ovečka – žalmista se ničeho nebojí, jeho duše je stále opečovávána. Vrba poznamenává: „*Důležité je také si povšimnout, že v žalmu se nemluví o tom, že se lze*

---

[255] *Cambridge Bible for schools and colledges*, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/psalms/23-4.htm.

[256] *Barnes Notes on the Bible*, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/psalms/23-4.htm.

[257] *Interlinear Hebrew, Greek Bible with dictionary and concordance.* Dostupné z: *https://play.google.com/store/apps/details?id=com.hagiostech.greekinterlinearbible.*

[258] WEINGREEN, Jacob, *Učebnice biblické hebrejštiny*. Praha, Karolinum, 1997, S. 321, ISBN 80-7184-345-8.

vyhnout bolesti, utrpení, či jiné nepřízni osudu, ale slibuje, že v tuto chvíli nebudeme sami, ale bude nás provázet Boží mocná přítomnost. Právě tato jeho přítomnost je tím, co transformuje emoce věřícího člověka ze samoty a strachu do odvahy, pokoje a naděje.“[259] Má jistotu, že Bůh je s ním i v tomto období – kdy zažívá „stín smrti“ asi to není to nic pěkného a příjemného. V tento čas by žalmista jistotu z prvních veršů asi nezískal. Období klidu a blahobytu jsou dobrá pro období „stínu smrti“. Toto období je popisováno jako opak klidné pastvy, symbolizuje nebezpečí, strach, smrt a nejistotu. Žalmista navzdory tomu vyznává, že se spoléhá na Hospodina a ví, že Hospodin a jeho péče je s ním. Mathew Henry ve svém komentáři vnímá smrt jako temné údolí, které je třeba projít při přechodu z jednoho do druhého, zároveň poznamenává, že v textu je slovo „stín“, jedná se o stín (šero) smrti, ne o smrt. Uvádí příklad: „*Stín hada neštípe, ani stín meče nezabije.*“ Je to údolí skutečně hluboké, temné a smutné, ale smrt je v něm přítomna jako stín. Henry poznamenává, že tato údolí jsou důležitá pro osobní růst. Jsou „plodná“[260] Smrt tedy v údolí je, ale nemusí být přítomna ve své finalitě. Je to období, kdy člověk smrt nějak pociťuje, ale zároveň má jistotu Boží přítomnosti, pomoci a má v Bohu naději, útěchu, pokoj a péči.

Následuje vysvětlení, proč se nebojí: כִּי־אַתָּה עִמָּדִי שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעַנְתֶּךָ הֵמָּה יְנַחֲמֻנִי „*vždyť se mnou jsi ty a tvoje berla a tvoje hůl ony mě utěšují.*“ Slovo כִּי již bylo vyloženo – (*neboť, vždyť, totiž*), אַתָּה je osobní zájmeno pro 2. os. j. č. „ty“[261] עִמָּדִי má opět sufix s přivlastňovacím zájmenem, předložka *im* je významu: „*s*“ Sousloví znamená „*ty se mnou*“. Pak je užit výraz pro berlu či hůl. První slovo pro hůl je hebrejský pojem שבט s významy: „*berla, hůl, žezlo*“[262]. Druhé slovo užité pro označení hole je hebrejský výraz: משענת s významy: „*opora, podpora, podpěra, hůl, podpírání*“[263]. Berla je symbolem moci – věří, že Hospodin je mocný a i v tomto „údolí“ vládne a spadá pod jeho pravomoci.

---

[259] VRBA, Michal, *Biblický pastýř a sociální pracovník*. Praha, 2016, S. 27, dostupné z: https://is.jabok.cz/th/c3q55/?id=5802. Bakalářská práce, Karlova univerzita. Evangelická teologická fakulta. Katedra filosofie a teologie Vedoucí práce: Dr. Ing. Ladislav Heryán, Th.D.

[260] *Mathew Henry concise commentary,* dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/psalms/23-4.htm.

[261] WEINGREEN, Jacob, *Učebnice biblické hebrejštiny*. Praha, Karolinum,1997, S. 307, ISBN 80-7184-345-8.

[262] PÍPAL, Blahoslav, *Hebrejsko – český slovník ke starému zákonu.* 2. vydání, Praha, Kalich, 1974, S. 187.

[263] PÍPAL, Blahoslav, *Hebrejsko – český slovník ke starému zákonu.* 2. vydání, Praha, Kalich, 1974, S. 197.

Žalmista není mimo Hospodinův dosah, naopak Hospodin se jej dotýká – pomocí holí jej potěšuje, utěšuje (נחם).[264] Druhá hůl slouží více jako podpora, opora. Hospodin je v údolí přítomen svou mocí, ale i pomocí. Doprovází, podpírá, pomáhá, provází a pečuje o žalmistu. K oběma výrazům hole je připojen sufix s přivlastňovacím zájmenem ve třetí osobě, ve významu „tvoje"[265] Před druhý výraz je přidáno písmeno „*waw*" značící spojku „*a*"[266] הֵמָּה je opět zájmeno ukazovací, ve 3. os. mn. č. a znamená „*oni, ony, tamti*"[267] Sloveso יְנַחֲמֻנִי je opět se sufixem přivlastňovacího zájmena v 1.os.j.č. a sloveso *nacham* je významu: „*omlouvat se, utěšit se, potěšit se"*[268].

Žalmistu utěšuje, že Hospodin používá berlu a hůl. Hospodin svou ovečku vede jako pastýř. Toto vedení nemusí být pro ovci pohodlné ani příjemné. Pastýř pomocí své berle ovce zachraňuje, vymaňuje a vede. Bez ní, by se mu to moc nedařilo. Hůl pastýři pomáhá v pastvě, když potřebuje s ovcí manipulovat, vyprostí jí nebo jí navede, může ji zachránit, když někam padá nebo jde do nebezpečí. V danou chvíli není pro ovci interakce s holí příjemná, ale v souvislostech a nadhledu je pochopitelné, že vedení a manipulace ze strany pastýře byla pro její dobro. Je to jakýsi zásah shora.

Hůl pomáhala pastýři udržet stádo v bezpečí. Pomocí hole brání ovce před predátory. Z tohoto verše, který popisuje zdánlivou nejistotu a nebezpečí, žalmista ubezpečuje, že i v této situaci se cítí bezpečný a pociťuje jistotu. Je to díky Hospodinu, který jej jistí a zabezpečuje svou berlou.

Dle chiastické struktury je toto vrchol žalmu (E). Žalmista v oslovení Boha přechází z 3. os. na 2. a říká „*ty (אַתָּה) jsi se mnou"* a *„tvoje berla*", přechází na nejosobnější rovinu, oslovuje Boha, vyjadřuje mu svou víru. Tato věta je vyznáním, žalmista věří v Boží přítomnost a jednání i v těch nejtěžších chvílích života. Vyznává, že se na Hospodina spoléhá, je jeho jistotou, svou jistotu opírá o dvě hole, které jsou metaforicky přítomné v údolí.

---

[264] PÍPAL, Blahoslav, *Hebrejsko – český slovník ke starému zákonu.* 2. vydání, Praha, Kalich, 1974, S. 110.

[265] WEINGREEN, Jacob, *Učebnice biblické hebrejštiny*. Praha, Karolinum, 1997, S. 58, ISBN 80-7184-345-8.

[266] *Interlinear Hebrew, Greek Bible with dictionary and concordance.* Dostupné z: *https://play.google.com/store/apps/details?id=com.hagiostech.greekinterlinearbible.*

[267] WEINGREEN, Jacob, *Učebnice biblické hebrejštiny*. Praha, Karolinum, 1997, S. 309, ISBN 80-7184-345-8.

[268] *Interlinear Hebrew, Greek Bible with dictionary and concordance.* Dostupné z: *https://play.google.com/store/apps/details?id=com.hagiostech.greekinterlinearbible.*

Pátý verš: תַּעֲרֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָן נֶגֶד צֹרְרָי דִּשַּׁנְתָּ בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה׃ Tento verš se může jevit jako paralela k prvnímu a druhému verši. Nebo dle chiastické struktury navazuje na verše Ž 23,3-4a. Opouští téma pastýře. Žalmista se ocitá na královské hostině. Objevuje se metafora hosta a hostitele. „*Prostíráš mi stůl před nepřáteli, mažeš olejem mou hlavu, můj kalich nalévás, až přebývá.*“ Tento verš stejně jako první znázorňuje dostatek potravy, zabezpečení a dává žalmistovi jistotu Hospodinovy maximální péče. Tento stav je viděn protivníky – nepřáteli. Tato skutečnost může korespondovat s veršem 4a – s kráčením v údolí stínu smrti. Stejně tak následující věta pátého verše koresponduje s veršem třetím. (Ž 23,3 = Ž 23,5b)

Je zde sděleno, že žalmista není bez nepřátel. Existují, ale neohrožují jej, nijak do děje nezasahují. Nepřátelé v podobenství jsou obeznámeni se stavem žalmisty, který má hojnost bez zásluhy. Dostává vše jako host ideálního hostitele. Henry tento děj vykládá jako následný po projití údolím. Vnímá, že údolí někde začíná a někde končí a vyúsťuje na hostině. Hostinu chápe jako posmrtnou, vnímá ji jako eschatologické zaslíbení.[269]

Akt mazání oleje na hlavu byl symbol Hospodinova vyvolení. Hospodinovi vyvolení králové Saul (1S 10,1) a David (1S 16,1-13) byli pomazáni. Mazání olejem se praktikovalo i u proroků a kněží (Ex 30,23-25. 1Kr 1,39. 2Kr 9,1-6).[270] „*Potírání olejem znamenalo požehnání, Boží přízeň přiznání se Hospodina a ustanovení před lidem.*“[271]

Metafora přetékajícího kalicha opět symbolizuje hojnost, nekonečnost zdroje – kalich je stále doléván. Žalmista má dostatek, je o něj velmi dobře postaráno – nestrádá. Novotný píše k symbolice kalicha: „*Něco, čeho se člověku dostalo údělem*.“[272] Žalmistův kalich je naplněn. Je to symbol milosti, hojnosti, požehnání. „*V Bibli jsou zmiňovány dva různé typy pohárů a to pohár požehnání a kalich hořkosti a hněvu, o němž mluví Ježíš v getsemanské zahradě. (J 18,11) i na dalších místech. U Izajáše 51,22 můžeme číst, že*

---

[269] *Mathew Henry concise commentary,* dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/psalms/23-4.htm.

[270] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník*, Praha, Kalich, 1956, S. 546.

[271] VRBA, Michal, *Biblický pastýř a sociální pracovník*. Praha, 2016, S. 27, dostupné z: https://is.jabok.cz/th/c3q55/?id=5802. Bakalářská práce, Karlova univerzita. Evangelická teologická fakulta. Katedra filosofie a teologie Vedoucí práce: Dr. Ing. Ladislav Heryán, Th.D.

[272] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník*, Praha, Kalich, 1956, S. 318.

Hospodin odejme od svého lidu tento kalich utrpení a dá jej vypít jejich protivníkům. Zde je jasná paralela s tím, co říká žalm, že Hospodin bude prostírat stůl před zraky jejich nepřátel.“[273]

Žalm končí: אַךְ טוֹב וָחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי כָּל־יְמֵי חַיָּי וְשַׁבְתִּי בְּבֵית־יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים: . Šestý verš je dle chiastické struktury ekvivalentem pro verš první a druhý. Může se jevit jako paralela k 3. a 4. verši. Jeho překlad: *„Jistě dobrota a milosrdenství pronásledují mě všemi dny mého života. A na dlouhé dny se usadím v domě Hospodina.“* V této paralele je ke spravedlnosti přidáno milosrdenství a dobrota. Verš ukazuje na hojnost potravy, která je nezasloužená. Žalmista ji dostává darem, jako host na hostině. Nic pro nasycení nemusel udělat, jen přišel, zúčastnil se hostiny. Dostává jídlo a pití. Jeho privilegovanost, vyvolenost sledují jeho nepřátelé.

Milosrdenství a dobrota provází i ovci na pastvě, se kterou jsme obeznámeni v prvních dvou verších, a to prostřednictvím pastýře, který ji vede na zelené louky a ke klidným vodám. Mohly by být na vyprahlé, skalnaté louce, s vodou jen v kaluži. I na těchto místech ovce žijí a přežijí. Tyto však mají krásnou pastvinu.

Závěr žalmu zmiňuje Hospodinovo jméno „ *A na dlouhé dny se usadím v domě Hospodina.“* stejně jako začátek. Může se jevit jako ekvivalent k druhé půlce verše čtvrtého. Kde berla a hůl potěšují žalmistu – v připodobnění k ovci. Zde žalmista vyznává, že jeho odpočinek skýtá dům Hospodinův. Odpočinek v domě Hospodinově je dle chiastické struktury ekvivalentem k prvnímu verši. Dům Hospodinův může být také vnímán jako cíl životní cesty, poté co člověk projde údolím stínu smrti, čeká jej nebeská hostina a odpočinek – domov. Spočine v Hospodinově domě. V tomto případě se pravděpodobně nejedná o označení chrámu – jakožto Hospodinova domu. V Tanachu je běžné označení chrámu jako „*dům Boží“* nebo *„dům Hospodinův*“ Novotný ve slovníku uvádí: „*Dům Boží znamená obvykle chrám, jindy každé místo, kde věřící prožili přítomnost Boží (Gn 28,17.22), je sídlem Božím a branou do nebe… Chrám byl symbolem této Boží*

[273] VRBA, Michal, *Biblický pastýř a sociální pracovník*. Praha, 2016, S. 30, dostupné z: https://is.jabok.cz/th/c3q55/?id=5802. Bakalářská práce, Karlova univerzita. Evangelická teologická fakulta. Katedra filosofie a teologie Vedoucí práce: Dr. Ing. Ladislav Heryán, Th.D.

domácnosti.“ Vyznání žalmisty tedy může znamenat, že u Hospodina je a bude doma a tam má svůj domov.[274]

V žalmu je popsáno, jak člověk, který chodí do domu Hospodina nebo s Hospodinem, může žít. I když nebude prožívat lehké období, má jistotu v Hospodinově péči, byť ta péče nemusí být úplně příjemná. Bez tohoto verše by žalm byl pouhým popisem. Poslední verš je vyústěním žalmu. Žalmista nezůstane ve stínu smrti – ale v domě Hospodinově, kde odpočívá v dlouhých dnech. Verš vyjadřuje maximální odpočinek – po tom všem, co zažil. Zastaví se, nadechne se a může jít dál.

Žalm popisuje život, který je v hojnosti i v nouzi, ve strachu i odpočinku, není zde slibovaný život bez problémů a může nastat období, kdy budeme v údolí smrti. Nastane období, kdy bude mít protivníky, nepřátele a v jeho okolí bude přítomno „zlo“. Bude chvíle, kdy jej bude usměrňovat pastýřova berla, kdy pastýř bude vychovávat a vést jej kam nechce. Ale v tom všem si může být jistý Hospodinovou dobrotou, milosrdenstvím a spravedlností, odpočinkem v Hospodinově domě a především vyznáním, nesoucím se celým žalmem: „*Hospodin je můj pastýř, nestrádám*“. Tento žalm má velkou moc mluvit k člověku v obtížných životních situacích a zároveň umí potěšit a povzbudit v běžných dnech i v radostných chvílích. Vystihuje dynamiku života a ujišťuje o Boží moci a pomoci, o jeho laskavém, pečlivém a citlivém vedení.

[274] NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník*, Praha, Kalich, 1956, S. 135.

13. Závěr

Pastevectví provázelo lidi od pravěku, pravděpodobně od chvíle, kdy se podařilo domestikovat první zvířata až do doby nedávné. Bylo úzce spjato s obživou a přežitím. V Bibli jsme seznámeni s tímto povoláním hned na prvních stránkách a to v souvislosti s Ábelem a následně pak praotci – Abrahamem, Jákobem, Josefem a jeho bratry, ale i se ženami jako byla Ráchel, Sipora. Významným pastýřem byl dále Mojžíš, který nese jako první označení *„pastýř lidu.“* Dalším významným pastevcem bravu i lidí byl král David. Je pozoruhodné, že významní vůdci izraelského lidu byli povoláním pastýři, jakoby to byla nutná kvalifikace ze strany Hospodinovy pro vedení národa.

Pastevectví provázelo člověka po staletí a bylo zdrojem jeho obživy. Každý člověk si od starověku dokázal představit, co tato funkce obnáší, jaké jsou nutné předpoklady pro vykonávání pastevecké role, kompetence a vybavení pro toto povolání, a proto se velmi často užívaly metafory či antropomorfismy pastýře pro objasnění nesrozumitelného či nesdělitelného.

Při psaní této práce jsme potvrdili, že používání metafory pastýře je v hojnosti užito v Bibli i v mýtech jiných náboženství. Pastýř byl na rozdíl od dnešní doby v minulosti velmi srozumitelnou metaforou. Role pastýře je dnes roztříštěna mezi lidi několika funkcí a mnohdy nahrazena moderními způsoby chovu domácích zvířat. Málokdo má zkušenost s pastevectvím, případně s chovem bravu. A tak se dnešnímu člověku metafora velmi vzdálila v celé své významové mnohočetnosti a je omezena na představu jakéhosi člověka pobývajícího s ovcemi, který je hlídá a možná se o ně nějakým způsobem stará. O pasených zvířatech a jejich vlastnostech jsou vědomosti ještě menší.

Zároveň jako problém dnešního čtenáře vnímáme doslovný výklad textu, při němž uniká symbolická a metaforická rovina. Metaforické čtení textu je vnímáno jako neexaktní, nepřesné a nesprávné, přitom ve starověku bylo velmi časté. Symbolika pastýře měla velkou roli i v jiných náboženstvích starověku i na stránkách Bible. Bohužel tento zploštěný výklad způsobuje, že se Bible člověku odcizuje a je nesrozumitelná, metafora je pak prázdná a nicneříkající. A v dnešní době, kdy člověk již není v tak pevném sepětí s přírodou, je důležité se v rámci biblické exegeze vracet k tomuto vztahu mezi člověkem a životním prostředím. Člověk byl existenciálně závislý na přírodě, úrodě,

zdaru v chovu atp., kde jeho existence v tomto vztahu byla plna nejistoty.

Cílem této práce bylo rozkrýt úlohu pastýře ve své širokospektrálnosti a objasnit jeho roli i v rámci metaforického či antropomorfního užití. Metaforicky je v Bibli obrazu pastýře užíváno pro proroky, kněze, velekněze, krále a jiné vůdce lidu a nejen z izraelského národa, jako „*Hospodinův pastýř*" je označen i král Kýros. Vůdci lidu, kteří neplní svou funkci, jsou přirovnáni ke „*špatným pastýřům*." Metaforické označení „pastýř" pro vůdce lidu se užívá v církvích dodnes a zpravidla jsou jimi označování kazatelé, pastoři, faráři a jiní hodnostáři, ale i lidé jinak sloužící v církvi v jejím vedení (pastorační pracovníci, pastorační rada). V Tanachu se také vyskytuje role „*Davidovského božského pastýře*" – mesiáše, ve kterém se pojí role krále a služebníka.

V prorockých knihách a spisech, především v žalmech, se již více užívá antropomorfní význam role pastýře a Boží lid je s ohledem na tuto metaforu označován „*stádem*" nebo „*ovcemi*" což především odráží Hospodinovu pastýřskou roli. V práci jsme se také zaměřili na staroorientální mýty, kde se metafora pastýře také objevuje. Objevné pro mě bylo zjištění možné záměny boha Herma a Ježíše na starých freskách, jelikož jejich zobrazování je identické (pastýř s ovcí na ramenou). Také mě překvapila přítomnost této metafory ve starověku v mnoha náboženstvích a stejně tak její propojení s panovníkem a kultem[275]. Toto propojení se objevuje i na stránkách Tanachu a v osobě Ježíše z Nazareta.

Také pro mne bylo přínosné propojení pastýře s rodičovskou rolí, která na stránkách Tanachu explicitně není, ale implicitně je přítomna. V mýtu o Romulovi a Removi a o Caeculovi ji nalezneme explicitně.

Metafora pastýře přibližuje také Boha, který je genderově nevyhraněný. Tuto nevyhraněnost jsme potvrdily existencí bohyně pastýřky Pales, existencí žen pastýřek na stránkách Tanachu a v nedávné minulosti je jejich existence doložena výtvarným uměním. Antropomorfismus tedy je genderově nezatížený a lze si představit v roli pastýře muže i ženu. Každý má jiné přednosti pro vykonávání této funkce. V tomto

[275] PROSECKÝ, Jiří, HRUŠKA, Blahoslav, SOUČKOVÁ, Jana, BŘEŇOVÁ Klára, *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*, Praha, Libri, 2003, S. 58-59, 78, ISBN 80-7277-188-4.
také: VERNER, Miroslav, Ladislav BAREŠ a Břetislav VACHALA. *Encyklopedie starověkého Egypta*. Praha: Libri, 2007, S. 488. ISBN 978-80-7277-306-0.

ohledu je tento antropomorfismus pro dnešního člověka možná uchopitelnější, než označení „*Boha Otce*“, které je silně patriarchálně zatíženo a mnohdy je komplikováno i našimi lidskými zkušenostmi s otcem, které ne vždy zrcadlí božský otcovský ideál a tak mohou být zavádějící. Vzhledem k současnému stavu pastýřů ve společnosti, kdy je jejich množství minimální a běžný člověk se s nimi nesetká, je možné lidem představit toto povolání ve svém „ideálu“ a jako takové může být pro mnohé lidi snadno srozumitelné a přijatelné jako antropomorfismus pro Boha.

V mé práci se potvrdilo, že ovce je stádové zvíře, s potřebou společenství, při psaní práce mě však překvapil důraz na sociální spravedlnost přítomný především u proroků a i vyzdvižení individuálního přístupu v Bibli k ovcím ze strany pastýře. Ovce jako metafora Božího lidu se tedy jeví silně společensky, zároveň však je však každý kus jedinečný a každá má sama za sebe osobní vztah k pastýři a ten jí zná jménem. Tento osobní vztah zrcadlí i Žalm 23 vykládaný v této práci, který vystihuje dynamiku života a ujišťuje o Boží moci a pomoci, o jeho lásce, péči a citlivém vedení. Zároveň jsme došly k poznatku, že ve stádě musí fungovat vzájemná interakce a komunikace ovcí navzájem i ovcí s pastýřem. Při psaní této práce jsme dospěli k této charakteristice ovce: ovci symbolizuje jednoduchost, laskavost, trpělivost, poslušnost, nevinnost, ale i tupost a stádovost.

Vzhledem k těmto zjištěním se jako nejdůležitější v Antropomorfismu Pastýře jeví jeho vtah k ovcím, a to jako vztah ke stádu i jako vztah k jednotlivci. Bůh pastýř/pastýřka v sobě navíc pojí roli vůdce a služebníka. Pastýř je někdo, kdo je ovci nadřazen, ale vše koná s ohledem na ni a na stádo, jeho péče je maximálně přizpůsobena ovci i na úkor jeho vlastní osoby. Z biblických textů vyplývá, že je ochoten za ovci položit život a toho bylo lidstvo svědky v případě Ježíše z Nazareta – „*božského dobrého pastýře*“.

Pastýř nesmí vnímat stádo předmětně jako zdroj zisku či sebehodnoty, ale musí mít o stádo zájem, mít je rád a přemýšlet co je pro něj nejlepší a pozorovat jej jak se chová a tomu přizpůsobit pastvu. Během psaní se dospělo k těmto požadavkům na roli pastýře: musí být empatický, citlivý, soucitný, chápající, chránící, ohleduplný, obětavý, pečující, vychovávající, vyučující, ošetřující, posilující, pozorný, trpělivý, shromažďující, dopřávající odpočinek, zajišťující bezpečí a nalezení v případě ztráty, s individuálním přístupem, zajišťující kompatibilitu a společenskost stáda. Neustálá přítomnost a nadhled pastýře odráží neustálou přítomnost Hospodina uprostřed svého lidu, tento

apel mě při psaní práce také překvapil. Pastýř je nadřazený, má nadhled – fyzický i mentální, ale zároveň je uprostřed svého stáda, není opodál, nesleduje ho někde v bezpečí a zpovzdálí, ale je s ním, a když je vede, jde před nimi, prošlapává jim cestu a zajišťuje jim bezpečí.

Pokud je tedy k takovémuto pastýři přirovnáván Hospodin, je to velmi silná metafora, která má co říct v každé době. Lidé by měli slyšet, že Hospodin je ten pečující, milující, pozorující, pomáhající, citlivý a přítomný, kterému jde o člověka. Jde mu o vztah, ne o nějaké formy zbožnosti a zároveň očekává od svých ovcí reakci. I ovce musí ke svému pastýři hledat vztah a plně mu důvěřovat, že se postará o veškeré její zásadní potřeby, byť to nemusí být vždy způsobem, který by si jednotlivé ovce představovaly. Ovce zároveň musí žít v interakci nejen s pastýřem ale i s ostatními, musí tvořit stádo – v lidském případě společenství. V metafoře pastýře a stáda je tedy silně přítomen apel na vztah, na sociabilitu stáda a důvěru v „*dobrého pastýře*".

Pokud by se teologům, kazatelům, pastorům a farářům povedlo přiblížit lidem Boha jakožto pastýře/pastýřku myslím, že by pro mnohé byl takovýto Bůh přijatelnější, než Bůh s antropomorfismy: „*otec, král, soudce,*", které jsou v dnešní době bohužel nejrozšířenější. O to pozoruhodnější je a z této práce vyplývající, že antropomorfismus „pastýře" v sobě má uvedené metafory obsaženy, bylo již napsáno, že pastýř je vůdce – král stáda, musí je i rozsuzovat, zároveň jeho péče je rodičovská, citlivá, pečující a individuální. Obdobnou symboliku v sobě nese i hůl jako základní nástroj pastýře i jeho atribut. Hůl je symbolem moci i pomoci, absolutně zrcadlí roli pastýře jakožto vůdce a služebníka.

14. Seznam použité literatury

14.1. Primární literatura

Bible písmo svaté SZ a NZ, český ekumenický překlad, Biblická společnost, Praha 1990.

Bible svatá aneb všecka svatá písma starého i nového zákona, podle posledního vydání kralického z roku 1613, UBS 099-5-042.

Biblia Hebraica Stuttgartensia, 5. vydání, Stuttgart, 1997, Deutsche Bibelgesellschaft, ISBN 978-3-438-05219-3.

Interlinear Hebrew, Greek Bible with dictionary and concordance. Dostupné z: *https://play.google.com/store/apps/details?id=com.hagiostech.greekinterlinearbible.*

Jakubovo evangelium, dostupné z: https://www.fatym.com/abcd/k/000088.htm.

Novum Testamentum Graece et Latine, 3. vydání, Stuttgart, 1994, Deutsche Bibelgesellschaft, ISBN 3-438-05401-9.

14.2. Sekundární literatura

ANTALÍK, Dalibor. *Na stezkách domu Baalova: náboženské texty literární a kultické*. Praha: OIKOYMENH ve spolupráci s Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze, 2014. Starověké písemnictví Levanty. ISBN 978-80-7298-511-1.

ARANOFF, Gerald. *Shepherding as a metaphor,* Jewish Bible Quarterly 42/2014, č.1, 36-38.

BALABÁN, Milan. *Jímavé portréty biblických žen: milovnice, trpitelky, bojovnice i kněžky noci*. Praha: Kalich, 2009, ISBN 978-80-7017-122-6.

BECKER, Udo, *Slovník symbolů*, Praha, Portál, 2002, ISBN 80-7178-612-8.

BENEŠ, Jiří. *Desítka: Desatero, aneb, Deset slov o Bohu a člověku*. Praha: Návrat domů, 2008, ISBN 978-80-7255-177-4.

BENEŠ, Jiří. *Dvanáctka: úvod do studia Malých proroků*. Praha: Teologický seminář Církve adventistů sedmého dne, 2006, ISBN 80-903827-0-3.

BENEŠ, Jiří. *Ozvěny Izajášova volání: [slova Izajášova proroctví pro každodenní zamyšlení]*. Praha: Návrat domů, 2012, ISBN 978-80-7255-280-1.

BERLEJUNG, Angelika. *Náboženské dějiny starověkého Izraele*. Přeložil Pavel ROUBÍK. V Praze: Vyšehrad, 2017, ISBN 978-80-7429-281-1.

BIČ, Miloš, *Svíce nohám mým*, Praha, Evangelická církev metodistická, 1992, ISBN 80-85013-25-8.

DONAHUE, John R. a Daniel J. HARRINGTON. *Evangelium podle Marka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005 [i.e. 2006]. Sacra pagina, ISBN 80-7192-915-8.

DUBINOVÁ, Terezie. *Ženy v Bibli, ženy dnes: sborník přednášek z cyklu Terezie Dubinové, PhD. ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze leden 2007 - leden 2008*. Praha: Židovské muzeum v Praze, 2008, ISBN 978-80-86889-69-6.

FILIPI, Pavel. *Pozvání k naději: kapitoly o homiletické hermeneutice a exegesi*. Praha: Kalich, 2006, ISBN 80-7017-028-X.

FINKELSTEIN, Israel a Neil Asher SILBERMAN. *David a Šalomoun: počátky mesianismu ve světle moderní archeologie*. Praha: Vyšehrad, 2010, Teologie (Vyšehrad), ISBN 978-80-7429-016-9.

HARRINGTON, Daniel J., ed. *Sacra Pagina: evangelium podle Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, ISBN 80-7192-423-7.

HAVLÍČEK, Zdeněk. *Pastevní chov zvířat v podmínkách cross compliance*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2008, ISBN 978-80-7375-237-8.

HEINZ-MOHR, Gerd, *Lexikon symbolů, obrazy a znaky křesťanského umění*, Praha, Volvox globator, 1999, ISBN 80-7207-300-1.

HELLER, Jan. *Bůh sestupující: Pokus o christologii Starého zákona*. Praha: Kalich, 1994, ISBN 80-7017-780-2.

HELLER Jan, *Starověká náboženství*, Praha, Edice Kalich, 1978, / bez dalších informací/.

JANDOVÁ, Jana, ČINČERA, Jan, *Člověk + příroda = udržitelnost? Texty o proměně vztahů lidí k přírodě, environmentální výchově a udržitelnosti,* Praha, Zelený kruh v rámci projektu APEL 2009, ISBN: 978-80-903968-5-2.

JOHNSON, Luke Timothy, HARRINGTON, Daniel J., ed. *Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, Sacra pagina, ISBN 80-7192-560-8.

KUBÁČ, Vladimír, *Člověk před Boží tváří*, Praha, Vyšehrad 2016, ISBN978-80-7429-754-0.

Laudato si' papeže Františka: encyklika: o péči o společný domov. Druhé, jazykově a odborně revidované vydání. Přeložil Milan GLASER. Praha: Paulínky, 2018, ISBN 978-80-7450-280-4.

LIMBECK, Meinrad, *Evangelium sv. Matouše*, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakl., 1996, ISBN 80-7192-146-7.

MÁNEK, Jindřich. Ježíšova podobenství, Praha, Blahoslav v ústředním církevním nakladatelství, 1972.

MRÁZEK, Jiří, *Evangelium podle Matouše*, Praha, Centrum biblických studií, 2011, ISBN 978-80-87827-44-6.

MRÁZEK, Jiří. *Podobenství v kontextu Matoušova evangelia*. Jihlava: Mlýn, 2003, ISBN 80-86498-05-0.

MOLONEY, Francis J., HARRINGTON, Daniel J., ed. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, Sacra pagina, ISBN 978-80-7192-991-8.

NEŠKUDLA, Bořek, *Encyklopedie bohů a mýtů starověkého Říma a apeninského poloostrova*, Praha, Libri, 2004, S. 132-133, ISBN 80-7277-264-3.

POKORNÝ, Petr, *Řecké dědictví v Orientu,* Praha, OIKÚMENÉ, 1993, ISBN 80-85241-50-1.

POKORNÝ, Petr a Jan Amos DUS. *Novozákonní apokryfy*. Praha: Vyšehrad, 2001. Knihovna rané křesťanské literatury. ISBN 80-7021-406-6.

PROSECKÝ, Jiří, HRUŠKA, Blahoslav, SOUČKOVÁ, Jana, BŘEŇOVÁ Klára, *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*, Praha, Libri, 2003, ISBN 80-7277-188-4.

SMOLÍK, Josef. *Pastýřská péče*. Praha: Kalich, 1991. Studijní texty Komenského evangelické bohoslovecké fakulty v Praze, ISBN 80-7017-276-2.

STAROZÁKONNÍ překladatelská komise, *Výklady I. ke Starému zákonu*, Praha, Kalich, 1991, ISBN 80-7017-408-0.

STAROZÁKONNÍ překladatelská komise, *Výklady II. ke Starému zákonu*, 2. vydání, Kostelní Vydří, Karmelitánské nakl., 1996, ISBN 80-7192-154-8.

Starý zákon překlad s výkladem, 9- Žalmy, přeložil Miloš BIČ, Praha, Ústřední církevní nakladatelství, 1975.

Starý zákon: překlad s výkladem 11- Izajáš. Přeložil Miloš BIČ. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1982.

Starý zákon překlad s výkladem, 14 – Dvanáct proroků, přeložil Miloš BIČ, Praha, Ústřední církevní nakladatelství, 1975.

STEHLÍK, Ondřej. *Ugaritské náboženské texty: kanaanské mýty, legendy, žalmy, liturgie, věštby a zaříkávání pozdní doby bronzové*. Praha: Vyšehrad, 2003, Světová náboženství (Vyšehrad), ISBN 80-7021-587-9.

VÁCHA, Marek Orko. *Místo, na němž stojíš, je posvátná země: o kruhu úcty k člověku, přírodě a celému vesmíru*. Brno: Cesta, 2008, ISBN 978-80-7295-104-8.

VERNER, Miroslav, Ladislav BAREŠ a Břetislav VACHALA. *Encyklopedie starověkého Egypta*. Praha: Libri, 2007, ISBN 978-80-7277-306-0.

VOGEL, Jiří a Dalibor VIK. *Kapitoly z dialogu mezi vědou a vírou*. Chomutov: L. Marek, 2013. Pontes pragenses (L. Marek), ISBN 978-80-87127-65-0.

VOKOUN, Jaroslav. *Naslouchat teoložkám*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010, Moderní česká teologie, ISBN 978-80-7325-228-1.

VYMĚTALOVÁ HRABÁKOVÁ, Eva, Marie ROUBALOVÁ a Tomáš BUTTA. *Mojžíš a Mirjam - průvodci ke svobodě: prameny, výklady, kázání*. Praha: Církev československá husitská, 2019, ISBN 978-80-7000-155-4.

WEINGREEN, Jacob, *Učebnice biblické hebrejštiny,* Praha, Karolinum, 1997, ISBN 80-7184-345-8.

14.3. Internetové zdroje

Benson Commentary, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/.

BRÜCKNER, Tomáš, *Sport jak jeden ze způsobů pastorace*. Brno. 2009. Dostupné z: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:NgLH_qOcSe0J:https://is.mu

ni.cz/th/vsas8/Sport_jako_jeden_ze_zpusobu_pastorace.doc+&cd=18&hl=cs&ct=clnk&gl=cz. Diplomová práce, MASARYKOVA UNIVERZITA, Fakulta sportovních studií, Katedra pedagogiky sportu. Vedoucí práce:Mgr. Radim Šíp, Ph.D.

Cambridge Bible for Schools and Colleges, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/.

Citáty. net. Dostupné z: https://citaty.net/citaty/.

DUNHAM, Kile, C. *Zechariach 11 and the eschatological shepherds*, dostupné z: https://www.academia.edu/37125725/ZECHARIAH_11_AND_THE_ESCHATOLOGICAL_SHEPHERDS.

DVOŘÁK, Antonín. *Biblické písně*. Dostupné z: http://www.antonin-dvorak.cz/biblicke-pisne.

EAGRI, dotace, *Platby pro oblasti s přírodními, či jinými omezeními.* Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2014/opatreni/m13-platby-pro-oblasti-sprirodnimi-ci/?date=2018-1&type=&root=11789&pageSize=50.

ECK, Ernest, Van. *In the Kingdom everybody has enough -A social -scietific and realistic reading of the parable of the lost sheep*. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/275523019_In_the_kingdom_everybody_has_enough_-_A_social-scientific_and_realistic_reading_of_the_parable_of_the_lost_sheep_Lk_154-6.

Ellicott´s Commentary for English readers, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/.

GRUBER, Jiří, *Biblická zoologie, Ovce*, in: Setkávání. Dostupné z: https://adoc.pub/evangelicka-cirkev-v-brn901da562122270a1a15166adbf66875e17645.html

a: https://brno1.evangnet.cz/sites/brno1.evangnet.cz/files/BEM0516.pdf.

HAGUE, Stephen, *Psalm 23 and the Biblical Theology of God the Shepherd-Warrior-King,* Dostupné z: https://www.academia.edu/43907636/Psalm_23_and_the_Biblical_Theology_of_God_the_Shepherd_Warrior_King_Stephen_Hague?email_work_card=view-paper.

HELLER, Jan, *Člověk pastýř stvoření*, dostupné z: http://pozp.evangnet.cz/knihovna/clovek-pastyr-stvoreni.html#_Toc23820734.

HORWITZ, Kolska, Liora, *The advent of sheep and goat domestication in the Southern Levynt: A perspective from PPNB sites in Norhern Israel. In: H. Buitenhuis and A. Clason (eds.), Archaeozoology of the Near East Vol I. Leiden: Universal Book Services. Pp. 27-36.(1993).* Dostupné z: https://www.academia.edu/25341906/The_advent_of_sheep_and_goat_domestication_in_the_Southern_Levant_A_perspective_from_PPNB_sites_in_Northern_Israel_In_H_Buitenhuis_and_A_Clason_eds_Archaeozoology_of_the_Near_East_Vol_I_Leiden_Universal_Book_Services_Pp_27_36_1993.

Jamieson-Fausset-Brown Bible Commentary, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/psalms/23.

KASDAN, Lawrence,*The bodyguard*, USA. 1992. Dostupné z: https://www.csfd.cz/film/4688-osobni-strazce/prehled/

KRATOCHVÍL, Zdeněk, *Hermés*, Dostupné z: http://jirik.tk.sweb.cz/bobove/galerie/hermes.htm.

Keil and Delitzsch Biblical Commentary on the Old Testament, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/psalms/23-1.htm.

LASSEN, Agnete, Wisti, *Wool trade in Old Assyrian Anatolia.* Dostupné z: https://www.academia.edu/620048/Wool_trade_in_Old_Assyrian_Anatolia.

Lilie sv. Josefa a uctívání sv. rodiny: měsíční list pro křesťanský lid, zvláště pak pro bratry a sestry III. řádu sv. Františka z Assisi. V Brně: Jos. Schmidt, 1894, 5(1), Dostupné také z: http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:94c844a0-15a5-11e8-8485-5ef3fc9ae867.

MACKEY, Damien, F., *David a true shepherd*, dostupné z: https://www.academia.edu/43526299/David_a_true_shepherd.

MARLOW. W.C. *No fear! Psalm 23 as careful conceptual chiasm.* Dostupné z: https://place.asburyseminary.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1211&context=asburyjournal.

Matthew Poole´s Commentary, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/.

Matthew Henry´s Concise Commentary, dostupné z: https://biblehub.com/commentaries/psalms/23.

NAVRATVLKU, *Chovatelé mohou nadále žádat o 100% dotací na ochranu stád.* Dostupné z: https://www.navratvlku.cz/aktuality/chovatele-mohou-nadale-zadat-o-100-dotaci.

NAVRATVLKU, *Vlk jako přirozená součást životního prostředí.* Dostupné z: https://www.navratvlku.cz/o-vlkovi-vlk-jako-prirozena-soucast-zivotniho-prostredi/.

OCHRANAPRIRODY, *Pastva*. Dostupné z: https://www.ochranaprirody.cz/pece-o-prirodu-a-krajinu/projekty-aopk-cr/obnova-nelesnich-biotopu/life-stepi-lounskeho-stredohori/projektove-aktivity/pastva1/.

OPATRNÝ, Aleš, *Co je to pastorace?*, Víra.cz. Převzato z knížky: Pastorace v postmoderní společnosti, s. 9, vyd. Karmelitánské nakladatelství. Dostupné z: https://www.vira.cz/texty/otazky-a-odpovedi/co-je-to-pastorace-definice.

PŘIBÍK, Oldřich, *Chov ovcí pomalu nabírá dech*, Zemědělec. Dostupné z: https://www.zemedelec.cz/chov-ovci-pomalu-nabira-dech/.

RADDATO, Carole, *Hermes Kriophoros.* Dostupné z: https://www.ancient.eu/image/6066/hermes-kriophoros/.

REYNAERS, Peter, *Ancient Greek terracota statue of Hermes Kriophoros*, Dostupné z: https://www.catawiki.com/l/3194425-ancient-greek-terracota-statue-of-hermes-kriophoros-the-ram-bearer-18-6-x-8-5-cm.

SCHELLE, Karel, *Symbolika a zkratky (sborník z kolokvia pořádaného Katedrou společenských věd FS ČVUT v Praze a The European Society for Hisotry of Law*, Ostrava, KEY Publishing s.r.o., 2012, dostupné z: http://www.historyoflaw.eu/czech/Symbolika_a_zkratky.pdf.

SVĚRÁK, Zdeněk, *Kolja*, Česko/Velká Británie/Francie, 1996, dostupné z: https://www.csfd.cz/film/8805-kolja/prehled/.

ŠPILLINGOVA Eva, *Hermés – bůh mezi světem lidí a bohů a jeho proměny v čase.* Praha, 2006, dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/7892/DPTX_2003_1_11280_L02DEF02_1308_0_381.pdf?sequence=1&isAllowed=y . Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Husitská teologická fakulta. Vedoucí práce: PhDr. Jan Janoušek.

VONDRÁČKOVÁ, Michaela, *Vyžeňte kravičky, pastejř jde*, Český rozhlas Plzeň, dostupné z: https://plzen.rozhlas.cz/vyzente-kravicky-pastejr-jde-zapomenuta-krasa-pastyrskeho-vytrubovani-znovu-6717454.

VRBA, Michal, *Biblický pastýř a sociální pracovník.* Praha, 2016, dostupné z: https://is.jabok.cz/th/c3q55/?id=5802. Bakalářská práce, Karlova univerzita. Evangelická teologická fakulta. Katedra filosofie a teologie Vedoucí práce: Dr. Ing. Ladislav Heryán, Th.D.

WERLIN, Steeve, *Jesus as the God Sheepherd*, Bible Odyssey, dostupné z: http://www.bibleodyssey.net/en/tools/image-gallery/s/shepherd-werlin.

WERLIN, Steeve, *God Sheepherd*, Bible Odyssey, dostupné z: http://www.bibleodyssey.net/tools/image-gallery/g/good-shepherd-rome.

Willitts, Joel, Matthew's mesianic shepeheard-king, dostupné z: https://www.academia.edu/26672766/Matthews_Messianic_Shepherd_King?email_work_card=view-paper.

14.4. Encyklopedie a slovníky

DOUGLAS J. D., *Nový biblický slovník*, Praha, Návrat, 1996, ISBN 80-85495-65-1.

HELLER, Jan, *Výkladový slovník biblických jmen*, Praha, Advent-Orion, 2003, ISBN 80 7021-725-1.

LÉON-DUFOUR, Xavier, ed. *Slovník biblické teologie*. Vyd. 2. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-1127-7.

NOVOTNÝ Adolf, *Biblický slovník*, Praha, Kalich, 1956.

Encyklopaedia Judaica, volume 14, 15 Israel, Keter Publishing House Jerusalem Ltd. 1996. ISBN 965-07-0242-3.

Encyklopedie starověkého Předního východu. Praha: Libri. 1999, ISBN 80-85983-58-3.

PÍPAL, Blahoslav, *Hebrejsko – český slovník ke starému zákonu.* 2. vydání, Praha, Kalich, 1974.

15. Přílohy

Motiv dobrého pastýře je v raném křesťanském umění nejčastějším námětem v umění. Lze jej naleznout na nástěnných malbách, reliéfech, medailonech, sochách, epitafech apod. V pozdějším dobách jej jako nejčastější námět pro umění vytlačil obraz „*Ukřižovaného*“.[276]

15.1 Příloha 1.

Ježíš jako dobrý pastýř

Ježíš jako dobrý pastýř, polovina 3. století. Nástěnná malba, S. Callisto catacomb, Řím.

Počínaje 2. st. n. l. byly do vulkanické horniny obklopující Řím vytesány obrovské pohřební tunely, známé jako katakomby. Katakomby San Callisto byly postaveny někdy po roce 150 n. l. A jsou pojmenovány po křesťanském papeži Callixtovi I. Tento obrázek je ze stropu katakomb a zobrazuje běžně se vyskytující motiv z raně křesťanského umění: Ježíš jako mladý muž, nesoucí berana přes ramena - dobrý pastýř ochotný obětovat vše pro své ovce. [277]

[276] HEINZ-MOHR, Gerd, *Lexikon symbolů, obrazy a znaky křesťanského umění*, Praha, Volvox globator, 1999, S. 198, ISBN 80-7207-300-1.

[277] WERLIN, Steeve, *Jesus as the God Sheepherd*, Bible Odyssey, dostupné z: http://www.bibleodyssey.net/en/tools/image-gallery/s/shepherd-werlin.

15.2 Příloha 2.

Dobrý pastýř a ovce

Motiv dobrého pastýře, malba CE ze třetího století z katakomby Priscilla v Římě.

Tyto katakomby s Priscillou byly použity pro raně křesťanských pohřbů v druhé prostřednictvím čtvrtého století n. l. Lokalita se nachází ve starobylém římském kamenolomu a je pohřebiště pro mnoho raně křesťanských mučedníků. Stěny katakomb jsou zdobeny nástěnnými malbami zobrazujícími raně křesťanskou ikonografii. Nejstarší známý obraz Panny Marie s Ježíšem na klíně se nachází zde. Obrazy dobrého pastýře, jako je tento, jsou nejčastějšími alegorickými reprezentacemi Krista nalezenými v raně křesťanském umění. Po té co Konstantin legalizoval křesťanství v roce 313 n. l. rozšířil se tento typ zobrazení Ježíše a používal se po několik staletí. [278]

[278] WERLIN, Steeve, *God Sheepherd*, Bible Odyssey, dostupné z: http://www.bibleodyssey.net/tools/image-gallery/g/good-shepherd-rome.

15.3 Příloha č. 3

Starořecká socha z terakoty Hermese Kriofora

Starořecká terakotová socha Hermese Kriophorose „nositele berana“

Datum: 450 - 300 př.n.l

Velikost: 18,6 x 8,5 cm

Původ: Judaea.[279]

[279] REYNAERS, Peter, *Ancient Greek terracota statue of Hermes Kriophoros*, dostupné z: https://www.catawiki.com/l/3194425-ancient-greek-terracota-statue-of-hermes-kriophoros-the-ram-bearer-18-6-x-8-5-cm.

15.4 Příloha č. 4

Hermes Kriophoros

Fragmentární socha Herma nesoucího na ramenou berana (Kriophoros, „nositel berana“). Pozdně římská mramorová kopie z 1. století př. n. l. Kriofora z Kalamisu (sochař z 5. století před n. l. ve starověkém Řecku), nalezený poblíž Říma (Museo Barracco, Řím). [280]

[280] RADDATO, Carole, *Hermes Kriophoros*, dostupné z: https://www.ancient.eu/image/6066/hermes-kriophoros/.